

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 200-201 ■ JANUAR-FEBRUAR 2017 ■ GODINA XXV ■ CENA 150 DINARA

Intervju:

MILENA DRAVIĆ

DUŠAN KOVAČEVIĆ

DUŠANKA GLID STOJANOVIĆ

SVETLANA BOJKOVIĆ

- SAMOSTALNI UMETNICI U RALJAMA ZAKONA
- LAUREATI DOBRIČINOŠTVA
- KRATAK PREGLED VREMENA
- JUBILEJ NARODNOG POZORIŠTA NIŠ

Foto: Dalibor Damilović

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

KIR JANJA, ELEKTRA, HIPNOZA JEDNE LJUBAVI..

Ana Tasić

Pozorišni decembar u Srbiji je počeo premijerom *Večitog mladoženje* u Srpskom narodnom pozorištu, u režiji Darijana Mihajlovića, a u dramatisaciji Petra Grujičića koji je radnju upadljivo modernizovao. Priča o propasti bogate srpske trgovačke porodice Sofronija Kirića, zasnovana na sukobu generacija, izmeštena je iz mađarske Sentandreje u teksaški Sent Edrju. U nastavku decembarskog teatarskog života u Vojvodini u Narodnom pozorištu u Subotici premijerno je izvedena urnebesna komedija *2 u 1* Britanca Reja Kunija, jednog od najuspešnijih naslednika Žorža Fejdoa, a u režiji Petra Jovanovića. Njena radnja je zasnovana na farsičnim zavrlamama i višestrukim bračnim preljubama, a u nju je uvedena i problematika lažnog morala vladajućih političara s dvostrukim standardima. Tako ispletana tematika ljubavnih i političkih tokova ima i metaforička značenja – prevare u brakovima političara su iskrivljeno ogledalo njihovog odnosa prema društvu. Krajem decembra je u takođe subotičkom pozorištu „Kostolanji Deže” premijeru imala predstava *Kapitalizam – geometrijskim redom izložen* reditelja Zlatka Pakovića. U osnovi radnje su migranti u Subotici koji, da bi preživeli, stvaraju kapitalističku firmu za prerađivanje pacova. O kontekstu koji je uticao na stvaranje predstave Paković je u njenoj najavi rekao: „Ovo je najkompleksnija tema koju sam obrađivao. Ovo je sistem u kojem mi živimo i umiremo, koji se nameće kao najbolji mogući sistem, kao sistem koji omogućuje demokratiju i ljudska prava. Ova surova teza je zapravo u totalnoj suprotno-

sti sa stanjem fakata. Svet nikad nije bio Više (posedovao više) a bio Manje (nikada života nije manje bilo).”

U Kragujevcu je sredinom decembra premijerno odigran Sterijin *Kir Janja* u režiji Dragane Varagić, koja je izuzetno zanimljivo, neobično postavila ovaj komad, vizuelno vrlo upečatljivo, sa markantnim pantomimskim scenama. Igra je snažno obojena tragičkim crtama, a u vezi s tim rediteljka je u najavi predstave otkrila: „Kir Janja je komični lik, ali posle Egonovog i Ejdusovog *Kir Janje* u Narodnom pozorištu, ovaj tekst se ne može više čitati bez tragične note. To pripada i našem Kir Janji, ali u jednom drugačijem ključu.”

I beogradski pozorišni život je tokom decembra bio živ na temu izlaska novih produkcija. U Zvezdara teatru je premijerno izveden dugo očekivani novi komad Duška Kovačevića *Hipnoza jedne ljubavi*. Reč je o bajkovitoj melodramskoj groteski koja se prevashodno bavi problemom odlaska mladih ljudi iz zemlje. Radnja se dešava na napuštenoj planinčugi, u nadrealno datim okolnostima preplavljujuće bede. Ljubomir Bandović je izvrsno prikazao protagonistu Ranka, šumara zagledanog u zvezde, dobroćudnog zanesenijaka uverenog da će lepota spasiti svet, po blagosti nalik Savi odžačaru iz *Klaustrofobične komedije*.

Pored premijere Kunijevog vodvilja u Subotici, u decembru je u Jugoslovenskom dramskom pozorištu premijerno izveden i vodvilj Kunijevog najvećeg uzora Žorža Fejdoa *Hotel „Slobodan promet”*, u režiji Borisa Liješevića. Nesumnjivo čudan repertoarski potez ovog pozorišta doneo je upečatljivu igru pojedinih glumaca. Nikola Đuričko je protagonista Pingle, licemerni smušenjak, dok je Dragan Jovanović Matje, sporadično mucavi

prijatelj Pingleovih, komički razigran, blentavo naivan i šarmantan. Na Sceni „Raša Plaović” Narodnog pozorišta premijerno je odigrana *Elektra* Danila Kiša (1968), obradena prema Euripidovoj tragediji, u režiji Ive Milošević. Ona se odlučila da komad postavi u univerzalnom obličju, ne posežući za njenim značenjskim osavremenjivanjem. Kiš je ovu tragediju posvetio Artou, imajući u vidu njegovo ritualno pozorište surovosti. U predstavi nema direktnih prikaza fizičkih brutalnosti, scene ubistava su stilizovane. Surovost je u samim likovima, u njihovoj nemogućnosti da oprostite, da zakopaju prošlost i krenu dalje, konkretno i simbolički.

U decembru su i nezavisni projekti beogradskoj publici dali mnogo razloga za zadovoljstvo. U produkciji „Beoarta 2015”, na Sceni „Raša Plaović” je izvedena sjajna predstava *U agoniji*, prema tekstu Miroslava Krleža, a u režiji i adaptaciji Ane Đorđević. Krležina društvena drama je bitno adaptirana, iako je radnja ostala u epohi. U predstavi pratimo tok drugog i trećeg čina, dok je prvi u kojem se baron Lenbah ubija izostavljen. Rasplet drame je takode promenjen, umesto da ispali dva metka u sebe, kako je Krleža napisao, Laura ih ispaljuje u Križoveca. Dok je kraj drame označavao simboličku nemogućnost promene poretka, kraj predstave ima suprotan smisao, razumemo ga kao izraz pobune protiv društva zasnovanog na lažima. U produkciji „Yugoarta”, na sceni zemunskog pozorišta Carte Blanche, premijerno je izvedena crna komedija *Hor „bečkih” dečaka*, prema tekstu Miroslava Nedovića, u adaptaciji i režiji Irfana Mensura. Radnja ove inspirativne komedije se dešava u Beču, u podrumčini bez prozora, sa jednim krevetom koji na smenu koriste Vule i Aca, emigranti u godinama iz Srbije. Kroz život u ne-

U agoniji, Beoart 2015 (foto: Nenad Petrović)

ljudskim okolnostima ih vodi Džoni, gastarbajter sa iskustvom. Ovi okviri su osnova za urnebesno razigravanje problematike života u emigraciji, bavljenje temom prolaznosti i nostalgije prema domu, kao i na kritičko osvrtanje na našu nedavnu političku istoriju. Glumci Predrag Ejduš, Boda Ninković i Irfan Mensur sa izuzetnom veštinom grade smešno-tužan svet ocvalih boraca za život.

Posle novogodišnje pauze, sredinom januara su se i pozorišta probudila iz zimskog sna. Drugi deo sezone je počeo premijerom *Magičnog popodneva* na Sceni „Petar Kralj” Ateljea 212. Predstava je nastala prema tekstu austrijskog pisca naturalističke provokacije Volfganga Bauera čiji akteri provode vreme u dosadivanju i glupiranju, odražavajući u tome njihovo stanje duha. U scenskom tumačenju rediteljke Ane Grigorović (dramaturgija Jelena Mijović), Bauerova radnja je vidno osavremenjena, uvedeni su detalji koji se direktno kritički odnose prema našim aktuelnim društvenim okolnostima. Prikazana je opšta potrošenost mogućnosti za akciju, potpuna izgubljenost ideja vodilja, izumrlost volje za promenama. Zatim je na sceni Bitef teatra premijerno izvedeno *Novo doba*, prema tekstu Vuka Boškovića, nastalom po motivima knjige eseja *Radnici i seljaci* Viktora Ivančića, u režiji Dina Mustafića, a u koprodukciji Bitef teatra i ArtHuba iz Sarajeva. Predstava je uzavrelo savremena, kroz fragmentarnu formu i preplitanje dva toka događaja na scenu se prosipaju aktuelne teme snalaženja u paklenom procesu društvenih tranzicija. Otvaraju se pitanja privatizacija i lovljenja u mutnom, delovanja nedodirljivih tajkuna, manipulacija političkog marketinga, posleratnih trauma, kao i suočavanja sa aktuelnim prilivom emigranata u Evropu i rezultujućim opštim haosom.

U koprodukciji Pan teatra i Dečjeg kulturnog centra realizovana je predstava o nasilju nad ženama *Sama je tražila*, premijerno izvedena na Maloj sceni Dečjeg kulturnog centra. Fragmentarne strukture, tekst predstave je sačinjen od tekstova nekoliko pisaca, Milana Markovića, Jasne Žmak, Brani-slave Ilić, Danijele Kulezić Wilson, Željka Hubača i Maje Pelević. Rediteljka Ksenija Krnajska je u najavi rekla da ih je zanimalo globalno nasilje nad ženama, zbog čega su temu posmatrale iz umetničkog, dokumentarističkog i statističkog ugla. Premijerno izvođenje je bilo kamerno i multimedijalno, publika je sa tri strane posmatrala predanu igru glumica Branke Stojković, Olivera Viktorović Đurašković, Maje Mitić, Tijane Janković i Bojane Đurašković.

Pozorišni januar u Beogradu je obeležilo i vanserijsko gostovanje Zagrebačkog kazališta mladih u Narodnom pozorištu, predstave *Hinkeman* reditelja Igora Vuka Torbice. Polazeći od Tolerove ekspresionističke, antiratne drame *Hinkeman* (1923), u saradnji sa dramaturgom Katarinom Pejović, Torbica je izgradio strukturalno i značenjski slojevito i savremeno delo, spoj elemenata dramskog, fizičkog, kabaretskog, epskog teatra. Radnja je smeštena u kontekst izmučene Evrope, između ratova, društva spektakla koje se zabavlja uprkos svemu, čak i sopstvenim tragedijama. Predstava je zaradila prezaslužene ovacije beogradske publike, izazivajući komentare da je obnovila poljuljanu veru u moć pozorišta.

A kada je reč o Narodnom pozorištu u Beogradu, skoro pa beskrajna zavrlama oko izbora upravnika je okončana izborom Dejana Savića, čime je prekinuto četvorogodišnje v. d. stanje.

Hinkeman, Zagrebačko kazalište mladih (foto: Vicencio)

LUDUS

Prvi broj *Ludusa* objavljen je 5. novembra 1992. godine. Glavni i odgovorni urednik bio je Feliks Pašić, a članovi Uredništva: Svetlana Bojković, Jelica Božović, Nebojša Bradić, Jovan Ćirilov, Ana Dapčević, Dejan Đurović (zamenik glavnog i odgovornog urednika), Maša Jeremić, Aleksandar Milosavljević, Ana Momirov (grafički urednik), Dejan Penčić Poljanski, Nenad Stanković. Umetnički direktor bio je Đorđe Ristić.

Predsednik Udruženja u vreme pokretanja *Ludusa* bila je Svetlana Bojković, a članovi Predsedništva još i: Dragan Nikolić, Predrag Ejduš, Branko Cvejić, Vesna Čipčić, Milan Karadžić, Radoslav Milenković, Nikola Maričić, Zorica Jevremović, Miroslava Mima Janković i Miloš Žutić.

Prvih 200 brojeva *Ludusa* (u štampanoj, a potom i u elektronskoj formi) uređivali su: Feliks Pašić (1992–1999), Aleksandar Milosavljević (2000–2006), Mirjana Ojdanić (2006–2007), Tatjana Nježić (2008–2012), Maša Stokić (2012–2016) i Tatjana Nježić (od septembra 2016).

Republika Srbija
MINISTARSTVO KULTURE
I INFORMISANJA

Štampanje ovog broja *Ludusa* pomoglo je
Ministarstvo kulture i informisanja
Republike Srbije

PRETPLATITE SE NA LUDUS

Broj računa: 200-2711270101033-28 • Udruženje dramskih umetnika Srbije

Udruženje dramskih umetnika Srbije i Redakcija *Ludusa* ulažu velike napore da obezbede kontinuiran izlazak našeg lista koji se zbog finansijskih neprilika u više navrata, nažalost, suočavao sa svojim daljim opstankom.

Uz primerke ovog dvobroja štampali smo uplatnice za pretplatu na *Ludus*. Svaka pomoć je dobrodošla!

NAROD KOJI NE POTPOMAŽE SVOJE POZORIŠTE, ILI JE MRTAV, ILI JE NA UMORU

Ovo je 200. jubilarni broj *Ludusa* posvećen i 30. takođe jubilarnom, „Dobričinom prstenu“, našem više nego prestižnom glumačkom priznanju koje dodeljuje Udruženje dramskih umetnika Srbije.

Svečan i tako važan trenutak. Bez sumnje. I šta reći?

Govoriti o problemima? Problemima pozorišta, problemima umetnika, problemima Udruženja... A ima ih. Brojni su i teški. Ali da li ih treba pustiti da kao neman pojedju sve pred sobom uključivši i svečane i važne trenutke? S druge strane, šta znači i čemu vodi ako ih čuteći gutamo?

Dok se ta dilema prostirala kroz moje dane i misli, do ruku mi je došao tekst velikog Lorke (F. G. Lorke, *Publika*, izdavač Književna opština Vršac, 2016). Naslovio ga je *Reč-dve o pozorištu*, napisao 1935 – uzgred, samo godinu dana pre nego što će biti ubijen – i u njemu tako sjajno i tako snažno iskazao zapravo suštinu, esenciju brojnih i teških problema koje pomenuh.

„Pozorište je jedan od najizražajnijih i najkorisnijih instrumenata za duhovno uzdizanje jedne zemlje i barometar koji određuje njenu veličinu ili njenu klonulost“, kaže Lorke i dodaje: „Prijemljivo pozorište, dobro utemeljeno u svim svojim žanrovima, od tragedije do vodvilja, može u roku od nekoliko godina da promeni senzibilitet naroda; dok razoreno pozorište, u kome kopita zamenjuju krila, može da obezvredi i uspava čitavu naciju.

Narod koji ne potpomaže i ne neguje svoje pozorište, ili je mrtav, ili je na umoru; isto kao

Foto: Dorde Tomić

što pozorište koje ne podržava pulsiranje društva, istorijsko pulsiranje, dramu svog naroda i nepatvorenu boju svog krajolika, sa smehom ili suzama, nema pravo da se zove pozorište, već sala za igru ili mesto za onu užasnu rabotu koja se zove 'ubijanje vremena'.

Pišući o krizi pozorišta veliki književnik napominje: „To zlo leži u lošoj organizaciji. Dokle god glumci i pisci budu prinuđeni da stvaraju profitabilne, nečasne predstave, predstave lišene svakog kriterijuma i bilo kakve odgovornosti, glumci, pisci, i čitavo pozorište svakog dana će sve više tonuti, bez mogućnosti spasenja.“

Ističe zatim: „Pozorište mora da se nametne publici, a ne publika pozorištu. Stoga pisci i glumci moraju da se naoružaju velikim autoritetom, makar i po cenu krvi, jer je pozorišna publika poput dece u školi: obožava ozbiljnog i strogog učitelja koji je zahtevan i pravedan, a posipa surovim iglicama stolice na koje sedaju stidljivi i ponizni učitelji, koji ne umeju ničemu da nauče, a ne dozvoljavaju drugima da to čine.

Publika se da naučiti – namerno kažem publika a ne narod. (...) Postoji potreba da se to učini zarad dobrobiti pozorišta i zarad ugleda i hijerarhije glumaca.“

Lorka posebno naglašava da „treba zadržati dostojanstveno ponašanje, jer će ono zasigurno biti obilato nagrađeno. Za razliku od drhtanja od straha iza paravana i ubijanja fantazije, mašte i draži pozorišta, koja je uvek, uvek, umetnost, i uvek će biti uzvišena umetnost, premda je postojalo doba kada se umetnošću nazivalo sve što se ljudima dopadalo, da bi se narušila atmosfera, da bi se uništila poezija i da bi pozornica bila izložena vetrometini“.

I gotovo da se u njegovim ispisanim rečenicama, i između njih, može čuti topao a povišeni ton kada kaže: „Umetnost iznad svega. Najplemenitija je umetnost; a vi ste, dragi glumci, najveći umetnici. Umetnici od glave do pete, budući da ste se zbog ljubavi i poziva popeli u taj bolni svet pozorišnih dasaka. Umetnici po zvanju i zaokupljenju. Reč 'Umetnost' valjalo bi pisati u salama i garderobama svih pozorišta: od najskromnijeg do najluksuznijeg; u protivnom bismo morali da upotrebimo reč 'trgovina' ili neku drugu koju se ne usuđujem da izgovorim. Kao i reči hijerarhija, disciplina, žrtva i ljubav.“

Kome i ove reči ne bi za srce prirasle, kada su ovako tačne: „Ne želim da držim lekcije jer sam u poziciji da ih primam. Moje reči proističu iz ushićenja i uverenja. (...) Znam da nije u pravu onaj ko govori: 'Sad, odmah, sad, sad', pogleda uprtog u šalter biletarnice, već onaj ko kaže 'Sutra, sutra, sutra' i oseća dolazak novog života koji lebdi nad ovim svetom.“

Glumac Voja Brajović

Godišnja skupština UDUS-a

Devetnaesta redovna godišnja i izborna Skupština Udruženja dramskih umetnika Srbije (UDUS) održana je 5. 12. 2016, na Sceni *Petar Kralj* Pozorišta Atelje 212 u Beogradu.

Skupština je prihvatila plan i program rada Vojislava Brajovića, jedinog kandidata za predsednika Udruženja, i izabrala ga za još jedan trogodišnji mandat, od 5. 12. 2016. do 5. 12. 2019. godine.

Predsedništvo će, u naredne tri godine, raditi u sastavu (po azbučnom redu prezimena): Vojislav Brajović, Nebojša Ilić, glumac, Goran Jevtić, glumac, Jelena Kajgo, dramaturg, Tatjana Mandić Rigonat, reditelj, Sunčica Milosavljević, reditelj u statusu samostalnog dramskog umetnika, Vesna Stanković, glumica, Nenad Todorović, reditelj, i Saša Torlaković, glumac.

Skupština je jednoglasno konstatovala da se pozivu da prisustvuju Skupštini odazvalo malo članova, ukazala na značaj interneta i društvenih mreža, čijim bi korišćenjem Udruženje poboljšalo obaveštavanje članova o aktivnostima koje preduzima, uočena je potreba za formiranjem Radne grupe koja će izraditi platformu za motivisanje članstva Udruženja i predloženo je da u Radnoj grupi budu reditelj Sunčica

Milosavljević i glumica Sanja Krsmanović Tasić, obe u statusu samostalnog dramskog umetnika.

Skupština je jednoglasno usvojila Izveštaj Predsedništva o radu i Finansijski izveštaj za period 1. 12. 2015. do 31. 10. 2016, kao i Izveštaj Nadzornog odbora.

Izmene i dopune Statuta:

Predsedništvo Udruženja je predložilo, a Skupština većinom glasova prihvatila, da UDUS, u skladu sa Zakonom o kulturi, u naziv Udruženja unese i oznaku: „reprezentativno udruženje u kulturi“. Sa ovom promenom su usklađeni Statut, pečat, štambilj, oznake i druga opšta akta Udruženja. Skupština je, takođe, usvojila predlog Predsedništva za izmenu i dopunu Statuta.

Samostalni umetnici:

U fokusu pažnje članova Skupštine bio je gorući dugogodišnji problem koji imaju samostalni umetnici u svim umetničkim udruženjima sa doprinosima za obavezno socijalno osiguranje, nastalim kamatama i dugom

od ukupno 107 miliona dinara (stanje u decembru 2015. godine) koje Poreska uprava potražuje od njih kao obveznika plaćanja doprinosa.

Zakon o autorskim i srodnim pravima:

Jedna od tema bio je i Zakon o autorskim i srodnim pravima, koji se odnosi na naknadu interpretatorima za javno saopštavanje, emitovanje i reemitovanje interpretacije sa izdatog snimka i više štiti prava emitera. Skupština je konstatovala da se poslednjih godina sve manje poštuju autorska i srodna prava i zaključila da Udruženje u narednom periodu treba da pojača napore za promenu člana 117 ovog zakona.

Fond solidarnosti:

Skupština je upoznata sa činjenicom da Fond solidarnosti našeg Udruženja već duže vreme nema sredstava za pomoć zdravstveno ugroženim članovima. U cilju popune sredstava za potrebe Fonda solidarnosti, Predrag Miki Manojlović je predložio da se članovima Udruženja uputi poziv da od svakog honorarnog posla uplaćuju 0,1 odsto u Fond.

U ovom broju *Ludusa* kroz naslovne strane i fotografije podsećamo na neke od ranijih izdanja naših novina, kao i na dobitnike prestižnog staleškog priznanja – Nagrade za životno delo „Dobričin psten“, koja se dodeljuje od 1980. godine (godišnje ili bijenalno).

Ilustracija Vojislava Vlahovića

Ludus broj 179–180, februar 2011

U Sud časti izabrani su (po azbučnom redu prezimena): Dimitrije Jovanović, reditelj, Bojan Krivokapić, glumac, Sanja Krsmanović Tasić, glumica u statusu samostalnog dramskog umetnika, Katarina Marković, glumica, i Vesna Čipčić, glumica. Za zamenike članova izabrane su glumice Dušanka Glid Stojanović i Hana Selimović.

U Nadzorni odbor izabrani su (po azbučnom redu prezimena): Monika Romić, glumi-

ca u statusu samostalnog dramskog umetnika, Igor Filipović, glumac u statusu samostalnog dramskog umetnika i Milan Čučilović, glumac. Za zamenika člana izabrana je Đurđa Tešić, reditelj u statusu samostalnog dramskog umetnika.

Skupština je jednoglasno usvojila i Finansijski plan Udruženja za 2017. godinu.

KAKO SMO IDEJE PRETOČILI U STVARNOST

Ludus se prvi put pojavio osamdesetih godina prošlog veka kao list Udruženja dramskih umetnika Srbije – kaže glumica Svetlana Ceca Bojković, koja je više nego zaslužna za ove jedinstvene pozorišne novine

Milica Kosović

Jedna od prvih aktivnosti Svetlane Bojković, nakon što je došla na čelo Udruženja dramskih umetnika Srbije 1992. godine, bila je pokretanje pozorišnih novina, odnosno *Ludusa*. Oformljena je redakcija koju je u to vreme vodio teatrolog Feliks Pašić.

Pomenimo, *Ludus* je akronim od List Udruženja Dramskih Umetnika Srbije a latinska reč *ludus* ima više značenja, i odnosi se na pojam igre, sporta, obuke. *Ludus* je isto tako sinonim za igre na tabli, odnosno razigranost, kao i za pisanje poezije kao neke vrste igre.

Imao je *Ludus* te 1992, prisetimo se, svojevrsnu predistoriju. Naime, izlazio je u vreme osamdesetih godina prošlog veka. Kako pamte hroničari, štampan je na šest strana, a u to vreme pokrenuo ga je i vodio Dejan Đurović.

„*Ludus* je u tom periodu izlazio vrlo kratko, svega u nekoliko brojeva i narednih godina se nije oglašavao“, kaže Svetlana Bojković i dodaje: „Kada sam izabrana za predsednika Udruženja dramskih umetnika Srbije – dužnost koju sam obavljala od 1992. do 1996. godine, znači u dva mandata – odmah sam se angažovala na realizaciji ideje da *Ludus* ponovo zaživi i krene sa izlaženjem. Setila sam se njegove kratke istorije, odnosno da mi kao Udruženje imamo svoje pozorišne novine i da bi bilo lepo i korisno da nastavimo da negujemo našu umetnost kroz pisanu reč. Ideje smo pretočili u stvarnost. Srećom, bio je tu Feliks Pašić, veliki novinar i profesionalac, esejista i kritičar koji se i sam nosio mišlju da osmisli jedno ovakvo pozorišno izdanje. Pašić je vrlo rado prihvatio naš poziv da oformi ekipu saradnika i

da profesionalno vodi tadašnji tim i uređuje novine. Moj zadatak, kao predsednika UDUS-a, bio je da obilazim uspešne firme i sakupljam novac jer je trebalo obezbediti hartiju i ostala neophodna sredstva. Godinama smo dobijali hartiju od firme 'Dunav papir', ali to nije bilo sve. Trebalo je obezbediti i sredstva da se *Ludus* štampa.“

Govoreći dalje, između ostalog, napominje: „Sećam se da sam išla u razne firme i nailazila na lep prijem, posebno kada bi čuli da je reč o pozorišnim novinama. Uopšte, bilo je to vreme kada sam mogla da prikupim materijalna sredstva od raznih sponzora. Prvo je, zapravo, počelo od sponzora, onda se probudilo i Ministarstvo za kulturu, pa nam je i ono i te kako priteklo u pomoć. I *Ludus* je zaživeo, postao nezaobilazno pozorišno glasilo i izlazio je godinama. Naravno, sve to vreme *Ludus* je izlazio pod uredničkim budnim okom Feliksa Pašića kao jedine pozorišne novine na Balkanu. Ljudi iz našeg esnafa su ga čitali sa posebnom pažnjom, kako kod nas, tako i u regionu, a kasnije je je ovo naše izdanje moglo da se prati i preko sajta.“

Ludus je, podvlači Svetlana Bojković, dragocen jer su u njemu, „objavljivani tekstovi koji su pozorišne umetnike obavestavali o događajima iz srpskih pozorišta, i iz Beograda i iz regiona, a Jovan Čirilov nas je redovno informisao i o događajima iz sveta koje je ispisivao u svojim zapisima na poslednjoj stranici, gde je iznosio podatke o predstavama koje je gledao u inostranstvu u svojstvu selektora Bitefa.“

Bio je to, priseća se naša velika glumica, lep pregled pozorišnih događaja. „Feliks Pašić je pravio studiozne intervjuve sa značajnih članovima našeg esnafa na centralnim stranama *Ludusa*, na dve strane. Posle njegove smrti objavljena je i knjiga sa svim tim intervjuima kao dragoceni materijal za istoriju srpskog po-

zorišta. Od bardova poput Ljube Tadića, Bobe Selenića, Mire Stupice, Olivera Marković, Dejana Mijača... Ako danas listate *Luduse* iz proteklih 25 godina, ne može se, ipak, mimoći slika u kakvim smo vremenima svi mi, uključujući i pozorišne stvaraoce, živeli. U tome leži još jedna vrednost ovih novina.“

Poslednjih godina, sa žaljenjem primećuje Svetlana Bojković, „za *Ludus* nema novca, a evo ovaj jubilarni broj je nada da će ponovo *Ludusa* biti među nama i da ćemo ga sačuvati od zuba vremena...“

Ističe zatim: „*Ludus* su specifične novine, jedinstvene i originalne kako po formi, ta-

Foto: Vukica Mikić

ko i po sadržaju. Nema takvih u našem regionu! Poslednjim objavljenim brojevima sam bila veoma zadovoljna i nemam nikakvu zamenu na sadržaje i izbor tema. Mislim da je uprkos svemu *Ludus* zadržao tu šarolikost koja ga je krasila od samog starta, ali i značajnu za novim tragalačkim tekstovima, sa merom su ispraćeni i jubileji i razne premijere... Nažalost, mnogo smo kolega izgubili tokom proteklog perioda o čemu je *Ludus* takođe pisao.

Ove novine su mesto gde se s puno ljubavi, topline, izvan onog ustaljenog i konvencionalnog načina, piše o odlasku naših kolega umetnika u nebeske visine. I to treba posebno negovati. *Ludus* je dragocen jer bez zazora i dnevne politike piše i o problemima pozorišta uopšte, vrlo otvoreno. E, sada, budući da živimo kako živimo, trebalo bi *Ludus* i negovati i obezbediti mu budućnost.“

Ležerno i bespogovorno u isti mah dodaje: „Okreni-obrni na nama, umetnicima je i da ga sačuvamo. Ne vidim drugi izlaz sem da se oslonimo na pojedince i na Ministarstvo kulture. Budućnost *Ludusa* zavisi najviše od resornog ministarstva. Postoje konkursi na koje uprava UDUS-a i redakcija *Ludusa* treba jednostavno da konkurise i da se traže određena sredstva. Ministarstvo za kulturu, kako sam obaveštena, ima diskreciono pravo da ili poveća, ili smanji, ili pak ukinе sredstva. Bitno je da *Ludus* izlazi u kontinuitetu. U Udruženju isto tako postoji radno predsedništvo i predsednik, na njima je da se bore za budućnost *Ludusa*, kao što smo se svojevremeno i mi borili. Međutim, u naše vreme je ipak bilo lakše obezbediti novac. Danas je situacija teža jer se teško dolazi do sponzora. Kada bi sponzorisanje u kulturi bilo oslobođeno poreza, onda bi, nadam se, donatorstvo bilo češće. Poslovnim ljudima bi se isplatilo da ulažu u kulturu, ovako je sve dodatno otežano. Država nema novca, sponzori neće da doniraju novac ako nemaju povratni benefit i tako ukруг. Uprkos svemu tome *Ludus* treba negovati jer je on spona između umetnika i pozorišnih kuća, zbog njegove jedinstvenosti i originalnosti.“

LAUREATI DOBRIČINOG PRSTENA

I (1980)

LJUBA TADIĆ (31. 5. 1929, Uroševac, 28. 10. 2005, Beograd), prvi laureat Nagrade *Dobričin prsten* za životno delo. Bogatu glumačku karijeru započeo 1945. kao učenik-glumac u kragujevačkom Narodnom pozorištu. Diplomirao na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Joze Laurenčića. Bio član Beogradskog dramskog pozorišta (Saljoni *Tri sestre* Čehova, *Raskoljnikov Zločin i kazna* Dostojev-

va, *Azduk Kavkaski krug kredom* Brehta...) i Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Doktor *Na rubu pameti* M. Krleža, *Oderer Prljave ruke* Ž. P. Sartra, Henrik IV Pirandela, *Vukašin Smrt Uroša Petog* S. Stefanovića, *Stari Perišić Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, *Otelo* i *Kralj Lir* Šekspira, *Porfirije Petrović Zločin i kazna* Dostojevskog, *Mendelj Krik Sumrak* I. Babelja, *Dodž Pokopano dete* S. Šeparda, *Ser Garderobier* R. Harvuda, *Sorin Galeb* Čehova...). Igrao i na sceni *Ateljea 212* (Vladimir *Čekajući Godoa* S. Beketa, *Kralj Lir* Šekspira, *Furtvengler Na čijoj strani* R. Harvuda), na Dubrovačkim ljetnjim igrama (Šekspirov *Otelo*, *Edip Sofokla*, *Đivo Dubrovačka trilogija* I. Vojnovića) i u mnogim pozorištima u bivšoj Jugoslaviji. Monodrame *Obrana Sokratova* i *smrt Platona* i *Memoari Prote Mateje Nenadovića* besedio tokom čitave karijere. Filmovi: *Aleksa Dundić, Veliki i mali, Sibirska leđi Magbet, Marš na Drinu, Vuk sa Prokletija, Balada o svirepom, Sutjeska, Doktor Mladen, Miris poljskog cveća, Poseban tretman...* Igrao mnogo u dramskom programu radija, kao i televizije (El Greko *Burleska o Grku* A. Hinga, *Maestro Kiklop* R. Marinkovića). Dobitnik je *Sterijine nagrade, Zlatnog lovorovog vijenca* na Festivalu Malih i eksperimentalnih scena (MESS) u Sarajevu, Nagrade *Pavle Vuisić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma, četiri *Zlatne arene* na Filmskom festivalu u Puli, Oktobarske nagrade Grada Beograda, Sedmojulske nagrade i drugih pozorišnih i filmskih nagrada, kao i društvenih priznanja. Velika scena Jugoslovenskog dramskog pozorišta nosi njegovo ime.

II (1981)

MIRA STUPICA (17. 8. 1923, Gnjilane – 19. 8. 2016, Beograd), proglašena za najveću srpsku glumicu XX veka. Glumačku karijeru započela je 1941. u Umetničkom pozorištu u Beogradu, zatim nastavila u pozorištima u Šapcu, Nišu i u Narodnom pozorištu u Beogradu, a najznačajnije uloge ostvarila na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta u kome je od osnivanja 1947. i čiji je doživotni počasni član (Petrunjela *Dundo Maroje* Držića, *Lucijeta Ribarske svade* i *Mirandolina* u *Mirandolini* Goldonija, *Njegina Talenti i obožavaoci* Ostrovskog, *Grušenjka Braća Karamazovi* Dostojevskog, *Poli Pičom Opera za tri groša* Brehta...). Niz velikih uloga u rasponu od komedije do drame ostvarila u Narodnom pozorištu (Nastasja Filipovna *Idiot* Dostojevskog, *Katarina Madam San Žen* V. Sardua, *Gruša Vahandze Kavkaski krug kredom* Brehta, *Ana Karenjina* Tolstoja, *Kristina Crnina pristaje Elektri* O'Nilu, *Barunica Kasteli Glemhaj Gospoda Glembajevi* M. Krleža), Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (Glorija R. Marinkovića, *Kolomba* Ž. Anuja), *Ateljea 212* (Danica *Ljubav* M. Đokovića, *Alisa Play Strindberg* F. Drenmata, *Marija Marija se bori sa anđelima* P. Kohouta), Beogradskog dramskog pozorišta (Ignacija *Večeras improvizujemo* L. Pirandela), *Zvezdara teatra* (Živka Nedić *Đeneral Milan Nedić* S. Kovačevića, *Baba Jovana Naši sinovi* Maramboa) i na sceni Kraljevskog pozorišta *Zet-ski dom* na Cetinju (Princeza *Ksenija* od Crne Gore R. Vojvodić). Značajan opus ostvarila na filmu (*Bako-*

Foto: Vukica Mikić

nja Fra Brne, Jara Gospoda, Hanka, Roj, Muški izlet, Stojan Mutikaša, Krvava bajka...) i televiziji (*Preko mrtvih, Poseta stare dame, Kalendar Jovana Orlovića, TV bukvar – Kika Bibić, Operacija 30 slova...*). Objavila je knjigu sećanja *Šaka soli*. Dobitnica je dve *Sterijine nagrade*, statuete *Joakim Vujić*, dva *Zlatna lovorova vijenca* na Festivalu MESS u Sarajevu, pul-ske *Zlatne arene*, statuete *Carica Teodora* za film *Roj*

Foto: Vukica Mikić

skog, Nikola *Naslednik* D. Čosića, *Gas Uspomena na dva ponedeljka* A. Milera), Narodnog pozorišta u Beogradu (*Strogamer Sveta Jovana* B. Šoa, *Rogožin Idi-ot* i *Stavrogin Zli dusi* Dostojevskog, *Platonov Čeho-*

PRSTENOVANJE MONOGRAFIJE

O nekim aspektima Dobričinog prstena

Aleksandar Milosavljević

Legenda veli – ili bismo barem voleli da je to legenda – da su svojevremeno nemački glumci odlučili da prstenuju svog najvećeg glumca. Ovaj je, već u poznim godinama i bolestan, primio prsten i odmah odredio svog naslednika, takođe poznatog i velikog glumca. Ubrzo potom prvi dobitnik prstena je umro. Na sahrani, kojoj je

Prsten Dobrice Milutinovića iz 1937. godine

Prsten Dobrice Milutinovića iz 1939. godine

prisustvovala elita nemačkog glumišta, sledećem dobitniku je, kao punopravnom nasledniku, uručen prsten. No on je, primivši ga, prsten bacio u raku svog prethodnika, rekavši da većeg glumca Nemačka neće imati. Ostalo je, međutim, otvoreno pitanje da li je prvi naslednik prstena ovim gestom iskazao ličnu skromnost, ali svoje uvažavanje prethodnika, ili je pak, „sahranivši“ prsten, sebe ustoličio kao poslednjeg dobitnika ovog priznanja.

Ni istorija Dobričinog prstena nije jednostavnija, premda ni Milutinović (1880–1956), prvi dobitnik ovog priznanja, ni njegovi naslednici nisu učinili ekscentrični gest poput onog nemačkih kolega. Zlatni prsten, dar Udruženja glumaca Kraljevine Jugoslavije, uručen je Dobrici 1937. povodom obeležavanja 40. godišnjice njegovog umetničkog rada, ali je prsten ubrzo nestao. Udruženje je 1939. Milutinoviću uručilo modifikovanu kopiju prethodnog prstena.

Nagradu su 1980, kada je obeležavana stogodišnjica Dobričinog rođenja, ustanovili Muzej pozorišne umetnosti Srbije i Udruženje dramskih umetnika Srbije, a pridružila im se i Zlatara „Majdanpek“, koja izrađuje prsten po uzoru na onaj iz 1939. Slučaj je, međutim, hteo da originalni prsten, onaj iz 1937, bude pronađen u Zagrebu 1998. godine, a blagodarci Ljubomiru Draškiću i Svetlani Bojković vraćen je u Beograd. Otkupila ga je kompanija „Zepter“, pa su sada oba prstena (iz 1937. i 1939) pohranjena u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije.

Cinik bi verovatno konstatovao da je u Nemačkoj sve uvek jednostavnije, pa i priča o glumačkom prstenu, no meni se, opet, čini da je ovdašnja povest Dobričinog prstena – osim što je „naškija“ – i mnogo pozorišnija (pa i filmskija), te da je lišena germanskog patosa (premda

ne i domaće patetike), ali i da je bremenita za nas tipičnom misterioznošću koja otvara prostore za najrazličitija domišljanja. Od mitologizacije do najjednostavnijih objašnjenja „kafansko-boemske“ provenijencije. No, što bi rekla jedna ovdašnja interpretatorka narodne muzike, važno je da je *happy end* srećan.

Razume se, tipično našijenski su i ovdašnji kuloarski komentari vezani za odluku o izboru laureata, ali sam na te priče preosetljiv pošto sam dva puta imao čast da budem član žirija za dodelu Dobričinog prstena, pa sam svestan s kolikom odgovornošću se uvek pristupa donošenju tako važne odluke – na čijoj će se ruci naći Dobričin prsten. Važno je, međutim, da je u glumačkim krugovima Prsten prihvaćen kao nagrada posebne težine, da je postao priznanje za životno delo i ulaznica za glumački Pantenon, hram uistinu najvećih. A uveren sam da nijedan od dosadašnjih dobitnika Prsten nije dobio nezasluzeno. Druga je stvar što je ovo priznanje, verovatno, zaslužio još poneko, no to samo potvrđuje istinu da imamo zaista dobre glumce i glumice.

Važno je, međutim, priseliti se da laureatu, osim zlatnog prstena, pripada i monografija. Uostalom, spisak svih dotadašnjih dobitnika, pa i priča o uzbudljivoj sudbini Dobričinog prstena – izgubljenog, ponovo načinjenog

a zatim neočekivano pronađenog prvog – redovno se reprintuje u monografijama posvećenim svakom laureatu.

Otuda, u konačnom zbiru stvari stoje ovako: dva zlatna prstena, iz 1937. i 1939, ostaju u muzejskom sefu, majdanpečki prsten dobitnik nosi kući, njegova fotografija biva postavljena na zid u Udruženju dramskih umetnika Srbije, a ime se upisuje u povelu srpskog teatra, dok kao praktično jedini teatrografski trag njegovog (pozorišnog) histrijskog umeća, ne računajući varljive snimke pozorišnih predstava, ostaje monografija. Ona je, dakle, relevantno pisano svedočanstvo o pozorišnom postojanju svakog laureata! Sa stanovišta istorije ove knjige su zapravo najčvršća i najopipljivija priznanja. Te monografije će neko čitati i za deset, dva, deset, pedeset, pa i sto godina, pa će moći i da vidi šta su dobitnici Dobričinog prstena mislili o teatru, kako su se njime bavili, umetnički i zanatski mu pristupali, šta su o njima mislili njihovi savremenici... Čitaće ova izdanja znatiželjnici, no i istoričari, teatrolozi, pa i neke buduće kolege sadašnjih laureata. I doznavaće o njima mnogo toga, ali će saznavati ponešto i o nama, o pozorištu naše epohe, teatarskoj estetici i poetici ovoga doba, dakle o vremenima u kojima je pozorište postojalo

Dobrica Milutinović

lo i borilo se da preživi. A ta borba, između ostalog, podrazumeva i ogroman trud da bude obezbeđen novac za publikovanje monografija o dobitnicima Prstena...

No ovde ćemo stati jer smo ponovo dospeli na teren našijenske patetike.

Udruženje dramskih umetnika Srbije najsrdačnije zahvaljuje JP Pošta Srbije na dragocenoj finansijskoj podršci organizaciji i realizaciji najznačajnije glumačke Nagrade za životno delo „Dobričin prsten“

Dobrotvori

Zlatni prsten koji je Udruženje dramskih umetnika Srbije dodelilo 1937. godine Dobrici Milutinoviću izradio je i poklonio slavljenuku Miliivoje T. Stefanović, beogradski kraljevsko-dvorski juvelir. Za dobitnike Nagrade „Dobričin prsten“ (od kada je ustanovljena 1980. godine sve do 2014) zlatnu kopiju prstena Dobrice Milutinovića izradila je Zlatara „Majdanpek“. Za dobitnika Nagrade 2016. godine prsten izrađuje g. Bojan Jokić, zlatar iz Beograda.

Zahvaljujući dobročinstvu gospode Madlene Zepter, prsten Dobrice Milutinovića – izgubljen 1937, pa pronađen 1998 – otkupljen je i vraćen Udruženju dramskih umetnika Srbije. U narednih deset godina (1998–2008) Fond Philip i Madlena Zepter bio je generalni sponzor Nagrade „Dobričin prsten“.

Pokrovitelj Nagrade 2014. godine postaje JP „Pošta Srbije“.

Tokom 80 godina istorije prstena Dobrice Milutinovića njegovom očuvanju i trajanju doprineli su najpre članovi Udruženja, a potom i brojni pojedinci i kolektivi. Me-

đu njima su pokrovitelj predratnog Udruženja kralj Aleksandar I Karađorđević, a zatim Ministarstvo kulture Republike Srbije, Sekretarijat za kulturu grada Beograda, Pokrajinski sekretarijat za kulturu i mnogi drugi. Njihov doprinos ostaje trajno zabeležen u bogatoj arhivskoj građi Udruženja dramskih umetnika Srbije, koje se s ponosom približava velikom jubileju – 100 godina postojanja.

Udruženje dramskih umetnika Srbije još jednom zahvaljuje svima koji su pomogli i učestvovali u stvaranju istorije Dobričinog prstena.

Miće Popovića, *Vukove nagrade*, Sedmojulske nagrade, odlikovanja i drugih priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

III (1982)

MILOSAV MIJA ALEKSIĆ (26. 9. 1923, Gornja Crnuća kod Gornjeg Milanovca – 12. 3. 1995, Beograd) sasvim mlad igrao je u Srpskom narodnom pozorištu Okruga kragujevačkog i u Narodnom pozorištu u Kragujevcu. Od 1952. do 1965. igra na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta i ostvaruje niz komičnih i dramskih uloga u domaćem i stranom repertoaru (Proka Purić *Ožalošćena porodica*, Čeda Gospođa *ministraka* i Ujka Blagoje *Dr Nušića*, Baltazar Baltazarović Ževakin *Ženidba* Gogolja, Smerdjakov *Braća Karamazovi* Dostojevskog, Pjer Prispipkin *Stenica* Majakovskog, Kristofer Man *Vilovnjak od zapadnih strana* Dž. M. Singa, Dunja *San letnje noći* Šekspira, Tartif Ž. Molijera...). Prelazak u Narodno pozorište omogućava mu da nastavi započeto i uveća broj uloga koje predstavljaju studije karaktera i karakterne komike (Zganarel *Don Žuan* Molijera, Sirano de Beržerak Rostana, Lebjatkin *Zli dusi* i Foma Fomič *Selo Stepančikovo* Dostojevskog, Vule Pupavac *Podvala* M. Glišića, Arkadije Srećković *Šuma* N. Ostrovskog, Jevrem Prokić *Narodni poslanik* i Agaton Arsić *Ožalošćena porodica* B. Nušića, Vili Loman *Smrt trgovačkog putnika* A. Milera...). Široku popu-

larnost stekao je u televizijskim serijama (*Ogledala građanina pokornog*, *Servisna stanica*, *Deset božjih zapovesti*, *Muzej voštanih figura*, *Ceo život za godinu dana...*), na radiju (Rafajlo Raf Maksić *Veselo veče*) i ulogama u filmovima (*Opštinsko dete*, *Drug predsednik centarfor*, *Ljubav i moda*, *Nema malih bogova*, *Dr, jutro*, *Devojka*, *San*, *Skupljači perja*, *Biće skoro propast sveta*, *Krvava bajka*, *Biciklisti*, *Maratonci trče počasni krug*, *Tango argentino...*). Dobitnik je *Sterijine nagrade*, *Zlatnog lovorovog vijenca* na Festi-

valu MESS u Sarajevu, statuete *Ćuran*, pulske *Zlatne arene*, Oktobarske nagrade Grada Beograda, Sedmojulske nagrade i drugih pozorišnih i filmskih nagrada, kao i društvenih priznanja.

IV (1983)

ZORAN RADMILOVIĆ (11. 5. 1933, Zaječar – 21. 7. 1985, Beograd) diplomirao je 1963. na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju u klasi Mate Miloševića. Kao student igrao je u Savremenom pozorištu u Beogradu, a najznačajnije uloge ostvario je na sceni Ateljea 212 koje je obeležio svojim ulogama i koje je obeležilo njega kao glumca (Tata Ibi *Kralj Ibi* A. Žarija, Trigorin *Galeb* Čehova, Ahmet Nurudin *Derviš i smrt* M. Selimovića, Kapetan *Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji* B. Čosića, Molijer *Molijer* M. Bulgakova, Radovan *Radovan Treći* D. Kovačevića, Gajev *Višnjev sad* Čehova, Profesor Filip *Filipović Pseće srce* M. Bulgakova, Car Dušan *Propast carstva srpskog* M. Ševarlića, Miloš Obrenović *Oj Srbi'o, nigde 'lada nema* Z. Jevremović, Simeon Njegovan *Hadžija Cincari ili Korešpodencija* B. Pekića, Laza Kostić *Santa Maria della Salute* V. Lukića...). Uloge Kralja Ibija i Radovana Trećeg označile su njegovu karijeru i donele mu široku popularnost... Igrao i u predstavama na sceni Studentskog kulturnog centra (Toma Krstić *Tren 2* A. Isakovića i Psihijtar *Politika kao sudbina* E. Čimića). Filmografija: *Čudna devojka*, *W. R. Misterije organizma*, *Paviljon VI*, *Usijanje*, *Majsto-*

ri, majstori, *Srećna porodica*, *Šećerna vodica*, *Maratonci trče počasni krug...* Dobitnik je *Sterijine nagrade* za ulogu Vuka Ršavca u *Betonu* i *svicima* O. Daviča, statuete *Ćuran* na Danima komedije u Svetozarevu za Radovana Trećeg, Oktobarske nagrade Grada Beograda za ulogu Molijera i Sedmojulske nagrade za životno delo. Pozorište u Zaječaru, festival i nagrada koja se dodeljuje nose njegovo ime.

BEŽIM OD ANTIJUNAKA SAVREMENOG DOBA

Sedamdeset odsto naših ljudi muči se da izgovori jednu suvislu, tačnu, dobro artikulisanu rečenicu. A današnje zvezde rijaliti programa pre samo pola veka bile bi u nekoj duševnoj bolnici

Vukica Strugar

Nova drama Duška Kovačevića *Hipnoza jedne ljubavi* obeležila je kraj prošle godine, film *Ko to tamo peva* rađen po njegovom scenariju prvi je na listi sto najboljih ostvarenja prošlog veka koje su kritičari i drugi filmski radnici proglasili kulturnim dobrom velikog značaja. Sam pisac odavno je „proglašen“ savremenim klasikom, a nedavno je dobio još jedno prestižno priznanje – Nagradu „Ivo Andrić“ za ukupan životni doprinos srpskoj književnosti.

U svemu onome što je proteklih decenija ostavio na ovdašnjoj pozorišnoj i filmskoj sceni, kao i u životu, nestaju žanrovske razlike i prepliću se crnohumorni elementi komedije, farse, drame i groteske...

Premijerno izvedena na sceni Zvezdara teatra 17. decembra 2016. *Hipnoza jedne ljubavi* jeste predstava koja na pozorišno čudesan način govori o gorućim problemima Srbije 21. stoleća...

U poslednje vreme okupira vas tema nestajanja naroda, s njim i zemlje i jezika. Koji su sve razlozi (osim socijalnih) uticali da nas se iz godine u godinu sve manje rađa?

Mislim da je to veoma kompleksno pitanje na koje nije lako dati jednostavan odgovor, jer bi se jednim odgovorom eliminisali mnogi uzroci iz prošlih vremena. Kad pričamo o srpskom narodu i odlasku Srba sa ovih prostora, taj proces traje više od jednog veka. Uzroci su uglavnom bili socijalni, odlazilo se u neke obećavajuće zemlje zarad hleba. Hleb kao simbol egzistencije pomijan je i u našoj literaturi bezbroj puta: počev od uzrečica, do pesama i priča. To je suština i jedne od najlepših pripovedaka Sime Matavulja *Pilipenda*, kada se i veru menja zbog vreće kukuruza. Odnosno, u Pilipendinom slučaju ne menja... Današnji odlazak mladih je samo prividno sofisticiraniji, mada su u suštini razlozi isti. Naravno, nije reč o hlebu već želji da se negde u nekoj zemlji ostvare mogućnosti rada i zasnivanja porodice. Naši mladi, a ja sam ih sretao širom sveta, ostavili su roditelje

u Beogradu ili nekom drugom gradu u Srbiji. Razgovor s njima (a jedan takav bio je i susret u Montrealu, na Filmskom festivalu) za mene je, blago rečeno, poražavajući.

Zašto?

Sedeo sam posle projekcije filma sa desetak mladih ljudi u elitnom hotelu, u kome su svi oni zaposleni. Jedan od glavnih menadžera hotela bio je čak iz dorčolske ulice u kojoj sam nekad živio. I svi su, odreda, pričali o tome kako teško rade, kako su zbog automobila i stanova u ozbiljnim kreditima, i kako bi želeli jednog dana da se vrate, ali... I to „ali“ se dalje komplikuje i pretvara u dugu priču o problemima s kojim bi se susreli ako se vrate. Pričali su i o tome šta se dobija, a šta gubi u velikoj avanturi odlaska i menjanja identiteta. Ne pripadaju više našem korpusu, a nisu ni Kanadani. Oni su nešto između... Ipak, najbolnije je ono što sam čuo od jednog mog rođaka, vrhunskog inženjera u Vankuveru. Otvoreno mu je rečeno: „Mi vas primamo zbog vaše dece, jer ona će biti Kanadani.“

Postoje i zvanični podaci kako se od svih naroda u Australiji, zemlji doseljenika, Srbi najbrže asimiluju?

Čuo sam od Mihiza anegdotu o brznoj asimilaciji. Govorio je: „Srbi su narod koji se najbrže asimiluje i postaje neko drugi, ali zato kad oni nekog prime i kad se taj neko asimiluje među Srbe – dobija Nobelovu nagradu za književnost!“ To je priča o Andriću. Šala je u pitanju, ali je činjenica da naši ljudi nekim čudom vrlo brzo zaborave jezik. Pre dvadesetak godina doživio sam neverovatnu stvar, na Kongresu srpskog ujedinjenja u jednom američkom gradu. Organizatori su me zamolili uoči obraćanja skupu (kome je prisustvovalo skoro hiljadu Srba iz svih krajeva SAD) da im dam govor, koji bi oni preveli i pročitali na engleskom! Objasnili su to činjenicom da među okupljenima ima ljudi koji slabo govore i razumeju srpski. Rekao sam im dve stvari. Prvo, da nisam spremio

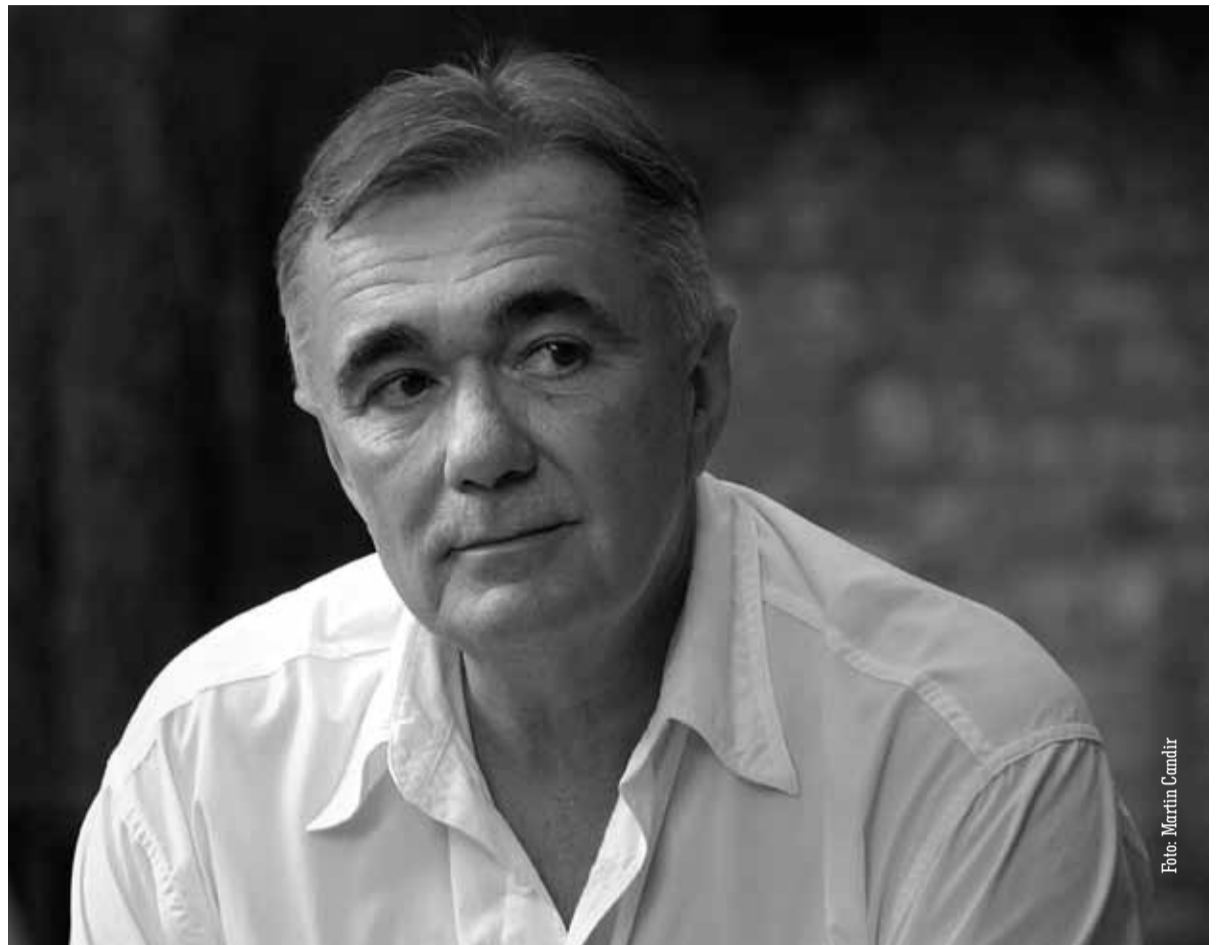

Foto: Martin Gamdir

Duško Kovačević o nestajanju naroda i jezika, Rusima i SAD, terorizmu, budućnosti Evrope, Trećem svetskom ratu...

ništa napisano jer hoću da im se neposredno obratim, kao i da bih želeo da se taj moj govor pretvori u razgovor. Drugo, da nisam očekivao da među Srbima koji se okupljaju zarad dobra i budućnosti Srbije treba govoriti jezikom drugog naroda. Nažalost, ovde je bila reč o skupu druge ili treće generacije ljudi srpskog porekla, koja je uveliko izgubila veze sa kulturom i jezikom zavičajja.

Kad već pominjemo Andrića, naš nobelovac je rado citirao Kafku i podsećao kako je za jezik govorio da je „zvučna domovina“...

Moja pristupna beseda u SANU bila je posvećena nestajanju naroda, samim tim i jezika. U toj besedi pomenuo sam nekoliko uzroka i na kraju postavio pitanje: kome mi to kao pisci pišemo, ako za 150 godina neće imati ko da čita?! Zašto ne na engleskom koji je toliko zavladao, zapravo preuzeo primat, da je danas važnije pitanje da li govorite engleski nego srpski. Uostalom, manji je greh ne znati srpski u Srbiji nego engleski.

Dominacija anglosaksonske kulture i nove tehnologije ugrozile su i druge kultu-

re. Ali, za razliku od ostalih, mi malo činimo da to sprečimo. Znak inferiornosti ili nehata?

Sedamdeset odsto naših ljudi se muči da izgovori jednu suvislu, tačnu, dobro artikulisanu rečenicu. Odgovornost ne može da se prebaci samo na institucije države. Ne vodimo mi računa ni o očuvanju okoline. Zagađujemo ovu zemlju, naruženu našom nebrigom. Velika smetlišta, kese duž svih reka, gomile haćenih predmeta i kabastog smeća – svuda su oko nas. A nebriga o zemlji prenosi se i na jezik. Moje osećanje odgovornosti za obrazovanje i jezik počiva, pre svega, u okviru porodice. Ona je osnov i suština postojanja jednog naroda, u njoj se uče osnovne vrednosti sveukupnog življenja, pa i jezika. Takođe, školski sistem bi morao da uvede neki red i kao prioritet postavi pitanje istorije, tradicije i jezika.

Da li SANU čini dovoljno da se njen glas, ako ne daleko, ono bar dovoljno glasno čuje? O kojim temama Akademija ne bi smela da čuti?

SANU je poslednjih godina sve više otvorena za razgovore i pomake na svim nivoi-

ma. Što se tiče jezika, od devet odeljenja u SANU jedno je književnosti i jezika. A od dvadesetak članova tog odeljenja, šestoro-sedmo je pisaca, dok se ostali bave očuvanjem jezika. Dakle, to jedno odeljenje ne može biti suviše uticajno, kada su naspram njega stotine medija sa hiljadu programa u kojima se kviri jezik! Možete da izdajete časopise, organizujete kongrese i seminare, a svim tim skupovima prisustvuje sto-dvesta ljudi. U isto vreme, na jednoj televiziji sa nacionalnom frekvencijom odvija se tok-šou ili rijaliti program sa zvezdama koje bi pre pola veka bile verovatno negde u duševnoj bolnici, a danas su uzor mladoj generaciji! Taj disbalans u popularizaciji kulture i promociji primitivizma ne može da ispravi jedno odeljenje. Morala bi to da bude odgovornost svih institucija u državi, Ministarstva kulture pre svega. Ali problem je što političari već 25 godina, od nestanka Jugoslavije i onog decentralizovanog programa, tolerišu privatne emitere sa nacionalnom frekvencijom zarad lične promocije... Uostalom, ako je neka televizija tokom proteklih četvrt veka bila u službi određene političke partije kao njen promotor mogla je da radi šta hoće!

Hipnoza jedne ljubavi, Zvezdara teatar (foto Nikola Vukelić)

Kada je nestala jedinstvena i strogo kontrolisana zajednička TV mreža, pojavili su se prvo privatni programi, a onda su dobili i nacionalne frekvencije.

Svaka društvena patologija ima i svoje patološke pojedinice. Ipak, čini se da su neki vaši junaci mnogo zdraviji i čestitiji od ovih našeg doba?

Kad se pominje, na primer, simptom Ilije Čvorovića, nisam mislio da će on postati simbol špijunaže i političke patologije. Taj duboko nesrećni čovek koji je preživio torturu ne radi iz ličnog interesa kao što to danas rade. On je bio žrtva i kao žrtva boji se. I to što prati podstanara nije zbog para („Mene ako se sete za Dan bezbednosti, neka se sete, a ako se ne sete, nikom ništa. To je bila moja dužnost“). Danas je sve zbog novca. Špijun koji sada hvataju niti vole ovu zemlju niti one za koje rade. Važno je samo ko im više plati. Nijedan moj junak, sa svim svojim manama, ne radi to što radi iz materijalne koristi već zato što je čovek koji je pretrpeo ličnu ili porodičnu traumu, pa se „leči“ čineći ono što misli da je ispravno. I priča o Radovanu nije priča snimljena na video-traci, u kojoj je Zoran odigrao mog junaka na maestralan način... Taj komad (koji će uskoro ponovo biti postavljen) zapravo je priča o čoveku koji je izmešten iz svog zavičajja, doveden u Beograd da radi, a ostao je bez posla. Penzionisan, živi na dvanaestom spratu solitera. A soliter, kao svaki soliter, jeste „vertikalna ulica“ s mnogo neprilagođenih ljudi.

Vaši komadi su samo na prvi pogled komedije?

Moje priče su drame, razvijaju se iz dramskih elemenata. Bave se egzistencijalnim pitanjima iz raznih oblasti. Tako se i *Hipnoza jedne ljubavi* začela još pre dvadeset godina, kada sam nešto slično video u jednom planinskom selu. Odlazak dece je, pre svega, strašna tuga. Inače, reč „tuga“ u ovom komadu asocira na Čehovljevu priču *Tuga* – jednu od najlepših koje sam pročitao. Za mene je Čehov kao autor priča i pripovedaka jedan od najvećih pisaca sveta.

Gde su vaši junaci danas? Čime se bave, u šta i kome veruju?

Moji junaci se kasnije „dograđuju“. Poprimaju samoironične karaktere da se ne bi njihov privatni mrak širio i pretvarao u opšti mrak. U mom slučaju, i u pisanju i u privatnom životu, smeh je jedna vrsta samoodbrane.

U današnjem društvenom miljeu ne tražite likove za svoju literaturu?

Bežim od antijunaka ovog vremena, nezanimljivi su mi za literaturu. Do te mere su uprošćeni, zli, primitivni, bezosećajni, nevaspitani, da nisu za književnost – samo za psihijatriju. „Junaci“ i „junakinje“ naslovnih strana tabloida žive samo u okviru prostora koji im je dat i na društvenim mrežama kao paralelnom svetu. To je podzemlje ljudskog i duhovnog života. Lično, i dalje nemam mobilni telefon, kompjuter. Pišem ru-

kom. Ja sam čovek 19. veka, zato i volim Čehova. Nisam prešao u dvadeseti, a o 21. veku ne znam – ništa.

Ove godine obeležiće se vek od Oktobarske revolucije. Kako bi današnji svet izgledao da se ona nije desila?

Izgledao bi bitno drugačije. Rusija bi bila uspostavljena kao država i sila, koja ne bi bila toliko urušena i ponižena. SSSR je napravljen kao pandan Atlantskom paktu. Da njega nije bilo, tokom Lenjinove i Staljinove vladavine ne bi nestalo dvadeset miliona Rusa po logorima i gulazima. Najveću cenu komunizma platio je sam ruski narod i tek se sad oporavlja. Za razliku od nacizma, koji je masovno uništavao druge narode, po gulazima su nestajali ruski ljudi. Da nije bilo Oktobarske revolucije, bila bi to mnogo uspešnija i bogatija zemlja.

Otkud toliki animozitet, ne samo zapadnog sveta, prema Rusima?

Cela priča da je to rat protiv pravoslavlja, ruske kulture i čoveka je u drugom planu. U prvom planu je ono što je rekla Madlen Olbrajt, da ne može Rusija da ima resurse koje danas ima, u odnosu na ostatak planete. Drugim rečima, bilo bi dobro da Rusija nestane, a mi njihovo podelimo. Ni Napoleon nije krenuo na Rusiju zato što ne voli pravoslavlje, već da pljačka i otima. U istoriji nije zapamćen kao zločinac samo zato što nije imao strašne logore poput nacista, ali je spalio sve što je mogao! Danas se slavi kao veliki vojskovođa. Taj zlikovac ima spomenike, šniclu i konjak sa svojim imenom...

Kako vidite budućnost Rusije i sveta?

Nju vidim kao jednu od najozbiljnijih sila za uspostavljanje ravnoteže u odnosu na američki imperijalizam. Odlazeći s vlasti Obama je upozorio Amerikance na opasnost od Rusije, a on je tokom svoja dva mandata vodio rat za ratom. I najciničnije od svega je što je dobio Nobelovu nagradu za mir! Ipak, Hilari Klinton i njen ratni štab izgubili su jer je američkom čoveku postalo jasno da je američka sila izvan SAD opasna po samu Ameriku. Činjenica je i da je u nekoj vrsti rata sa svim zemljama sveta, izuzev sa svojim saveznicima.

Terorizam postaje najveća savremena pošast, pred kojim je podjednako uplašen i ugrožen ceo svet?

Već nekoliko godina izbegava se prava reč za terorizam, a to je početak Trećeg svetskog rata. Strašno je to reći, ali je blisko istini. Jer suština terorizma je da je on ograničen na male akcije i grupe ljudi, kao što su to bile „Crvene brigade“ ili ETA. Danas se vode akcije širom planete. Ako se u svakom gradu na svetu bojite da će vas neko napasti, to se ne može nazvati terorizmom. Nova 2017. godina svuda je dočekana pod strašnim merama obezbeđenja vojske i policije. Dakle, radost branjena oružjem... Mnoge zemlje koje su živjele od turizma nisu više poželjne, ni sigurne destinacija zbog straha od terorizma. Da SAD nije uvodila „demokratiju“ širom sveta, ovo se ne bi desilo. Bar ne na ovaj način. Libija je simbol njihove pogrešne, katastrofalne politike. Bila je zemlja u kojoj se dobro živelo i u koju su ljudi dolazili da rade, a završila je u paklu jer se to nekom nije svidelo. Rat se vodi bez kraja. Mi danas ne možemo uopšte da predvidimo šta će se desiti sa Evropom posle dolaska nekoliko miliona ljudi iz tog dela sveta.

Hoće li migranti zauvek promeniti sliku Evrope?

Gde će te nepregledne kolone ljudi, ko će ih primiti, šta će raditi, kako će ubuduće izgledati gradovi... Menja se identitet Evrope. Ali o tome neće niko da priča, jer se postavlja pitanje ljudskih prava i sloboda. Negde ih treba skućiti, nemoguće ih je vratiti. U njihovim zemljama armije i dalje ratuju. Tako migranti postaju jedan od najozbiljnijih egzistencijalnih problema sveta. Nad čovečanstvom visi opasnost globalnog rata. Treći svetski rat bi se odavno desio (još sa krizom na Kubi) da nije atomske bombe. Apsurd je da danas atomsko oružje čuva svetski mir... Nikad mi neće biti jasno zašto evropske zemlje pod pritiskom SAD kreću da opkoljavaju Rusiju, kao što su radile i u 19. i u 20. veku. Ponovo se „igravaju“ i hoće da unište jedan lep i bogat život zarad razularene američke sile. Da li građani koji žive u blagostanju Rima, Pariza, Berlina pretpostavljaju kakva im preči opasnost? Nestala bi civilizacija. Danas Rusija ima moćno oružje. To nije ona zemlja iz 1941. godine, kada ju je Nemačka napala. Da ne pričam o ruskom savezu sa Kinom. Napad na Rusiju je, zapravo, napad na dve milijarde ljudi...

LAUREATI DOBRIČINOG PRSTENA V (1984)

NEVENKA URBANOVA (28. 3. 1909, Stari Bečej – 7. 1. 2007, Beograd) potekla je iz umetničke porodice, pohađala Glumačko-baletsku školu u Beogradu. Prvu ulogu ostvarila je 1923. u Narodnom pozorištu u predstavi *Kod belog konja*, a poslednju 1965, kao Eleonora u Mrožekovom *Tangu*, gostujući u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Tokom četrdeset godina na sceni Narodnog pozorišta ostvarila je 150 uloga, od modernog repertoara na početku karijere, preko dela Krležje, Dostojevskog i Koktoa, do složenih dramskih likova: Naruča *Među vukovima* Ž. Tuduza, Lola Montez *Op-*

činjeni kralj T. Manojlovića, Vaska *Koššana* B. Stankovića, Elen Selbi *Gospoda Selbi* DŽ. Ervina, Rina *Pokojnik* Nušića, za koju je 1948. g. dobila nagradu Vlade Narodne Republike Srbije, Ketii Zajdl Matura L. Fodora, Barunica Kasteli Glemboj *Gospoda Glembojevi* i Melita u Ledi M. Krležje, *Gospoda Erlin Lepeza ledi Vindermir* O. Vajlda, Hester Kolijer *Duboko plavo more* T. Ratigana, Julija Lamber *Obožavana Julija* M. Sovazona, Serafina *Tetovirana ruža* T. Vilijamsa, Eleonora *Tango* S. Mrožeka... Za dve uloge u radio-drami *Liptonov čaj* autora Radomira Konstantinovića nagrađena je 1964. na festivalu radiodrame u Ljubljani. Napisala je knjigu *Svici koji slovima svetle*, gde rekonstruiše vreme i umetničku scenu između dva svetska rata.

VI (1986)

RAHELA FERARI (27. 8. 1911, Zemun – 12. 2. 1994, Beograd) karijeru je započela u Srpskom narodnom pozorištu, odakle 1938. odlazi na usavršavanje u Mađarsku, u Narodno pozorište u Budimpešti. Godine 1940. igra u beogradskom Umetničkom pozorištu, a zatim od 1945. do 1947. u Vojvodanskom narodnom pozorištu (Majka, *Mati* K. Čapek, *Živka Gospoda ministarka* Nušić, Ulita *Šuma* Ostrovski...). Na poziv Bojana Stupice 1947. prelazi u novoosnovano Jugosloven-

sko dramsko pozorište, na čijoj sceni ostvaruje niz uloga širokog dijapazona, u najraznorodnijim komičnim, tragičnim, vodviljskim i melodramskim ulogama: Ksenija/Aksinja *Jegar Buličov* M. Gorkog, Sarka *Ožalošćenja porodica* B. Nušića, Dorimena *Gradanin plemić* Molijera, Šjora Paškva *Ribarske svade* K. Goldonija, Fjokla *Ženidba* i Korobočka *Mrtve duše* Gogolja, Zelenička *Rodoljupci* Sterije, Gospoda *Higgins* *Pigmalion* B. Šoa, Gospoda Gogan *Plug i zvezde* O'Kejsija, Prosjakinja *Krvave svadbe* Lorke, Mis Gilkrist *Talac* B. Biena, Kari *Per Gint* H. Ibzena, Frade *Dibuk* A. Ski... Pamte se njena tetka Ebi u predstavi *Arsenik i stare čipke* J. Keserlinga i Čelava *Žena* u komadu *Iz života kišnih glista* Enkvista na sceni Ateljea 212. Igrala u programima Televizije Beograd, u dramama i serijama: *Jerma*, *Preko mrtvih*, *Krčma na glavnom drumu*, *Čaj u pet*, *Slučaj Harms*... Filmovi (izbor): *Bube u glavi*, *Skupljači perja*, *Tesna koža*, *Davitelj protiv davitelja*, *Lijepje žene prolaze kroz grad*... Dobitnica je *Sterijine nagrade* za ulogu Sarke u *Ožalošćenju porodice* i *Sterijine nagrade* za naročite zasluge na unapređivanju pozorišne umetnosti, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade, odlikovanja i drugih nagrada i priznanja.

VII (1988)

BRANIMIR BRANKO PLEŠA, glumac i reditelj (6. 3. 1926, Kiseljak kod Sarajeva – 8. 6. 2001, Beograd) završio je Glumačku školu u Zagrebu, jednu sezonu bio angažovan u Splitu, a 1947. postaje stalni član Jugoslovenskog dramskog pozorišta, na čijoj sceni je ostvario brojne kreacije (Maks *Kralj Betajnovi* I. Cankara, *Groznoj ljubav Jarovaja* K. Trenjova, Franja *Puceljski Na kraju puta* M. Matkovića, Ivan Karamazov *Brača Karamazovi* Dostojevskog, Arman *Za Lukreciju* Ž. Žiroudu, Edgar *Kralj Lir* Šekspira, Valentajn *Nikad se ne*

zna DŽ. Vortinga, *Važno je zvati se Ernest* B. Šoa, Ser Robert Čiltern *Idealan muž* O. Vajlda, Hamlet Šekspira, Veršinjin *Tri sestre* Čehova...). Igrao i u Ateljeu 212 (Čitač *Priča o vojniku* I. Stravinskog, Žozeš Garsen *Iza zatvorenih vrata* Sartra, Bora Šnajder *Razvojni put Bore Šnajdera* A. Popovića) i u Zvezdara teatru (Johan Šuster *Kus petlić* A. Popovića). Umetnost koju je nosio podjednako je iskazivao glumom i režijom. Ostvario je preko 40 režija u pozorištu (*Veseli dani ili Tarelkinova smrt*, *More*, *Šamar*, *Mravinjak*, *Hekaba*, *Lorencačo*, *Bela kafa*, *Kandid*, *Sabirni centar*, *Mizantrop*, *Ljubinko* i *Desanka*, *Kus petlić*, *Filumena Marturano*...), na televiziji (*Jedan dan*, *Grešno dete*, *Frontaš*, *Spiritisti*, *Sabinjanke*...), a režirao i višestruko nagrađen igrani film *Lilika*. Autor više dramaturških tekstova (*Boja praznine*, *Režija i glumac*, *Čovek teatra pred dramskim tekstom*, *Odgovornost govora*, *Glumčin uma*, *znanja i nadahnuća*...). Bio je dugogodišnji profesor glume na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Dobitnik je pet *Sterijinih nagrada* – dve za glumu, za režiju i teatrologiju i za životno delo, tri *Zlatna lovorova vijenca* za glumu i režiju na Festivalu MESS u Sarajevu, Nagrade *Bojan Stupica* za režiju, Oktobarske nagrade Grada Beograda, Sedmojulske nagrade i brojnih drugih umetničkih nagrada, odlikovanja i društvenih priznanja.

Foto: Martin Canbir

Foto: Vukica Mikić

SAMOSTALNI UMETNICI U RALJAMA ZAKONA

Hronično aktuelan je problem položaja i statusa samostalnih umetnika. Pravno gledano komplikovan je koliko i težak. Duška Marković iz Udruženja dramskih umetnika Srbije svesrdno se i dugo time bavi, a uz njenu pomoć *Ludus* donosi genezu problema

Značaj instituta samostalnog umetnika prepoznala je država pre više decenija kada je odlučila da uplatom doprinosa za njihovo osiguranje stimuliše umetnički rad koji ne može i ne treba da bude tržišno vrednovan. Umetnička udruženja utvrđuju taj status još od 1. 7. 1983. godine (na osno-

uplate doprinosa počinju da se izvršavaju preko umetničkih udruženja. Važno je napomenuti da Grad Beograd od 2003. godine (a kasnije i druge lokalne samouprave) počinje da uplaćuje doprinose za samostalne umetnika po najnižoj osnovici osiguranja (u početku 40 odsto, a onda 35 posto prosečne).

prinosima za obavezno socijalno osiguranje) utvrđenoj dinamici.

Oktoobra 2015, na predlog Asocijacije umetničkih udruženja, Ministarstvo kulture i informisanja i Sekretarijat za kulturu Grada Beograda pokrenuli su inicijativu za prikupljanje podataka o iznosu i struk-

strane Ministarstva finansija viši tri puta od zbirnog podataka iz listinga zaduženja svih samostalnih umetnika, kao i da struktura duga ne odgovara listingu Poreske uprave, potrebno je da se iznova preispitaju podaci o dugovanju samostalnih umetnika. Na pomenutom sastanku u aprilu rečeno je da će se u naredna tri meseca raditi na nalaženju najcelishodnijeg rešenja za „stari dug“ samostalnih umetnika i pristupiti se sistemskom rešavanju problema. Treba reći i da na sastanak nisu pozvani predstavnici Asocijacije koji su inicirali taj sastanak (!), te je izostalo reagovanje na iznete podatke Ministarstva finansija.

Problem oko overe zdravstvenih knjižica delimično je umanjen jer je Vlada RS, na inicijativu Asocijacije umetničkih udruženja, donela Zaključak 27. 4. 2016. o overi zdravstvenih knjižica na (samo) tri meseca ukoliko su plaćeni tekući doprinosi, bez obzira na „stari“ dug. Međutim, kod realizovanja naknada za vreme bolovanja (trudničkog, porodijskog i drugog dužeg bolovanja) traži se od samostalnih umetnika da izmire sva dugovanja – i za zdravstveno i za PIO i za kamatu!

Može da bidne, ne mora da znači

Koliko je urađeno u vezi sa problemom samostalnih umetnika koji je nastao ne njihovom krivicom, govori podatak da im je Poreska uprava krajem prošle godine slala opomene sa naznakom da, ukoliko u roku od pet dana ne izmire dug (koji nisu sami napravili) ili ne podnesu u istom roku za-

htev za odlaganje poreskog duga na rate, pristupiće se plenidbi njihove imovine. Poreznici su se pozivali na Zakon o poreskom postupku i poreskoj administraciji (Sl. glasnik RS, 80/2002... 15/2016), a Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje tretira samostalnog umetnika kao obveznika uplate doprinosa (članovi 7, 8 i 25), a u članu 64a daje odredbu po kojoj doprinose umesto umetnika „MOŽE plaćati jedinica lokalne samouprave, jedinica teritorijalne autonomije, Republika Srbija ili ustanova iz oblasti kulture čiji je osnivač jedinica lokalne samouprave, jedinica teritorijalne autonomije ili Republika Srbija“.

Upravo zbog reči „može“, Grad Beograd, odnosno nadležni organ u upravi, to je tumačio po principu „ne moram, ali ću plaćati kada ja hoću“, dakle uz potpuno odsustvo znanja, svesti o mogućim posledicama svog delovanja, a uz mnogo proizvoljnosti, nečinjenja, pa i bahatosti, a možda i zbog smišljene namere. Kako je ipak Grad iz budžeta godinama davao sredstva za doprinose, a to su sredstva svih građana, ima se utisak da su ta sredstva bačena u bure bez dna, jer su samostalni umetnici i dalje stalno zaduženi i ne mogu da ostvaruju svoja građanska prava. A ko je od toga mogao imati koristi? Možda Poreska uprava, a onda i država kojoj su se sredstva vraćala u budžet kroz „naplaćenu kamatu“ (kamatu naplaćenu od samih doprinosa) i kamatu (pojednostavljeno govoreći – preostalu kamatu koju Poreska nije imala od čega da naplati).

Ludus broj 195, jun 2015

vu Zakona o samostalnom obavljanju umetničke ili druge delatnosti u oblasti kulture, 1982, izmene 1993. i 1998), tada kao javno ovlašćenje, a sada kao povereni posao.

U Srbiji ima 2.500 samostalaca

Posao oko utvrđivanja samostalnog statusa država je poverila umetničkim udruženjima da ona, kao stručne organizacije, to rade umesto nje. Ali, jasnoće radi, napomenimo – država daje status samostalnim umetnicima a udruženja samo rade povereni posao. Odnosno, reprezentativna umetnička udruženja na osnovu opštih i posebnih umetničkih kriterijuma utvrđuju status samostalnog umetnika i vrše sve pravne i finansijske poslove u vezi s ostvarivanjem tog statusa.

U Republici Srbiji danas ima blizu 2.500 samostalnih umetnika kojima reprezentativna umetnička udruženja (16) utvrđuju samostalni status kao povereni posao. Najviše samostalnih umetnika, njih oko 1.900, ima prebivalište u Beogradu.

Uplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko (PIO) i zdravstveno osiguranje preuzimale su lokalne samouprave sve do kraja 1992. i to po različitim osnovicama osiguranja u zavisnosti od ostvarenog staža umetnika i statusa istaknutog umetnika. Grad Beograd, za razliku od drugih gradova, od 1993. nastavio je da preuzima uplatu doprinosa i zaključno sa 2005. godinom sve uplate za PIO upućivao je direktno Fondu za PIO, a doprinosi za zdravstveno osiguranje oduvek su se uplaćivali preko opštinskih filijala Poreske uprave. Od 2006.

Zalud član 70

Iako Zakon o kulturi iz 2009. godine (Sl. glasnik RS 72/2009) i današnji Zakon o kulturi (Sl. glasnik RS 13/2016) u članu 70 predviđaju uplatu doprinosa za samostalne umetnike od strane lokalnih samouprava, nisu sve donele odluke o plaćanju tih doprinosa ili su to započele tek nedavno. Na primer Niš je tek prošle godine počeo, Kruševac je odluku doneo još 2012, ali je ne primenjuje, Stara Pazova neredovno uplaćuje, Paraćin je propisao uslov da umetnik mora imati prebivalište u tom gradu najmanje 5 godina... Kod većine lokalnih samouprava dat je kao jedan od uslova za plaćanje doprinosa taj da je samostalni umetnik u obavezi da bez naknade učestvuje u gradskim manifestacijama! Prenebregava se da umetnici uplaćuju porez od svojih honorara u isti taj budžet lokalne samouprave.

Grad Beograd, u kome ima prebivalište preko 90 odsto samostalnih umetnika, od 1. 7. 1983. uplaćuje doprinose, ali su oni, zbog nepostojanja regulative, uplaćivani godinama sa zakašnjenjima. Grad je doneo Odluku o plaćanju doprinosa 2003. godine (Sl. list grada Beograda, 7/2003), ona još uvek važi, a Zaključkom gradonačelnika isplaćuju se svaki kvartalni doprinosi. U periodu od 2003. zaključno sa 2014. godinom Grad je doprinose uplaćivao sa velikim zakašnjenjima koja su u pojedinim godinama u tom periodu iznosila i po 365 dana. I ne samo to – u 2005. i u 2009. doprinose je uplatio u manjim iznosima nego što je trebalo. Tek od 2015. Grad uplaćuje doprinose blagovremeno, po zakonom (Zakon o do-

turi dugovanja koja se nepravedno pripisuju samostalnim umetnicima, pokazujući na taj način razumevanje njihovih problema i dalekosežni negativni uticaj koji ova situacija može imati ne samo na kulturu u Srbiji već i na ugrožavanje osnovnih ustavnih građanskih prava samostalnih umetnika.

Reč zaštitnika građana ili džaba krečenje

U martu 2016. zbog ugrožavanja elementarnih građanskih prava na zdravstvenu zaštitu reagovao je zaštitnik građana, a više puta i Nacionalni savet za kulturu. Krajem 2015. o tome je raspravljao i Odbor za kulturu i informisanje Narodne skupštine Srbije.

Ukupan dug samostalnih umetnika prema prikupljenim podacima umetničkih udruženja na osnovu dobijenih listinga Poreske uprave za svakog samostalnog umetnika krajem 2015. iznosio je oko 107 miliona dinara. Krajem 2016. je taj iznos uvećan za kamatu. Međutim, podatak o ukupnom dugu samostalnih umetnika, koji je Ministarstvo finansija dostavilo Kabinetu premijera na sastanku održanom 15. 4. 2016, iznosio je oko 347 miliona dinara. Skrećemo pažnju da je u strukturu tog duga, osim oba doprinosa i kamate, uključen i porez od 8 miliona dinara koji ne postoji kao stavka u listingu Poreske uprave kao zvaničnom dokumentu o zaduženju samostalnih umetnika! Pretpostavljamo da je Poreska uprava dala podatak o svim obveznicima samostalnih delatnosti među kojima su i preduzetnici. S obzirom na to da je iznos dostavljen od

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE • BROJ 151 • MART 2009. • GODINA XVI • CENA 100 DINARA

- Intervju
  - Milena Marković
  - Dušanka Stojanović – Gild
  - Ana Tomović
  - Stevan Bodroža
  - Branka i Mlada Veselinović
  - Staša Koprivica
  - Andraž Urban
- Reprint Ludus Intervju - Ljubomir Muci Draškić
- Slobodan umetnik - građanin drugog reda
- Pozorište i rat: Teatar u ratu protiv rata
- Teatri na EX YU prostoru
- Školovanje budućih glumaca
- Inostrana scena
- Spašavanje američke scene
- Karikature Branislava Nušića

Pozorište i partijski interesi: Ko to tamo bira upravnike

Ludus broj 151, mart 2009

LAUREATI DOBRIČINOG PRSTENA

VIII (1990)

DANILO BATA STOJKOVIĆ (11. 8. 1934, Beograd – 16. 3. 2002, Beograd) diplomirao je na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju 1959, u klasi Josipa Kulundžića. Najznačajnije uloge ostvario na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Ilija Čvorović, *Balkanski špijun* D. Kovačevića), Zvezdara teatra (Sava Odžaćar *Klaustrofobična komedija*, Luka Laban *Profesionalac*, Vasilije *Urnebesna tragedija* i Dragan Nos *Lari Tompson, tragedija jedne mladosti* D. Kovačevića, Milan Nedić *Đeneral Milan Nedić* S. Kovačevića) i Ateljea 212 (Lopahin *Višnjevi sad* Čehova, Sava Lukić *Purpurno ostrvo* M. Bulgakova, Fjodor Karamazov *Sladostrasnici – Karamazovi* Dostojevskog, *XX Emigranti* S. Mrožeka, Edgar *Play Strindberg* F. Direnmata, Simeon Njegovan *Lupus Cincari ili Korešpodencija* B. Pekića, Sladek *Audijencija* V. Havela, Kapetan *Otac A. Strindberga*...). Tumačio uloge u više od 40 filmova (*Izdajnik*, *Bubašinter*, *Zazidani*, *Testament*, *Hajdučka vremena*, *Čuvar plaže u zimskom periodu*, *Balkanski špijun*, *Nacionalna klasa*, *Varljivo leto*, *Bure baruta*, *Poseban tretman*, *Ko to tamo peva*, *Idemo dalje*, *Vreme čuda*, *Maratonci trče počasni krug*...), kao i u dramskom programu Televizije Beograd (serije *Diplomci*, *Sijamci*, *Dimitrije Tucović*, *Grлом u jagode*...). Dobitnik je tri *Sterijine nagrade*, statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umet-

Foto: Vukica Mikić

slednji dan, *Tuda zemlja*, *Priča o fabrici*, *Nevjera*, *Lazar*), radijskih i televizijskih drama (*Heda Gabler*, *Crni sneg*). Dobitnica je dve *Sterijine nagrade*, Oktobarske nagrade Grada Beograda, Sedmojulske nagrade za životno delo, odlikovanja i brojnih plaketa... Objavila je i zbirku eseja o pozorištu *Životić* 2011. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

X (1994)

MATEJA MATA MILOŠEVIĆ, glumac i reditelj (25. 12. 1901, Beograd – 18. 10. 1997, Beograd), po završetku dramskog odseka Glumačko-baletske škole postaje član Narodnog pozorišta u Beogradu, u kome je odigrao blizu 200 uloga iz domaćeg i stranog, klasičnog i savremenog repertoara: *Rastko u Rastku Nemanjiću* Nušića, *Uroš u Uroševoj ženidbi* Bojića, *Kadet Horvat u Krležinom U Logoru*, *Maks u Kralju na Betajnovi* Cankara, *Don Karlos u istoimenoj drami* Šilera, *Arman Di val u Gospodi s kamelijama* A. Dime sina, *Raskolnikov u Zločinu i kazni* Dostojevskog, *Ruj Blaz u Igoovom Ruj Blazu*, *Moska u Volponeu* Džonsona, *Knez Miškin u Idiotu* Dostojevskog, *Jago u Šekspirovom Otelu*... Godine 1947. prelazi u novoosnovano Jugoslovensko dramsko pozorište, na čijoj sceni je odigrao brojne uloge (*Rakitin Mesec dana na selu* Turgenjeva, *Pastor Morel* Šoovoj *Kandidi*, *Karlo VI Pera Segedinac* L. Kostića, *Oliver Urban u Krležinoj Ledi* i *Jug Bogdan u Banoviću Strahinji* B. Mihajlovića). Smatra se začetnikom moderne režije na beogradskoj sceni, a iz bogatog rediteljskog opusa izdvajaju se postavke *Škole ogovaranja* i *Suparnika* Šeridana, *Nušićeve Ožalošćene porodice*, *Sterijinih Rodoljubaca*, *Kostićevog Pere Segedinca*, *Na rubu pameti* Krleže, *Jegora Buličova* M. Gorkog i *Šekspirovog Kralja Lira*, *Ibzenove Hede Gabler*... Objavio je knjige *Moja gluma*, *Moja režija* i *Moje pozorište*. Bavio se pozorišnom pedagogijom preko dve decenije na Pozorišnoj akademiji. Dobitnik je četiri *Sterijine nagrade*, Nagrade *Branko Gavela*, Sedmojulske nagrade, Nagrade AVNOJ-a, odlikovanja i brojnih plaketa... Scena Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu nosi njegovo ime.

Foto: Vukica Mikić

nosti, Nagrade *Ljubiša Jovanović*, četiri *Ćurana* na festivalu Dani komedije, *Zlatne arene* i *Srebrne arene* Filmskog festivala u Puli, Nagrade *Car Konstatin* i *Čele kula* Filmskih susreta u Nišu, Oktobarske nagrade Grada Beograda i drugih brojnih umetničkih nagrada i društvenih priznanja.

IX (1992)

MARIJA CRNOBORI FOTEZ (1. 10. 1918, Banjole kod Pule, Istra – 21. 10. 2014, Beograd), najveća tragikinja naše scene. Završila Zemaljsku glumačku školu u Zagrebu 1942. Bila je članica Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu do 1946, članica Jugoslovenskog dramskog pozorišta od osnivanja 1947. Igrala na Dubrovačkim ljetnjim igrama, ostvarila brojne i značajne kreacije tumačenjem klasičnog svetskog repertoara: *Titanija San letnje noći* i *Otelija u Hamletu* Šekspira, *Antigona u Antigoni* i *Jo-kasta u Kralju Edipu* Sofokla, *Fedra* Rasina, *Klitemnestra u Agamemnonu* Eshila, *Ifigenija na Tauridi* Getea, *Elizabeta od Engleske* F. Bruknera, *Margareta u Geteovom Faustu*, *Regana u Kralju Liru* i *Ledi Magbet* Šekspira... Okvire svoje umetnosti Marija Crnobori našla je i u likovima *Francke Kralj Betajnov* I. Cankara, *Ljubav Jarovaje* Trenjova, *Kandidate Šoa*, *Laure Lembah U Agoniji*, *Klare u Ledi* i *Jadvige Jesenske Na rubu pameti* M. Krleže, *Klare Dombrovske* J. Kulundžića, *Ledi Čiltern u Idealnom mužu* O. Vajlda, *Vere u Lesve Jakovljeve* V. Desnice, *Gospode Vorn u Zana-tu gospode Vorn* Šoa, *Helene Alving*, *Aveti* Ibzena... Sa ansamblom Jugoslovenskog dramskog pozorišta gostovala je na mnogim scenama u zemlji i inostranstvu, sa predstavama i večerima monologa iz svojih uloga. Objavila je knjigu dramaturških spisa *Svijet glume* 1991. i tekstove o radu na stvaranju uloga. Snimila više filmova (*Sofka*, *Radijum*, *Po-*

XI (1995)

LJILJANA KRSTIĆ (31. 10. 1919, Kragujevac – 12. 4. 2001, Beograd) završila je pozorišni odsek Muzičke akademije u Beogradu. Karijeru je započela u Narodnom pozorištu u Beogradu (1945–1952. i 1963–1965, *Ulita*, *Šuma Ostrovskog*), igrala u Beogradskom dramskom pozorištu (1952–1961: *Olga Tri sestre* Čehova, *Gospoda Aleksandra Kolomba* Ž. Anuja, *Majka hrabrost* B. Brehta, *Amanda Staklena menažerija* T. Vilijamsa...), u Jugoslovenskom dramskom pozorištu od 1962. godine (*Junona Bojl Junona i Paun* Š. O'Kejsi, *Ana Pavlovna Obična priča* Gončarova, *Milinka Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, *Beatrisa Dejstvo gama zraka na sablasne nevene* Zinde-

Foto: Vukica Mikić

(*Baron Minhauzen Baron Lagiša* B. Miličevića, Narodnom pozorištu Republike Srpske, Banjaluka (*David Štrbac Jazavac pred sudom* P. Kočića). Ostvario je mnogobrojne uloge na filmu (*Poseban tretman*, *Neka druga žena*, *O pokojniku sve najljepše*, *Oktobertfest*, *Poslednji krug u Monci*, *Tri letnja dana*, *Sinovi*, *Sveti Georgije ubiva aždahu*...), radiju i televiziji. Dobitnik je *Sterijine nagrade*, pet *Zlatnih lovarovih vijenaca* na Festivalu MESS u Sarajevu, Nagrade *Raša Plavović*, prvi je dobitnik Nagrade *Miloš Žutić*, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Pavle Vuisić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma, Oktobarske nagrade Grada Beograda i brojnih drugih nagrada i priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji. Mala scena Ateljea 212 nosi njegovo ime.

XIII (1997)

OLIVERA MARKOVIĆ (3. 5. 1925, Beograd – 2. 7. 2011, Beograd) diplomirala je 1952. u prvoj generaciji beogradske Pozorišne akademije, u klasi Mate Miloševića. Ostvarila je brojne uloge u Beogradskom dramskom pozorištu (*Vivi Zanat gospode Vorn* B. Šoa, *Marijana Margetička Vučjak* M. Krleže, *Maša Tri sestre* Čehova, *Šen-TeŠuj-Ta Dobri čovek iz Sečuana* B. Brehta, *Katarina Ukročena goropad* Šekspira, *Karolina Belinić Karolina Riječka* D. Žervea, *Margaret Mačka na usijanom limenom krovu* T. Vilijamsa, *Iveta Potije Majka hrabrost i njena deca* B. Brehta...), Savremenom pozorištu (Kraljica *Draga Konak* M. Crnjanski...), Narodnom pozorištu u Beogradu (*Maša Živi leš* Tolstoja, *Majka Hrabrost* Brehta, *Aleksandra Kolomba* Anuja, *Darja Tih Don Šolohova*, *Klara Leda* M. Krleže, *Gospoda Olga* M. Bojića, *Gospoda ministarka* Nušića, *Marta Krtičnjak* M. Đukića, *Filamenta Učene žene* Molijera...), Otvorenom pozorištu *Studentski grad* (Ortanz *Ženski orkestar* Ž. Anuj)... Igrala u preko 60 filmova: *Sumnjivo lice*, *Vlak bez voznog reda*, *Dilijanasa snova*, *Sibirski leđi Magbet*, *Kozara*, *Radopolje*, *Nacionalna klasa*, *Majstori, majstori*, *Balkan ekspres 1 i 2*, *Već viđeno*, *Brača po materi*, *Sibirni centar*, *Tito i ja*, *Dnevnik uvreda '93*, *Urnebesna tragedija*... i u mnogobrojnim TV dramama (*Daleko je Australija*, *Žute fešvice*, *Sile u vazduhu*...) i serijama (*Grлом u jagode*, *Neven*, *Babino unučje*, *Boљи život*, *Srećni ljudi*...). Dobitnica je statuete *Zlatni ćuran* za ukupan doprinos pozorišnoj umetnosti, Plakete *Mata Milošević* Akademskog pozorišta, Plakete *Dobrica Milutinović*, *Zlatne arene* u Puli za filmove *Službeni položaji* *Balkan ekspres*, Nagrade *Slavica* za ukupan doprinos razvoju filmske umetnosti, Oktobarske nagrade Grada Beograda, Sedmojulske nagrade... Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

Foto: Vukica Mikić

XII (1996)

PETAR KRALJ (4. 4. 1941, Zagreb – 10. 11. 2011, Beograd) diplomirao je 1964. na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Mate Miloševića. Majstorstvo i nesvakidašnji osećaj za stih iskazao je rano (*Maksim Maksim Crnojević* L. Kostića, 1966) i na Dubrovačkim ljetnjim igrama (*Hamlet*, 1967). Najznačajnije uloge ostvario je u Ateljeu 212 (*Tola Živeo život Tola Manojlović* M. Dimića, *Službenik Ziger-zager* P. Tersona, *Stenli Rodendan* H. Pintera, *Dimogucki Purpurno ostrvo* Bulgakova, *Miler Kod lepog izgleda* E. fon Horvata, *Strindberg Noć tribada* P. U. Enkvista, *Ferdinand Vanek Audijencija* i *Vernisaž* V. Havela, *Hadžislavković Kosančićev venac* 7i *Vidosav Prokić Očevi i oci* S. Selenića, *Ivan Marojević Metastabilni grad* N. Prokića, *Đorde Džandar Sveti Georgije ubiva aždahu* D. Kovačevića, *Džems Dugo putovanje u noć* J. O'Nila, *Stanislav Slovičin Knjeginja od Foli-Beržera* Ž. Fejdo, *Seljak Karolina Nobjer* N. Romčevića, *Arnođ Škola za žene* Molijera, *Džek Brana Mek* Fersona...), u Narodnom pozorištu (*Hendrik Hejgen Mefisto* K. Mana, *Andra Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, *Lefevr Madam San Žen* V. Sardua, *Strazar Orestija* Eshil...), u Zvezdara teatru (*doktor Nikola Kos Doktor Šuster* D. Kovačevića), Jugoslovenskom dramskom pozorištu (*Norman Garderob* R. Harvuda, *Iguman Teodosije Lažni car Šćepan Mali* P. P. Njegoša, *Ulis Troil i Kresida* Šekspira...), Srpskom narodnom pozorištu (*Deka Polit Mačka na usijanom limenom krovu* T. Vilijamsa), Pozorištu *Puž*

Umetnost mora da bude kao sekira za smrznuto more u nama

Olivera Milošević

Prvakinja nacionalnog teatra Dušanka Glid Stojanović ne prestaje da nas svakom novom ulogom opominje i oplemenjuje. Tako je i odnedavno sa Klitemnestrom u *Elektri* Danila Kiša koju je na Sceni „Raša Plaović“ režirala Iva Milošević. Duda je jedinstvena glumica – emotivna, srčana, smela i hrabra da glasno kaže ono o čemu drugi šapuću. Izuzetna moć transformacije, kvalitetan odabir uloga i njen nesvakidašnji pristup svrstava je u red naših najznačajnijih pozorišnih umetnica.

Klitemnestra se u tvom tumačenju tiho, bez buke i besa, susreće sa Elektrom i svojim zločinom, u drami o svireposti koja proizlazi iz trauma i gneva. Kako si razumela tu ženu i tu traumatu?

Nije teško razumeti i osetiti tako veliko pesništvo Danila Kiša za koje prof. Mirjana Miočinić kaže da je najbolji proizvod pesničkog dara autora. Ta brutalna tema o otvorenoj mržnji, dugo spremanoj osveti i kratkoj egzekuciji otvara polje potpunog mraka u ljudskoj psihi.

Na tom nesvesnom i podsvesnom planu u kome se ovaj svečani mrak odvija otvorio se u pozorištu novi prostor za mene. Āveti traume kao večni svedoci su u našoj predstavi deca, to jest hor, koji na jedan ritualan način ponavlja reči što ovu tragediju čine zločinom sa predumišljajem.

Klitemnestru sam razumela ženski, roditeljski i ljudski. U starom svetu nema hrišćanstva. Tako da dok strasti i nadasve nagoni vla-

daju ljudima, praštanje i milosrde pripadaju prorocima i njihovim najvećim autoritetima – bogovima koji ih gutaju kao žrtve.

A to znači...?

Kada bismo najjednostavnijim jezikom ispričali lanac ovih zločina, on bi ličio na bilo koji današnji masakr u okviru porodičnog, političkog ili socijalnog nasilja.

Dakle, muž Klitemnestrin Agamemnon zbog karijere žrtvuje najmlađu kćer Ifigeniju. Zatim iz tog pohoda dođe sa novom ženom Kasandrom u koju se smrtno zaljubio, potpuno deformisanog ega od uspeha i slave. Tako zaslepljen prevideo je, zaboravio i odbacio mogućnost da je slomio srce svojoj ženi Klitemnestri.

Ona ga sa svojim saučesnikom, novim ljubavnikom Egistom, u stanju rastrojstva ubije sekirom, a zatim otera svoju preostalu decu van zidova zamka kao svedoke njenog tadašnjeg ludila, mahitosti i obesti. U međuvremenu postane usamljena, nesrećna, mračna, izolovana i oklevetana jer narod mnogo više mrzi žene tirana nego same tirane. Zapravo sve je u toj tragediji sasvim jednostavno.

Kod Danila Kiša u tragediji *Elektra* ljudska priroda prolazi kroz iskušenje osvete sa mnogo više kolebanja nego kod Euripida, motivi mržnje su mutniji, a čin osvete gotovo besmislen. Gledalac se na kraju pita čemu osveta?

Osveta ima mnoga svoja ruha... Iskušenje i kolebanje je kod sina Oresta, naslednika ose-

Dušanka Glid Stojanović pred početak *Elektre* u Narodnom pozorištu (foto: Jasmina Banović, masker)

ćanja koja spadaju u prošlost, u sećanje i propuštene prilike za sreću. Velike drame i teme nas podsećaju da gledaoce treba da trgnemo, da njihovu podsvest pokrenemo da razumeju da život nije samo naš, da se život otima, da je život tajna i da niko ne zna kako će se okončati. Da naša dela nisu zasluga za dobar život, a nedela da uzimaju danak. Da je smrt uvek iznenađenje... A osveta je kao neka nezarašala rana... Kao operacija na otvorenom srcu, kao neka preživljena sramota i odbacivanje u kome živi uvredena duša. Kada se osveta dogodi, namire se računi. Pitanje za auditorijum i treba da bude da li je ovo besmisleno delo bilo nepohodno. A zamislite da to proširimo na narode, na ratove, na vere.

Zašto Elektra nije u stanju da oprost i razume kad od Klitemnestre dobije sve argumente da deluje suprotno?

Pa, ona je kao ekstremna žrtva veoma objektivna, a i samozvana. Njena zavisnost od očeve ljubavi, divljenja, obožavanja i ropskog odobravanja njegovih odluka Elektru stavlja u psihološke studije 20. veka, kao i Edipa. To je fatalna vezanost i seksualna žudnja za roditeljem suprotnog pola i samim tim prirodna mržnja prema roditelju istog. Tako da ona majku naprosto mora da ubije, da prekine permanentni trans samoodricanja, samomržnje, ljubomore, zavisti i mnogih mora koje je osećala. Zato ne može da oprost. To je izvan moći bilo koje psihoterapije danas.

Antička drama je uvek surova, u vezi sa višim silama, sa sudbinom, bogovima i uvek u vezi sa strašnim zločinima. Uvek je to i uzvišena poezija. Koliko je ovo doba u stanju da razume toliku količinu arhaičnosti?

Pa, čini mi se da tu i nema posebne arhaičnosti. Velika dela su najčešće razumljiva ako se pametno izrežiraju i nadahnuto igraju. Nije teško ući u tu igru podsvesti koju bas gitara Vladimira Pejkovića, koji učestvuje u predstavi, tako snažno podstiče u nama glumcima. Ti zvuci jeze, sumnje, straha, tuge, zle kobi...

Ovoga puta tokom procesa rada otkrila sam da je umetnička trema koju sam imala radeći mnoštvo predstava najčešće imala preklono odgovornosti. To sam sada transponovala na publiku. Moja pojava deluje tim mirom, tom hladnoćom, tom slabošću punom privida moći. I tom dramaturškom pozicijom na kraju komada... koja je, kako kažu, penal. Ali nisu svi penali ušli u gol. To deluje suludo, ali sam to osetila svim bićem prvi put u svom umetničkom životu. To je ta pažnja i tišina i svečanost koju tragedija mora da ima. Jer, kako kaže Kafka, „umetnost mora da bude kao sekira za smrznuto more u nama“.

„U reci vremena sve izgleda sitno: sve osim života“, kaže Klitemnestra. Ne implicira li to i potrebu praštanja, potrebu poštovanja života...?

Pa šta mi znamo o životu? Mi samo imamo priliku da u pozorištu tvrdimo da ta dva sata širimo iluziju kroz dramsku literaturu da smo nadomak tog saznanja.

Klitemnestra pred samo umiranje kaže i: „Uprkos varljivom prividu kajanja i sumnje, ruše moju dušu. Pred velikom činjenicom smrti sva su ljudska dela varljiva i tašta.“

Paradoksalno je da najveće umetničke domete poslednjih godina postižeš u svojoj matičnoj kući – Narodnom pozorištu – koje je u permanentnoj krizi. Kako objašnjavaš taj paradoks?

Nemam objašnjenje... nekada se stvari događaju uprkos. Ni za jedno svoje ostvarenje poslednjih godina nisam dobila nikakvu naročitu satisfakciju od svog pozorišta, ni neko naročito priznanje. Takav je ovaj period, a kriza u Narodnom pozorištu? Nisam nikada u toj kući, u kojoj sam veoma dugo, doživela da je nema. Tako da je gotovo sigurno da će tako i ostati.

Konkursi za prvog čoveka nacionalnog teatra su propadali, v. d. stanje je dugo vodalo Narodnim pozorištem? Kakve su to igre

oko najznačajnije nacionalne pozorišne institucije?

Igre bez granica dobrog ukusa. A sve se svodi na zakon. Razmišljam da možda Dušanov zakonik neko dopuni kako bismo dobili rešenje... Neverovatno je da to ne može da se reši jednom zauvek nekim novodonetim zakonom koje bi podržao Nacionalni savet za kulturu, SANU, sud... otkud znam ko bi sve trebalo, i sama država. Stvari su jednostavne, na tom mestu mora biti neko ko je nesporni autoritet.

Pisala si ministru kulture. Kojim povodom i kakav odgovor očekuješ?

Ministru sam pisala u svoje ime, ne kao deo ansambla. Pismo je u stilu, parafrazirajući – da onima koji rade treba podići plate, dati satisfakciju ili vratiti ono što se nekada zvala varijabila, jer ne može 50 ljudi izdržavati 700 onih koji niti znaju, niti ih interesuju proizvodi i dometi kuće u kojoj rade. Očekujem neku reakciju. Jer na platnom spisku Narodnog pozorišta postoje ljudi koji ništa, ali pod milim bogom ništa nisu radili i uradili godinama. Za to vreme talentovani ljudi su bez posla na ulici.

S druge strane, Drama Narodnog pozorišta vredno radi. Poslednjih nekoliko sezona na scenu stižu izuzetna umetnička dela. To je još jedan paradoks?

I to je deo mog pisma ministru. Sve je posledica izbora reditelja i dramskih tema koje je Željko Hubač seriozno birao, opomenut onim što je godinama posmatrao kao dramaturg pozorišta, a to je niz loših i na brzinu donetih odluka, partijskih i rođaćkih kompromisa i vraćanja usluga... Pa neka se to zove i naknadna pamet. Hubač je ostvario kontakte i realizovao autorske projekte – *Mariju Stjuart* Miloša Lolića, *Rodoljupce* Andraša Urbana, *Ivanova* Tanje Mandić, *Belu kafu* Neškovića, *Elektru* Ive Milošević. Upravo počinju probe *Ričarda III* u režiji Snežane Trišić, *Carstvo mraka* u režiji Igora Vuka Torbice, u toku su dogovori sa Jernejem Lorencijem. Svi

ovi reditelji traže potentne glumce, mentalno emotivno i fizički spremne, pametne, obrazovane i obavешtene o pozorištu. Tako da svi sindikati, upravni odbori i sve napravljene greške sa zapošljavanjem na silu tu padaju u vodu. Sva njihova nastojanja tu deluju staromodno, to što ne dozvoljavaju goste, traže neke konvencionalne kompromise... Jer reditelji će, nema sumnje, i nadalje raditi sa tom grupom vrednih i ostvarenih koji godinama rade na sebi i koji su, uglavnom, u tim podelama.

Njih zato treba izdvojiti i platiti. To još ministar treba da ima na umu.

Znam da je veoma teško kada neko vreme ne radi za tebe. To sam osetila na svojoj koži mnogo puta. I za vreme Ljubivoja Tadića i za vreme Bobe Đurovića... a Dejan Savić je valjda bio nedovoljno upućen, pa je *Majka Hrabrost* bila incident, a ja u naslovnoj ulozi... a i grad Pančevo je dao novac, pa im nije bilo preskupo.

Ono vreme – ne daje bože da se vrati. Tako da sam našem novom ministru napisala da bi

ličnost upravnika morala biti pametna, dobra persona u svakom pogledu koja pozorište i voli i poznaje, ličnost velike erudicije, znanja stranih jezika, širokog duha i modernih shvatanja koji pored sebe s leve strane ima ekonomskog eksperta, a s desne strane probrane ansamble.

Šta novo pripremaš?

Izlazim na Konkurs ministarstva za savremeno stvaralaštvo sa svojim projektom – dramsko-muzičkim manifestom na

Kolarcu, zove se *Najbolje najgore vreme*. To je omaž svim dramskim piscima koji su robovali po tamnicama i pisali drame koje se i danas izvode. Kompozitor je Irena Popović Dragović.

Klitemnestra kaže da je sve besmisleno u odnosu na život. U životu treba uživati. Šta te ispunjava i čini srećnom?

Mnoge stvari me čine srećnom... imam jednu dobru osobinu opažanja kada taj tre-

nutak sreće uhvatim, kada me obuzme i kada ga ne puštam. To me čini posebno zadovoljnom i to što me u javnom poslu koji je pun i osude i divljenja uopšte ne dotiče ni ti jedno ni drugo. Volim što imam dobar instrument za meru a nije ni kantar ni libela... to je moja intuicija. To me čini vitalnom, vrednom, spremnom, srećnom. To primenjujem u pozorištu, na probama, dok čitam, pišem, kuvam, smejem se...
jednostavno dok živim.

LAUREATI DOBRIČINOG PRSTENA

XIV (1998)

RADOMIR RADE MARKOVIĆ (14. 10. 1921, Beograd – 11. 9. 2010, Beograd) angažovan je 1949. iz Akademskog pozorišta u Beogradsko dramsko pozorište, na čijoj sceni ostvaruje mnoge uloge: *Pisar Žika* u Nušićevom *Sumnjivom licu*, *Bif Loman* u *Smrt trgovačkog putnika* A. Milera, *Rivuar* u *Noći gneva* A. Salakrua, *Brik Mačka* na *usijanom limenom krovu* T. Vilijams, *Stenton* u *Opsasnoj okuci* Dž. Pristlija, *Petručo* u *Ukročenoj goropadi* Šekspira, *Čopićev Nikoletina Bursać*, kralj *Aleksandar* u *Konaku* Crnjanskog, *Joakim Dobrovoja Ilića*, *Feliks* mađioničar *Prenočište* S. Stojanovića, *Salijeri* u *Amadeusu* Šefera, *Mihajlo Pavlović* u *Kovačevićevom Sabirnom centru*... Igrao u *Ateljeu 212* (*Ljubinko Ljubinko* i *Desanka*) i *Dragojko Kape dole* A. Popovića, *Džordž Mur Akrobati* T. Stoparda, *Poco Čekajući Godoa* S. Beketa, *Hajberg* *Iz života kišnih glista* P. U. Enkvista... Brojne uloge ostvario je na sceni Narodnog pozorišta (*Odisej* *I smrt dolazi na Lemno* V. Lukića, *Knjaz Miloš Obrenović Knjažev sekretar* Ž. Lazića, *Ivan Terasa* J. Hristića, *Oblomov* I. Gončarova...), a ostaje upamćena i uloga *Kir Janje* u predstavi *Tvrđica* J. S. Popovića (Pozorišna družina UFGS). Snimio je preko 80 igranih filmova: *Čudotvorni mač*, *Pesma*, *Put oko sveta*, *Voda nešto nosi*, *Majstori*, *majstori*, *Variola vera*... Snimao je i za dramski program radija i televizije (drame *Brauningova verzija*, *Obešenjak*, *Ozračeni*, *Operacija*, *Slučaj Openhajer*... serije *Slom*, *Puč*, *Povratak otpisanih*...). Uloga *Dosi-teja Obradovića* u TV drami *Jastuk goba mog* S. Stojanovića proglašena je za najbolje glumačko ostvarenje Radio-televizije Srbije od 1958. do 1993. Bio je dugogodišnji profesor glume na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Dobitnik je *Sterijine nagrade* za ulogu *Nikoletine Bursaća*, *Nagrade Branko Gavela*, *Plakete Mata Milošević*, *Plakete Dobrica Milutinović*, *Nagrade Slavica* za ukupan doprinos razvoju filmske umetnosti, *Zlatne arene* i *dve Srebrne arene* u Puli, *Oktobarske nagrade Grada Beograda*, *Sedmojulske*

Šekspira (*Ford Vesele žene vindzorske*), *Gogolja* (*Hljestakov Revizor*), *Čehova* (*Firs Višnjik*, *Vojnicki Ujka Vanja*), *Ibzena* (sudija *Brak Heda Gabler*), *Sterije* (*Ružičić Pokondirena tikva*), *O'Nila* (*Džems Tiron Mesečina za nasrećne*), *Kostolanjija* (*Domar Slatka Ana*), *Maksa Friša*, *Brehta* (*Čarls Ferčajld Čovek je čovek*), *do Marinkovića* (*Floki Fleš Glorija*), *Aleksandra Popovića* (*Ljubinko Ljubinko* i *Desanka*), *Simovića* (*Vasilije Putujuće pozorište Šopalović*) i *Dušana Kovačevića* (*Bili Piton Maratonci trče počasni krug*). Igrao je i na scenama Narodnog pozorišta u Somboru, Novosadskog pozorišta, Narodnom pozorištu *Toša Jovanović* u Zrenjaninu i u Narodnom pozorištu u Subotici. Učestvovao je u Dramskom programu Radio Novog Sada, na televiziji (drame *Ančika Dumas*, *Švabica*, *Kir Janja*, *Dud*, *Doručak sa đavolom*, *Poslednje leto detinjstva*...), snimio je i filmove *Pop Ćira* i *pop Spira*, *Izbiračica*, *Parlog*, *Trofej*...).

Dobitnik je *Sterijinih nagrada* za uloge *Tošice* (*Izbiračica* K. Trifković) i *Šamike* (*Familija Sofronija A. Kirića* J. Ignjatović), statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, *Zlatne medalje Jovan Đorđević* Srpskog narodnog pozorišta, *Plakete Dobrica Milutinović*, *Oktobarske nagrade Grada Novog Sada*, *Ordena rada sa srebrnim vencem* i *Ordena zasluga za narod sa srebrnim zrcima* i brojnih drugih nagrada i društvenih priznanja.

XVI (2000)

MIRA BANJAC (4. 11. 1929, Erdevik) diplomirala je na Državnoj pozorišnoj školi u Novom Sadu. Najduže angažovana ostvarila je na scenama Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu (*Dorina Tartif* Molijera, *Eliza Dulitl Pigmalion* Šoa, *Evica Pokondirena tikva* Sterije, *Šarika*, *Zita*, *Etelka Traktat o sluškinjama* B. Čiplića, *Maga Džandrljivi muž ili Koja je dobra žena* J. S. Popovića, *Više uloga*, *Selo Sakule*, *a u Banatu* Z. Petrovića, *Aksentija Topalović Maratonci trče počasni krug* D. Kovačevića...) i u *Ateljeu 212* (monodrama *Ljubica*, *prvo lice množine* M. Vučetića, *Katica Radovan Treći* D. Kovačevića, *Ikonija Čudo* u *Šarganu* Simovića, *Kaliopa Skorcov* *Pseće srce* Bulgakova, *Milica Njegovan* *Cincari ili Korešpodencija* B. Pekića, *Jamina Jeguljevska* *Majka Vitkacija*, *Tetka Daša* *Matr'jalisti* P. Čudića, *Stara Bel tempo* B. Čosića...). Igrala je i na sceni *Zvezdara teatra* (*Dana kandidarka Grobljanska* N. Romčevića). Brojne uloge ostvarila je u Dramskom i serijskom programu radija i televizije: *Kuhinja* A. Veskera, *Pesma* O. Daviča, *Ruski car*, serije *Priče iz radionice* D. Krunic, *Marija* S. Delića, *Oriđinali*, *Porodično blago* S. Pavića... Snimila je preko 40 igranih filmova: *Žuta*, *Hitler iz našeg sokaka*, *Čuvar plaže u zimskom periodu*, *Sjećaš li se Doli Bel*, *Varljivo le-*

Foto: Vukica Mikić

to '68, *Balkanski špijun*, *Jagode u grlu*, *Lepota poroka*, *Bure baruta*... Dobitnica je tri *Sterijine nagrade*, *Zlatne medalje Jovan Đorđević*, *Zlatnog lovarovog vijenca* za životno delo, *Plakete Ljubiša Jovanović*, *Zlatne kolajne* i *Srebrne kolajne* na Festivalu monodrame i pantomime, *Plakete Dobrica Milutinović*, tri *Zlatne arene* u Puli, *Vukove nagrade* za doprinos razvoju kulture, *Oktobarske nagrade Grada Novog Sada* i *Grada Beograda*, brojnih drugih umetničkih nagrada, odlikovanja i društvenih priznanja. Bila je predsednik Saveza dramskih umetnika Srbije. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XVII (2001)

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ (30. 6. 1929, Ražanj kod Kruševca – 17. 6. 2015, Beograd) diplomirao je 1952. u prvoj generaciji beogradske Pozorišne akademije, u klasi Mate Miloševića. Tokom pedesetogodišnje plodne umetničke karijere ostvario je preko 150 uloga u Kruševačkom pozorištu (*Fon Blauring Generali ili srodstvo po oružju* B. Pekića, *Srećković Šuma* Ostrovskeg...), Beogradskom dramskom pozorištu (*Inspektor SSKD Inspektorove spletke* R. Marinkovića, *Andrija Budenje vampira* B. Pekića, *Laza Sportin' life* B. Petkovića, *Frućica Večeras improvizujemo* L. Pirandela, *Potkoljesin Ženidba* Gogolja, *Živa Rekviziter* U. Šajtinca, *Vinsent Zver na mesecu* Kalinoskog...), *Ateljeu 212* (*Genadij Panfilovič* *Purpurno ostrvo* M. Bulgakova, *AA Emigranti* S. Mrožeka, *Monogamov Čaplja* V. Aksjonova, *Mihael Vernisaz* V. Havela, *Pičam Prosjakča ope-*

Foto: Vukica Mikić

ra Brehta, *Doktor Konstantin Sveti Georgije ubiva aždahu* D. Kovačevića, *Hamilkar Rikoti Putujuće pozorište Rikoti A. Baldučija*...), *Pozorištu Moderna garaža* (*Kapetan Petrović Legija časti* i *Lazar Radić Grand prix* B. Petkovića), *Zvezdara teatru* (*Križovec U agoniji* M. Krleže, *Kalafatović Mr-tva tačka* A. Popovića...). Snimio je brojne filmove (*Pop Ćira* i *pop Spira*, *Put oko sveta*, *Dilžansna snova*, *Ljubav i moda*, *Operacija Beograd*, *Za sada bez dobrog naslova*), nastupao u više od 50 TV drama i serija (*Paljenje Rajhstaga*, *Kuhinja*, *Mister Dolar*, *Diplomci*, *Na slovo na slovo*, *S vnglom kroz svet*, *Više od igre*, *Pozorište u kući*, *Srećni ljudi*...). Dobitnik je *Sterijine nagrade*, *Zlatnog lovarovog vijenca* na Festivalu MESS u Sarajevu, statuete *Ćuran* na Danima komedije u Svetozarevu, statuete *Zlatni Ćuran* za ukupan doprinos pozorišnoj umetnosti, *Plakete Dobrica Milutinović*, *Oktobarske nagrade Grada Beograda* i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XVIII (2002)

STEVO ŽIGON, glumac i reditelj (8. 12. 1926, Ljubljana – 28.12.2005, Beograd), lumu je studirao na Pozorišnom institutu u Lenjingradu i na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju u Beogradu, a od 1948. angažovan je u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, na čijoj sceni je ostvario preko 50 uloga i režija (*Hamlet* i *Fortinbras*, *Ha-*

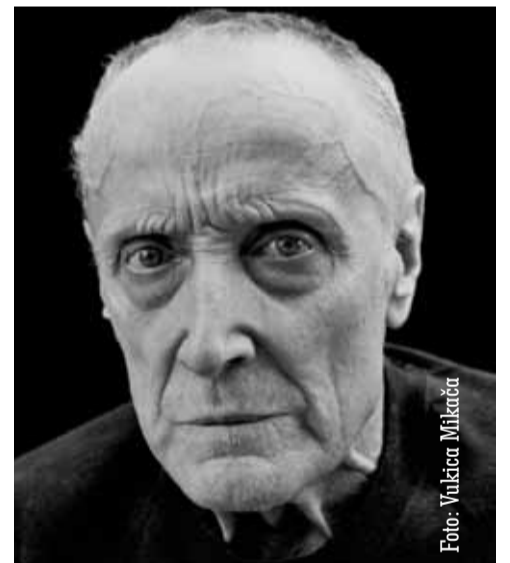

Foto: Vukica Mikić

mlet Šekspira, *Marčbenks Kandida* Šoa, *Hipolit* u *Rasinovoj Fedri*, *Franc Fon Gerlah* u *Sartrovim Zatočenicima iz Altone*, *Nikolaj Ivanov Ivanov* Čehova, *Robespjer* u *Danteovoj smrti* Bihnera, *Dr Ivan plemeniti Križovec* *U agoniji* Krleže, *Jago* u *Šekspirovom Otelu*, *Grino* u *Prljavim rukama* Sartra, *Adujev* u *Običnoj priči* Gončarova, *profesor Higinis* u *Soovom Pigmalionu*, *Čerkun Varvari* M.Gorkog...), Igrao je i u *Ateljeu 212* (*Čemberlejn Koktel* T. S. Eliota, *Kurt Play Strindberg* F. Drenmata), *Beogradskom dramskom pozorištu* i u *Narodnom pozorištu*. Režirao u mnogim pozorištima bivše Jugoslavije (*Mostar*, *Sarajevo*, *Zrenjanin*, *Novi Sad*, *Kragujevac*, *Zenica*, *Dubrovnik*, *Bitola*, *Banjaluka*, *Vršac*), ali i u inostranstvu, u Moskvi i Lenjingradu. Igrao u programima radija i televizije, i snimio preko 30 filmova (*Crveni cvet*, *Pet minuta raja*, *Rondo*, *Memento*, *Devojka sa Kosmaja*, *Idealist*, *Povratak otpisanih*, *Večernja zvona*, *Kaži zašto me ostavi*...). Dobitnik je Statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, *Plakete Dobrica Milutinović*, *Nagrade Bojan Stupica* za režiju, *Zlatne arene* u Puli, *Sedmojulske nagrade*, *Ordena rada sa zlatnim vencem* i drugih nagrada i društvenih priznanja. Prvi je dobitnik zlatne medalje *Nikolaj Mordvanov* za doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Moskva.

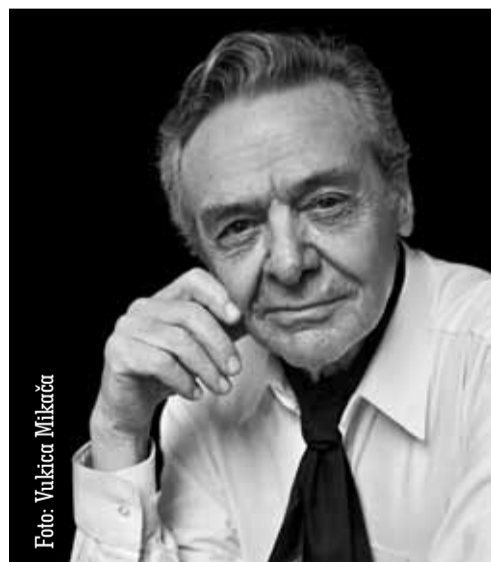

Foto: Vukica Mikić

nagrade i drugih nagrada i priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji. Velika scena Beogradskog dramskog pozorišta nosi njegovo ime.

XV (1999)

STEVAN ŠALAJIĆ (23. 6. 1929, Borča – 1. 7. 2002, Novi Sad), prvak Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, na čijoj je sceni, na srpskom i mađarskom jeziku, odigrao preko 170 uloga u svim žanrovima, u delima pisaca svih epoha, od Aristofana (*Starac Lizistrata*), preko

LAUREATI DOBRIČINOG PRSTENA

XIX (2003)

MIHAILO MIŠA JANKETIĆ (24. 5. 1938, Petrovaradin) diplomirao je 1962. na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Mate Miloševića. Najviše uloga ostvario je na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Oderer *Prljave ruke* Sartra, Ljuba Vrapče *Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, Adujev *Obična priča* Gončarova, Raskoljnikov *Zločin i kazna* Dostojevskog, Gile *Naši sinovi* Maramboa, Stenli Kovalski *Tramvaj zvani želja* T. Vilijamsa, Žan *Zvrčak* V. Lanua, Osvald *Aveti* H. Ibzena, Živojin Mišić *Kolubarska bitka* D. Čosića, Blagoje *Putujuće pozorište* Šopalović Simovića, Gavrilović *Rodoljupci* J. S. Popovića, Jevrem Prokić *Narodni poslanik* Nušić, Gazda Jevrem *Devojka modre kose* V. Ognjenović, Begler-beg *Lažni car Šćepan mali* Njegoša), ali i u *Zvezdara* teatru (Martinović *Nečastivi na Filozofskom fakultetu* I. Brešana), Crnogorskom narodnom pozorištu (Vukašin Vojinović *Medalja* V. Radovića), Zetskom domu na Cetinju (Kralj Nikola *Princeza Ksenija od Crne Gore* R. Vojvodić), na Barskom ljetopisu (Iguman Stefan *Gorski vijenac* Njegoša i Hasanaga *Hasanaginica* Simovića, Malom pozorištu *Duško Ra-*

Foto: Vukica Mikić

Banjici...). Bio je dugogodišnji profesor glume na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Dobitnik je *Sterijine nagrade*, glumačkih nagrada *Raša Plaović* i *Milivoje Živanović*, Nagrade *Zlatni lovorov vijenac* na Festivalu MESS u Sarajevu, Plakete *Dobrica Milutinović*, Oktobarske nagrade Grada Beograda i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja. Narodno pozorište u Beogradu ustanovilo je 2011. nagradu koja nosi njegovo ime.

XXI (2005)

SVETLANA BOJKOVIĆ (14. 12. 1947, Zemun) diplomirala je na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju 1970, u klasi Predraga Bajčetića. Od 1968. do 1984. angažovana je u Jugoslovenskom dramskom pozorištu (Jelisaveta, knjeginja crnogorska Đ. Jakšića, Margareta *Lepeza ledi Vindermir* O. Vajlda, Heda Gabler Ibzena, Jovanka *Pučina* Nušića, Marusja *Sumrak* I. Babelja, Zulma *Nahod Simeon* Sterije Popovića, Maša *Tri sestre* Čehova, Nadežda Petrović *Valjevska bolnica* D. Čosića...), zatim do 1993. u Narodnom pozorištu u Beogradu (Madam San Žen V. Sardua, kraljica Natalija *Konak* M. Crnjanskog, Kasandra *Orestija* Eshila, Beliza *Učene žene* Molijera...). Stalni gost na sceni Ateljea 212 (Siri fon Esen *Noć tribada* Enkvista, Vera *Vernisaž* Havela, Filumena Marturano E. de Filipa, Elizabeta od Engleske *Marija Stjuart* F. Šilera, Milica Pavlović *Lagum* S. Velmar Janković, Rui Štajner *Sabrane priče* D. Margulisa...). Igrala i na drugim scenama: Moderna garaža (Milunka Savić *Legija časti* B. Petkovića), Srpsko narodno pozorište (Glorija R. Marinkovića), Kult teatar (Karmela *Joj, Karmela* Sinstere), Narodnom pozorištu Republike Srpske u Banjaluci (Živka *Gospoda ministarka* Nušića)... Značajan opus ostvarila na televiziji, u dramama i serijama: *Čedomir Ilić*, *Kuda idu divlje svinje*, *Dimitrije Tucović*, *Bolji život*... Za izuzetno odigranu ulogu Žanke Stokić u TV drami *Smrt gospode ministake* proglašena je za najbolju glumicu Radio-televizije Srbije od 1958. do 1993. Prva je dobitnica Nagrade *Žanka Stokić* za glumačku ličnost koja je obeležila pozorišni život Srbije. Dobitnica je Statuete *Joakim Vujić* za izuze-

Foto: Vukica Mikić

Foto: Vukica Mikić

dović (Djed Rade *Bašta sljuzove boje* B. Čopića)... Ostvario je mnoge uloge u TV dramama i serijama: *Jednog dana moj Jamele*, *Veličanstveni rogonja*, *Kuhinja*, *Naši očevi*, *Glava šećera*, *Čedomir Ilić*, *Dimitrije Tucović*... Dobitnik je tri *Sterijine nagrade*, nagrada *Joakim Vujić*, *Milivoje Živanović*, *Raša Plaović*, *Ljubiša Jovanović*, statuete *Ćuran* na Danima komedije u Svetozarevu, Nagrade *Branislav Nušić* za životno delo glumcu komičaru, Plakete *Dobrica Milutinović*, Oktobarske nagrade Grada Beograda i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja. Autor je nekoliko knjiga o umetnosti pozorišta. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XX (2004)

PETAR BANIČEVIĆ (8. 2. 1930, Velimlje kraj Nikšića, Crna Gora – 4. 9. 2006, Beograd) diplomirao je na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Raše Plaovića, 1955. Igrao je na scenama gotovo svih beogradskih pozorišta, a najznačajnije uloge ostvario je u Narodnom pozorištu u Beogradu: Miloš Obrenbegović *Maksim Crnojević* L. Kostića, Vilhelm Sajler *Komandant Sajler* B. Mihajlovića, Rikardo Fontana *Namesnik* R. Hohuta, Atahualpa *Kraljevski lov na sunce* P. Šefera, Hamlet Šekspira, Orin *Crnina pristaje Elektri* O'Nila, Leon *Gospoda Glembejevi* Krleža, Robespjer *Danteova smrt* Bihnera, Tanasko *Meda Vuka Manioga* M. Bečkovića, Vojvoda Draško Popović *Gorski vijenac* Njegoša, Trigorin *Galeb* Čehova, Alsest *Mizantrop* Molijera, Džems Tajron *Dugo putovanje u noć* O'Nila, Staljin *Lenjin*, *Staljin*, *Trocki* K. Vermorela, Dimitrij Karamazov *Braća Karamazovi* Dostojevskog... Na sceni Ateljea 212 igrao monodramu *Crnjanski 1918*. U dramskom programu Radio Beograda i Televizije Srbije igrao je u preko stotinu radio i televizijskih drama i serija i često tumačio istorijske ličnosti (kralj Aleksandar Obrenović u seriji *Čedomir Ilić*, Čerčil u drami *Licem u lice* u *Napulju*, Milan Nedić u

tan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Nagrade *Branislav Nušić* za životno delo glumcu komičaru, *Zlatne kolajne* Festivala pozorišta za djecu, Kotor, Nagrade *Zoran Radmilović*, Nagrade publike na Sterijinom pozorju, *Zlatnog ćurana* za životno delo, Plakete *Dobrica Milutinović*, *Zlatne arene* u Puli, Oktobarske nagrade Grada Beograda... Bila je predsednica Saveza dramskih umetnika Srbije u dva mandata. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XXII (2006)

BORIVOJE BORA TODOROVIĆ (5. 11. 1930, Beograd – 7. 7. 2014, Beograd) diplomirao je na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju 1953, u klasi Jozef Larenčevića. Igrao na scenama gotovo svih beogradskih pozorišta, u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, a najznačajnije uloge ostvario je u Ateljeu 212 (Levi half *Kafanica, sudnica, ludnica*, B. Crnčevića, Todor II *Krmeći kas*, Bora Šnajder *Razvojni put Bore Šnajdera* i *Odadžija Kape dole* A. Popovića, Mark *Balkon* Ž. Ženea, Antoan Manjo *Viktor ili deca na vlasti* R. Vitarka, Burgelas *Kralj Ibi* A. Žarija, Gojko Marić *Ranjeni orao* Mir Jam, Laki Topalović *Maratonci trče počasni krug* D. Kovačevića, Kotrone *Divovi sa planine* L. Pirandela, Mile *Čudo u Šarganu* Simovića, Štraser *Kad lepog izgleda* E. fon Horvata, Poligrat Šarov i Čugunkin *Pseće srce* M. Bulgakova, Mihael *Vernisaž* V. Havela... i u *Zvezdara* teatru (kum Sveta Milosavljević *Mrešćenje šarana* i gazda Bogoljub, *Pazarni dan* A. Popovića, Glumac Beli *Lari Tompson*, tragedija *Jedne mladost* D. Kova-

Foto: Vukica Mikić

čevića...). Snimio je preko 30 filmova: *Roj*, *Koraci kroz maglu*, *Nacionalna klasa*, *Balkanski špijun*, *Poseban tretman*, *Tajvanska kanasta*, *Ko to tamo peva*, *Balkan ekspres 1 i 2*, *O pokojniku sve najlepše*, *Dom za vešanje*, *Profesionalac*... Učestvovao je u mnogim TV dramama i serijama: *Ceo život za godinu dana*, *Diplomci*, *Radanje radnog naroda*, *Uspoj i pad Žike Proje*, *Vruć vetar*, *Gore dole*... Dobitnik je *Sterijine nagrade*, statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, *Zlatnog medaljona* sa likom Ljubiše Jovanovića, Nagrade *Zlatni ćuran* za životno delo, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Pavle Vušić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma, nagrade *Grand prix* na filmskom festivalu u Kanu za ulogu Luke Labana u filmu *Profesionalac*... Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XXIII (2007)

KSENIJA JOVANOVIĆ (6. 6. 1928, Sarajevo – 1. 12. 2012, Beograd) školovala se na Visokoj filmskoj školi i od 1951. do 1961. bila u angažmanu u Beogradskom dramskom pozorištu (Elizabeta Proktor *Lov na veštice* A. Milera, Erzilija *Neka se odenu nagi* Pirandela, Kraljica Natalija u *Konaku* Crnjanskog, Eva u *Vučjaku* Krleža...), a zatim u Narodnom pozorištu (Jelena Četković u istoimenoj drami A. Popovića, Sara Bernar *Sara* i *Krik ja-stoga* DŽ. Marela, Barunica Glembej *Gospoda Glembejevi*

Krleža, Kraljica Margareta *Ričard Treći*, Gurmiška *Šuma Ostrovskog*, Liza Protasova *Živi leš* Tolstoja, Emilija *Veštice* A. Jovanovića, Kovaljevska *Nušićev Ujež*, Gospoda *Higgins* u Šoovom *Pigmalionu*, Hekaba *Trojanke* Euripida, Majka *Mamac* Albaharija, Pintorovića majka *Hasanaginica* Si-

Foto: Vukica Mikić

movića, Markiza Martejeva *Opasne veze* – *Kvartet* Milera... Igrala na scenama Jugoslovenskog dramskog pozorišta (*Zena Tri visoke žene* Olbija, Sofija Petrović *Govornica* J. Markovića), Ateljea 212 (Marija Hosela *Dom Bernarda Albe* Lorke, Baka *Priče iz Bečke šume* Fon Horvata, Isidora *Kako je daleko čovek od čoveka* I. Sekulić – J. Skerlić...), Teatra poezije (pesnička drama *Nemam više vremena* D. Maksimović izvedena više od stotinu puta). Dobitnica je Nagrade *Raša Plaović*, Nagrade publike na Sterijinom pozorju, Nagrade *Pečat* za poseban doprinos radu Narodnog pozorišta, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Vitimir Bogić* za izuzetan doprinos radiofoniji, Oktobarske nagrade Grada Beograda i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja. Nosilac je Ordena Svetog Save prvog stepena i posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XXIV (2008)

PREDRAG EJDUS (24. 7. 1947, Beograd) diplomirao je na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju 1972. Igrao na scenama mnogih pozorišnih kuća. Atelje 212 (Voloda *Pred ogledalom* I. Dimić, Boris Godunov A. Puškina, Gospodin *Grin U poseti kod gospodina Grina* DŽ. Barona, Đavo, grof Oto fon Hauzburg *Strah i njegov sluga* M. Novakovića...), Crnogorsko narodno pozorište (Porfirije Petrović *Zločin i kazna* Dostojevskog, Oblomov *Oblomov* I. Gončarova...), Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu (Knez *Ujkin san* F. Dostojevskog...), Kult teatar (Labud *Aškerc Tamna je noć* A. Popovića...), Beogradsko dramsko pozorište (Dagi *Delirijum tremens* G. Markovića...). Najznačajnije uloge ostvario je u Narodnom pozorištu u Beogradu (Moska *Volpone* B. Džonson, Šamika Kirić *Večiti mladoženja* J. Ignjatovića, Aleksej Fjodorovič *Karamazov Braća Karamazovi* Dostojevskog, Izak Emanuelovič *Babelj Konfiteor* S. Šnajdera, Miškin *Nastasja Filipovna*, Dostojevskog/A. Vaj-

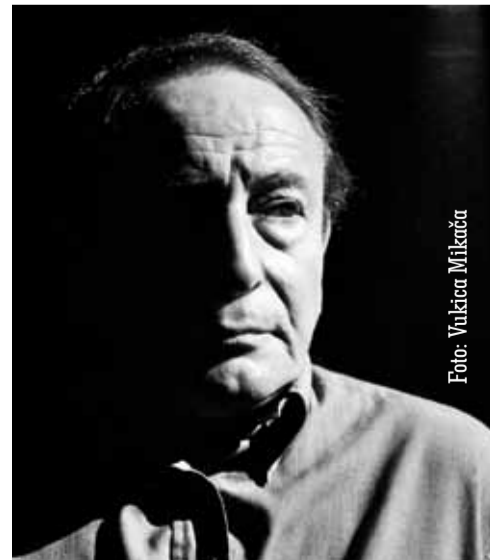

Foto: Vukica Mikić

de, Astrov *Ujka Vanja* Čehova, Joakim Vujić *Kako zasme-
jati gospodara* i Laza Dunderski *Je li bilo kneževе večere* V.
Ognjenović, Kir Janja J. S. Popovića, Ignjat Glembaj *Gospo-
da Glembajevi* M. Krležе, Andre Škunca *Predstava Hamle-
ta u selu Mrđuša Donja* I. Brešana, Života Cvijović *Dr Nu-
šića*, Tiresija *Car Edip* Sofokla...) i u Jugoslovenskom dra-
mskom pozorištu (Dr Rank *Nora* H. Ibsena, Leonid Crnoje-
vić Schwartz *Supermarket* B. Srblijanović, Zlati Kum *Skup*
M. Držića, Đordije Hadži-Milentić *Govornica* J. Markovi-
ća, Šajlok *Mletački trgovac* Šekspira, Dr Šen *Lulu* F. Vede-
kinda, Jakov Nedeljković *Tako je moralo biti* B. Nušića...).
Igrao je u brojnim filmovima, televizijskim dramama i seri-
jama. Dobitnik je dve *Sterijine nagrade*, Nagrade publike na
Sterijinom pozorju, dva *Zlatna lovorova vijenca* na Festivalu
MESS u Sarajevu, *Zlatne kolajne* na Festivalu monodrame i
pantomime, Nagrade *Raša Plavović*, nagrade *Grand prix* *Ta-
nja Lukjanova* Beogradskog dramskog pozorišta, Plakete
Dobrica Milutinović, Oktobarske nagrade Grada Beograda i
drugih brojnih umetničkih nagrada i društvenih priznanja.
Bio je predsednik Saveza dramskih umetnika Srbije. Nosi-
lac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj
kulturi u Republici Srbiji.

XXV (2009)

VOJISLAV BRAJOVIĆ (11. 5. 1949, Beograd)
osnovnu školu i gimnaziju završio je u Valjevu, da bi po-
sle toga 1967. upisao glumu na Fakultetu dramskih umet-
nosti u Beogradu, u klasi profesora Predraga Bajčetića. Di-
plomirao je 1971. u klasi profesorke Ognjenke Milićević. Od
1969. do 2012. bio je stalni član Jugoslovenskog dramskog
pozorišta (Semjon *Vasa Železnova* M. Gorkog, Žutilov *Rodo-
ljupci* J. S. Popovića, Turnel *Buba uuhu* Ž. Fejda, Murza-
večki *Vuci i ovce* A. N. Ostrovskog, Knez Matamor *Pozoriš-
ne iluzije* P. Korneja, Dimitrije *Bure baruta* D. Dukovskog,
Tata *Nije smrt biciklo (da ti ga ukradu)* B. Srblijanović, Otac,
Rafo Konforti, Pesnik *Gospodica* I. Andrića, *Dnevnik o Čar-
nojeviću* M. Crnjanskog), gostovao je na scenama Zvezdara
teatra (Vasa Vučurović *Mrešćenje šarana* A. Popovića, Tom
Sardžent *Pogled u nebo* D. Hera, Beli *Voz* K. Makartija), Ate-
ljea 212 (Mamajev *Kola mudrosti dvoja ludosti* A. N. Ostrov-
skog, Sigmund Frojd *Posetilac* E. E. Šmita), Srpskog narod-
nog pozorišta (Vicencio *Mera za meru* V. Šekspira), Crnogor-
skog narodnog pozorišta (Iguman *Stefan Gorski vijenac* Nje-
goša, Teterev *Malogradani* M. Gorkog, Torvald *Nora* H. Ibsena),
na festivalu Grad teatar Budva (Šćepan Mali *Lazni car*
Šćepan Mali Njegoša, Radovan *Radovan Treći* D. Kovačevića,
Tiresija *Troil* i *Kresida* i Prosper *Bura* Šekspira), te na
Dubrovačkim ljetnjim igrama (Alonzo *Oluja* V. Šekspira)...
Tokom karijere ostvario je i brojne uloge na filmu (*Vojnikova*
ljubav, *Otpisani*, *Povratak otpisanih*, *Nacionalna klasa*, *Ti-
to i ja*, *Pozorišna veza*, *Boj na Kosovu*, *Turneja*, *Bure baru-
ta*...) i televiziji (*Šešir profesora Koste Vujića*, *Vuk Karadžić*,
Više od igre, *Bolji život*, *Metla bez drške*, *Kir Janja*...). Dobit-
nik je mnogih najrelevantnijih domaćih i inostranih nagra-
da i glumačkih priznanja, među kojima se izdvajaju neko-
liko *Sterijinih nagrada*, Oktobarska nagrada Grada Beogra-
da, *Milivoje Živanović*, *Ljubiša Jovanović*, *Dr Branivoj Đor-
đević* za lepotu govora, *Zlatna maska*, *Ćuran*, *Ardalion*, *Žan*
Marolt... Bio je ministar za kulturu u Vladi Republike Srbi-
je, savetnik za kulturu predsednika Republike Srbije, direk-
tor u osnivanju Bitef teatra, v. d. upravnika Jugoslovenskog
dramskeg pozorišta i predsednik Upravnog odbora „Ava-

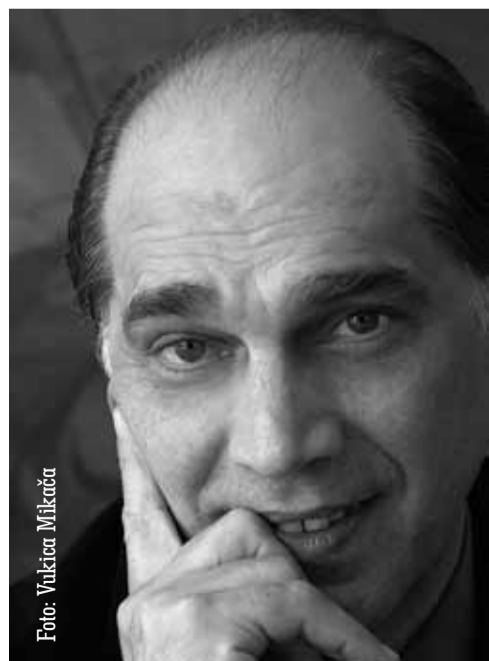

Foto: Vukica Mikić

la pro filma", Beograd. Od 2013. je predsednik Udruženja
dramskeg umetnika Srbije.

XXVI (2010)

JELISAVETA SABLJIĆ (13. 6. 1942, Beograd)
diplomirala je na Akademiji za pozorište, film, radio i tele-
viziju, u klasi Mate Miloševića. Po završetku školovanja za-
počinje karijeru na sceni Pozorišta *Boško Buha*, igrajući u
predstavama *Pepeljuga*, *Koncert za tinejdžere*, *Čarobnjak iz*
Oza, *Tri musketara*... Od 1968. godine je u stalnom anga-
žmanu u Ateleju 212, na čijoj sceni godinama igra uloge ko-
je ispisuju najznačajnije stranice njene i biografije ove ku-
će: Joli Oldž *Krmeći kas* A. Popovića, Jelisaveta *Jelisaveti-
ni ljubavni jadi zbog molera* M. Jelića, Anđelka Bojanić *Ra-
njeni orao* Mir Jam, Goca *Razvojni put Bore Šnajdera* A. Po-
povića, Cmilja *Čudo u Šarganu* Simovića, Sofija *Majka* S. V.
Vitkacija, Lota *Veliko i malo* B. Štrausa, Hilda *Sulle od po-
morandži* S. Beloua, Sintija Harenhajt *Čaplja* V. Aksjonova,
Doti *Iza kulisa* M. Frejna, Turusina *Kola mudrosti dvoja lu-
dosti* A. N. Ostrovskog, Tonka Babić *Uho, grlo, nož* V. Ru-
dan, Milanka *Trst* M. Radovića, Deda *Uloga moje porodi-
ce u svetskoj revoluciji* B. Čosića... Brojne uloge ostvarila je
kao gost na scenama drugih pozorišta – Kruševačkog pozori-
šta (Majka *Dara Svinjski otac* A. Popovića), Jugosloven-
skog dramskeg pozorišta (Dijana *Kokoška* N. Koljade, Luj
Veliki *Molijer, jedan život* M. Bulgakova), Narodnog pozori-
šta (Fema *Pokondirena tikva* J. S. Popovića, Gospoda *Draga*
Dr B. Nušića), Zvezdara teatra (Mirićija *Pazarni dan* A. Po-
povića, Vesela *Kraj Klaustrorobična komedija* D. Kovačevića,
Divna *Doktor Šuster* D. Kovačevića), Kult teatra (Kosa-
ra *Tamna je noć* A. Popovića, Marija *Divče* I. Bojovića), Bi-
tef teatra (Marija Kalas *Master klas* T. Meknelija i Klara *Po-
seta stare dame* F. Drenmata)... Igrala je u filmovima *Ma-
ratonci trče počasni krug*, *Davitelj protiv davitelja*, *Tamna je*
noć, *Ledina*, *Hadersfeld*, *Igla ispod praga*, TV serijama *Ceo*
život za godinu dana, *Čedomir Ilić*, *Roman o Londonu*, *Bo-
lji život*, *Ljubav, navika, panika*, dramama *Čep koji ne pro-*

Foto: Vukica Mikić

pušta vodu, *Ujka Vanja*, *Kraj nedelje*... Dobitnica je *Steriji-
ne nagrade*, nagrada *Ljubinka Bobić*, *Miloš Žutić*, *Bora Mi-
hajlović*, *Radoje Domanović*, *Branislav Nušić* za životno de-
lo glumcu komičaru, *Žanka Stokić* za glumačku ličnost ko-
ja je obeležila pozorišni život Srbije, Nagrade *Ćuran* i statu-
ete *Zlatni ćuran* za životno delo, *Zlatne arene* u Puli, Nagra-
de *Pavle Vuisić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti
filma... Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos
nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XXVII (2011)

RUŽICA SOKIĆ (14. 12. 1934, Beograd – 19. 12.
2013, Beograd) diplomirala je na Akademiji za pozorište,
film, radio i televiziju, u klasi Josipa Kulundžića. Nakon
kratkog članstva u Savremenom pozorištu 1962. odlazi u
Ateleju 212, na čijoj sceni stvara uloge koje najpre otkrivaju,
a zatim i potvrđuju njen dar za tumačenje dela savremenog
domaćeg repertoara, posebno opusa Aleksandra Popovića,
kao i stranih komada avangardne i moderne dramaturgije.
Na sceni ovog pozorišta ostvarila je brojne uloge među
kojima se izdvajaju *Hani Ko se boji Virđžinije* Vulf E. Olbi-
ja, Mileva *Krmeći kas* A. Popovića, *Žuta* G. Mihića, Doroti
Akrobati T. Stoparda, Gospava *Čudo u Šarganu* Simovića,
Meri Tajron *Dugo putovanje u noć* J. O Nila, Baronica Ada

Šteten Kod lepog izgleda E. fon Horvata, Hane *Iz života kiš-
nih glista* P. U. Enkvista, Juliška Tolnaj *Korespondencija* B.
Pekića, Meg *Lepotica* Linejna M. Makdone... Igrala je na
scenama Pozorišta *Dvoriste* (Gospoda *Sluškinje* Ž. Ženea,
Markiza de *Sad Mara Sad* P. Vajsa), Zvezdara teatra (Luca
Grobljanska N. Romčevića, Biserka *Baš bunar* A. Popovi-
ća, Vera *Virus* S. Kovačevića), Narodnog pozorišta (Kejt *Sa-
kati Bili* M. Makdona, Šarlota *Bergmanova sonata* I. Ber-
gmana, Tijana *Velika drama* S. Kovačevića), Pozorišta *Slav-
vija* (Mama *Moja mama* R. Pavlovića, Žanka Stokić *Žanka*
M. Ilića)... Odrigrala je i veliki mnoge uloge na filmu (*Lju-
bavni slučaj ili Tragedija službenice PTT*, *Užička republi-
ka*, *Žuta*, *Kad budem mrtav i beo*, *Tesna koža*, *Pun mesec*
nad Beogradom, *Zona Zamfirova*) i televiziji, u dramama i

serijama: *Ceo život za godinu dana*, *Roman o Londonu*, *Je-
lena*, *Devojka sa tri oca*, *Čarapa od sto petlji*, *Gospoda mini-
starka*, *Kaktus i i ruže*... Dobitnica je brojnih nagrada i pri-
znanja: dve *Sterijine nagrade*, dve *Zlatne arene*, Nagrade
Žanka Stokić za glumačku ličnost koja je obeležila pozoriš-
ni život Srbije, Statueta *Joakim Vujić*, *Zlatna kolajna* Festi-
vala monodrame i pantomime, nagrada *Ljubiša Jovanović*,
Branislav Nušić za životno delo glumcu komičaru, Statue-
ta *Zlatni ćuran* za životno delo, Nagrada *Pavle Vuisić* za ži-
votno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma, *Zlatni beoćug*
za trajni doprinos kulturi Beograda, Oktobarska nagrada
Grada Beograda... Objavila je knjigu sećanja *Strast za lete-
njem*. Bavila se pedagoškim radom na Akademiji umetno-
sti *Braća Karić*. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski
doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XXVIII (2012)

PREDRAG MIKI MANOJLOVIĆ (5. 4.
1950, Beograd) diplomirao je na Akademiji za pozorište,
film, radio i televiziju, u klasi Milenka Maričića. Od 1971.
do 1992. bio je stalni član beogradskog Narodnog pozorišta,
na čijoj je sceni ostvario uloge od kojih se izdvajaju Ligu-
rio *Mandragola* N. Makijavelija, Ivanko *Ribarske svade* K.
Goldonija, Bif *Smrt trgovačkog putnika* A. Milera, Kaligu-
la A. Kamija, Ljuba Vrapče *Kad su cvetale tikve* D. Mihai-
lovića. Tumačio je brojne uloge na scenama drugih pozori-
šta: Jugoslovensko dramsko pozorište (Prvi glumac, Faust
Hrvatski Faust S. Šnajdera, Baal B. Brehta, Žan Batist Po-
klen de Molijer *Molijer još jedan život* D. Jovanovića), Ate-
lje 212 – Hamlet V. Šekspir, Bitef teatar – Raskolnikov *Zlo-
čin i kazna* Dostojevskog, kao i na scenama Zvezdara tea-
tra, Beogradskog dramskeg pozorišta, Maribora i Londona.
Paralelno sa pozorišnom tekla je i njegova filmska i te-
levizijska karijera. Snimio je preko 70 filmova u zemlji i ino-
stranstvu (*Samo jednom se ljubi*, *Sezona mira u Parizu*, *Ne-
što između*, *Otac na službenom putu*, *Jagode u grlu*, *Vreme*
čuda, *Tito i ja*, *Podzemlje*, *Tuda Amerika*, *Bure baruta*, *Za-
vet*, *Cirkus Kolumbija*, *Na mlečnom putu*...), kao i brojne TV
serije i drame (*Otpisani*, *Grlom u jagode*, *Sedam sekretara*
SKOJ-a, *Vuk Karadžić*, *Vreme čuda*, *Bila jednom jedna ze-
mlja*...). Osnivač je i predsednik Radionice integracije u kojoj
se realizuju programi namenjeni slepim, slabovidim i oso-
bama sa invaliditetom i marginalizovanim društvenim gru-
pama. Bavi se i režijom. Dobitnik je mnogih najrelevantni-
jih domaćih i inostranih nagrada i priznanja: dve *Sterijine*
nagrade, dva *Zlatna lovorova vijenca*, dve *Zlatne arene*, na-
grade *Gordana Kosanović*, *Milivoje Živanović*, *Zoran Rad-
milović*, *Car Konstantin*, *Pavle Vuisić* za životno delo i izuze-
tan doprinos u oblasti filma, *Aleksandar Lilka* za izvanre-

Foto: Vukica Mikić

dan doprinos evropskom filmu, *Milton Manaki* za doprinos
evropskoj i svetskoj kinematografiji, priznanja *Stefan Prvo-
venčani* za izuzetan doprinos srpskoj kulturi. Član je Evrops-
ske filmske akademije i počasni doktor Univerziteta audio-
vizuelnih umetnosti Njujork–Pariz–Skopje. Autor je auto-
monografije *A ko si ti?* Bio je predsednik Saveza dramskih
umetnika Srbije. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski
doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

XXIX (2014)

JASNA ĐURIČIĆ (16. 4. 1966, Ruma) diplomira-
la je na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, u klasi Bran-
ka Pleše. U sezoni 1989/1990. dobija stalni angažman u
Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu, gde ostaje do
2005. i za to vreme ostvaruje niz uloga u domaćem i stra-
nom, savremenom i klasičnom repertoaru, visoko vredno-
vanih od kritike i publike (Cmilja *Čudo u Šarganu* i Simka
Putujuće pozorište Šopalović Simovića, Marica *Sumnjivo li-
ce* B. Nušića, Olga *Murlin Murlo* N. Koljade, Izabela *Mera za*
meru V. Šekspira, Barunica *Kasteli Glembaj Gospoda Glem-
bajevi* M. Krležе, Fema *Pokondirena tikva* J. S. Popovića,
Margaret *Mačka na usijanom limenom krovu* T. Vilijamsa,
Lica *Oslobođenja Skoplja* D. Jovanovića, Glumica *Greta*, *stra-
nica 89* L. Hibnera, Majka, Udovica *Nahod Simeon* i Mala
sestra, Alisa, Snežana, Zlatokosa, Palčica, Princeza, Žena,
Veštica *Brod za lutke* M. Marković, Arkadina *Galeb* Čeho-
va, Galina Šekspir u Kremlju I. Štivičića). Igra i na scenama
Narodnog pozorišta u Subotici (Antigona Sofokla), beograd-
skog Narodnog pozorišta (Elmira *Tartif*/Molijera, Ranjevsko

Foto: Vukica Mikić

Višnjik Čehova), Ateleja 212 (Majka i Dama *Roberto Cuco* B.
M. Koltesa, Gospava *Čudo u Šarganu* i Jelisaveta Protić *Put-
ujuće pozorište Šopalović* Simovića, Maca *Šuma blista* M.
Marković), Jugoslovenskog dramskeg pozorišta (Ranjevsko
Višnjik Čehov, Gertruda *Hamlet* Šekspir), Bitef teatra (Ro-
mi Fogtender *Žena iz prošlosti* A. Šimifenić), Crnogorsko
narodno pozorište (Celestina *Montenegrini* R. Vojvodić), Na-
rodnog pozorišta u Banjaluci (Paulina Salas *Smrt i devoj-
ka* A. Dorfman), Radionice integracije (Ljubić *Dok nas smrt*
ne razdvoji M. Furlan)... Četvorstruka je dobitnica *Steriji-
ne nagrade*, nagrada *Žanka Stokić* za glumačku ličnost ko-
ja je obeležila pozorišni život Srbije, *Zlatni lovorov vijenac*,
Jovan Đorđević, *Pera Dobrinović*, *Ljubiša Jovanović*, *Miloš*
Žutić, *Zoran Radmilović*, *Predrag Peda Tomanović*, *Arda-
lion*, *Ćuran*... Na festivalu u Lokarnu proglašena je za naj-
bolju glumicu za ulogu Ružice u filmu *Beli, beli svet* u režiji
Olega Novkovića. Bavi se pedagoškim radom na Katedri za
glumu Akademije umetnosti u Novom Sadu.

PORAZ VREDNOSNOG SISTEMA JE UZROK SVEGA ŠTO NAM SE DEŠAVA

Žao mi je što su sada sve produkcije prinuđene na to da im je daleko najvažniji novac. A ja mislim da novac nije presudan. Bitne su ideje, bitan je način. Pitanje mere. Društveni parametri. U atmosferi i načinu života kakav je danas kod ljudi proradi potreba da zgaže onog do sebe, naročito ako je zaličilo da će biti bolji. To stvori jednu užasnu klimu. Uz to, danas se izbegavaju ljudi od iskustva, te tako dolazi do vladavine neznanja. Neznanje je ogroman problem – kaže Milena Dravić, laureat 30. „Dobričinog prstena“

Tatjana Nježić

Dobitnica je najvećih glumačkih priznanja, jedina sa ovih prostora i nagrade na prestižnom Kanskom festival (za ulogu Kaće u filmu *Poseban tretman*), a kada se govori o njoj, gotovo uvek se osim čudnog talenta i maestralnog opusa ističe i njena posvećenost poslu, te njene lične, ljudske osobine – predana, pronicljiva, dostojanstvena, hrabra, otmena a prijemčiva. . .

Dejan Mijač je rekao da je ona i svojevrsan lakmus papir jer, kako je naglasio, „ko ne ceni Milenu Dravić, iskustvo je pokazalo, čovek je u kome pretežu mane“. Goran Paskaljević ističe da je „jedinstvena, neponovljiva, jednostavno najbolja“. Radoslav Zelencović da „sve što je radila, a radila je mnogo, bilo je – reper, i interesantno koliko je, srazmerno gledano, malo relevantno pisano o njoj“. Po rečima Jagoša Markovića, svojim ogromnim darom Milena Dravić je vrhunska umetnost glumačke igre, i više od igre. „Čeo život bez stalnog angažmana, bez klana, bez partije, bez bilo koga ili bilo čega da joj čuva leđa. Sama, sa Draganom koji je od istih vrednosti bio stvoren. Čestita, velika i svoja, traje ovoliko decenija! To je pravi podvig, i ljudski i umetnički!“

Od prvog pojavljivanja pa do danas, na malim i velikim ekranima, kao i u pozorištu, iz uloge u ulogu isijava, svaki put neponovljivo, njen ogroman dar i blistavost.

Milena Dravić, proglašena po anketi *Večernjih novosti* uz Miru Stupicu i glumicom veka, slovi za briljant ovdašnje kulture.

Kada je o nagradama reč, kaže da dok radi ulogu, nikad o njima ne razmišlja, a kada i ako ih bude, to je onda znak da je neko prepoznao sve što je čovek uradio, dao, ostvario. . .

Šta ste prvo pomislili, osetili kad ste dobili vest da ste laureat 30. „Dobričinog prstena“?

Čast, zahvalnost. . . Vest o tom velikom priznanju dobila sam u trenucima moje bitke sa bolešću, borbe i želje da je nekako pobedim. Tek kasnije usledilo je sećanje na Skadarliju kada sam bila mala devojčica, i kada nas je majka ponekad vodila u *Tri šešira*. U to vreme čuveni glumci su se tu okupljali i uživali u duhovitostima, muzici, smehtu. . . Sigurno je tu bio i Dobrica Milutinović, veliki umetnik.

Stanovali smo blizu Crkve Aleksandar Nevski, i ti odlasci u Skadarliju bili su za nas decu, brata Radeta i mene, velika radost. Vest o „Dobričinom prstenu“ učinila je i to da u ovim, za mene teškim trenucima prizovem u sećanje te dame sreće i osećanje duha Dobrice Milutinovića, velikana.

Danas kao glumica iskreno, najiskrenije vam kažem da Nagradu „Dobričin prsten“ nisam očekivala. Ali uvek sam čista srca uživala u uspehu mojih kolega koji su je dobili i žalila što je i moj Gaga nije dobio.

Kada sam vam čestitala, rekli ste kroz osmeh: „Evo i trećeg prstena“ . . .

Kada mi je Voja (Brajović, predsednik UDUS-a, prim. nov.) javio da je prsten stigao i da me čeka – nasmešila sam se. Kada ste mi vi čestitali, a ja rekla: „Evo i trećeg prstena“, bila je to asocijacija, pa i šala, a spontano se nadovezala na dve moje istinite priče o prstenovima što se nalaze u monografiji Knjaževsko-srpskog pozorišta iz Kragujevaca, a koja je objavljena pred Novu godinu i čiji ste autor, pa je ta moja opaska i kod vas izazvala smeh.

Bavljenje tim pričama donelo je i smeh i zadovoljstvo, a upravo nakon objavljivanja monografije *Milena Dravić – više od umetnosti* našli ste jednu dragocenu fotografiju, konstatovali da vam je žao što je niste ranije pronašli. . .

Bilo bi lepo da sam je ranije našla, pa da bude i u knjizi, a to je slika sa čuvenim, velikim piscem Eženom Joneskom. Nastala je u Ateleju 212 posle izvođenja predstave *Lulu* Frenka Vedekinda u režiji Mucija Draškića. Na slici je i velika ličnost naše kulture i našeg pozorišta Mira Trailović. Oni su bili prijatelji, što bi se reklo, bliski po pozorištu. Jonesko je bio oduševljen predstavom. Iskreno mi je čestitao, srdačno. . . Sav ozaren. A kritika je inače bila vrlo oštra prema toj predstavi, dočekana je na nož. . . Kad čovek o tome počne da razmišlja, ne može se oti utisku kao da ocene nisu imale vezu prvenstveno sa određenim ostvarenjem, ulogom, urađenim poslom, nego sa nekim drugim, bočnim razlozima i povodima. U svakom slučaju, meni su Joneskove čestitke mnogo značile. Setila sam ih se, i bilo mi je jako drago kada sam mnogo godina kasnije radila njegovu *Čelavu pevačicu*, ulogu gospode Smit u predstavi koju je režirao Jagoš Marković u Kruševačkom pozorištu.

Uz pominjanje te, inače hvaljene i nagrađivane, predstave javlja se i sećanje na vašeg neobičnog partnera?

(Smeh) Bila je to divna predstava. Publika ju je obožavala. A dok smo je radili, i mi glumci Zinka, Janoš Tot, Šušljik i ja, i reditelj Jagoš, i svi saradnici, svi smo radili puna srca i punom snagom. Probalii, tragali. . . Tako sam došla i do tog, kako kažete, neobičnog partnera. Direktni partner mi je bila – pozorišna zavesa! I odlično je funkcionisalo.

Kada ste dobili „Zlatnog ćurana“, rekli ste, između ostalog, da volite da igrate komedije?

Jesam, iskreno. Naravno, to ne znači da drugo ne volim. Daleko od toga. Komedija nosi sobom pozitivnost, jedan poseban duh, snagu, slobodu. . . Veliku radost.

Nije lako igrati u komedijama. Dosta davnno sam čitala jedan intervju sa sjajnim svet-skim glumcem Piterom O'Tulom, koji je upravo govorio o komediji i zastupao stav da je to možda i najteži glumački žanr. Naravno, ne misli se na neke bizarne lakrdije nego na pravu komediju. Imala sam sreće da igram takve uloge. . .

Dobra, prava komedija je vrlo, vrlo ozbiljan posao. Komedija ozari ljude. . . Leči duhovitošću. Nosi sobom nešto iskonski zdravo. Smeh! Naravno, ne jeftin, bizaran, koji potceňuje ljude.

Kad govorim o komediji, mislim na komediju i duhovitost u punom, dostojanstvenom smislu. Duhovitost i smeh su zasigurno među najzdravijim stvarima za čoveka, pogotovo u ovom vremenu.

Nažalost, kod nas se svašta trpa u isti koš. Ne zna se više šta je šta. . . Pa ni šta je komedija, a šta jeftina lakrdija.

Vi ste komediju izabrali i za prijemni?

To je interesantno. Ljudi obično biraju Čehova, Šekspira. . . u svakom slučaju monologe iz ozbiljnih komada. A ja, kad sam polagala prijemni kod profesorke Ognjenke Milićević, izabrala sam Nušićevu *Gospoda ministarku*. Ne znam zašto sam baš to izabrala. . . Možda zato što sam bila oduševljena Nušićevom genijalnošću, a dosta sam ga čitala. Mnogo godina kasnije moj se životni put ponovo ukrstio sa Nušićevom Ministarkom, na televiziji, u režiji Zdravka Šotre. Čudesan je Nušić, a ta njegova junakinja, malograđanka koja je postala „dama“ nije samo jedna ličnost nego deo duha naroda, duboka karakterna crta, koje mi, sva je prilika, ne možemo da se oslobodimo.

Da li je duhovitost o kojoj govorite vrsta eskapizma?

Ne, pre bih rekla da je način gledanja na stvari. Ne mora sve što je užasno i surovo da se na isti takav način prikazuje. Ima život i svoju drugu stranu. U ovom vremenu kada se ljudi sve manje zdravo smeju, a kad kažem zdravo, to isključuje zlurad, podmukao smeh drugom čoveku, simptomatično je da mi danas nemamo kabare. To dovoljno govori koliko su ljudi ustuknuli pred komedijom, pred smehtom. A bojim se, time i pred slobodom. Verujem da bi, recimo, kabarei – mnogo značili.

Povodom nagrada „Tatjana Lukjanova“ i prethodno „Žanka Stokić“, govoreći o svojim dramskim ulogama, govorili ste i o tome kako se svakoj bezuslovno predajete, a kazali ste i da kad dolazite u pozorište da igrate predstavu, uvek svratite do bileturnice?

U pozorište, pred predstavu koju igram, znaju to ljudi koji su sa mnom radili, dolazim prva. Treba mi vreme da se koncentrišem, pripremim. . . A uvek svratim do bileturnice, da vidim šta se dešava, ima li publike. Praksa jeste

pokazala da ju je uvek bilo, i da se tražila karta više, ali ja ipak pitam. Iskrena da budem, pitala sam i zbog treme. Kad mi kažu „puna sala“ – meni se odmah nešto u utrobi stegne, knedla u grlu. . . Zbog odgovornosti. Duboko poštujem publiku, duboko. . . I kad krene ta hemija s njom i kad ona počne da reaguje kao na rok koncertu, onda utihnu brige, a razbokori se zanos – i onda je to – to.

Kada je reč o hemiji s publikom i vašim pozorišnim ulogama, prisetimo se, recimo, predstave *Zigi, zvezdana prašina*?

Bitel me pozvao na saradnju i to je za mene bila čast i radost. Bio je to, ispostavilo se, moj poslednji mjuzikl na sceni.

Sećanje me vodi ka Dejvidu Bouiju koga sam oduvek volela, zatim na Salvadora Dalija jer je u scenografiji bilo elemenata njegove likovne umetnosti. Konkretno, ona njegova čuvena usta.

Igrala sam Galu Dali, partnerka mi je bila divna i prefinjena Ana Sofrenović, zatim Dragan Zarić, Bojan Dimitrijević, Nikola Đuričko, Sonja Vukićević, božanstveni muzičar Čvrtke i njegova Linda, Australijanka, bila je kostimograf i uradila je sjajne kostime. Reditelj je bio Milorad Milinković.

Jedne večeri na predstavu je došao čuveni, veliki glumac Harvi Kajtel, koji je u to vreme snimao neki film u Beogradu. Vrlo srdačno nam je čestitao, mnogo mu se dopalo. Svi smo, naravno, bili presrećni.

Tada ste pevali srpsku verziju Bouijevog hita *The Man Who Sold the World*. . .

Da, *Čovek što prodao je svet*. A za *Ludus* sam se i prisetila:

Licem uz lice smo prošlost dozivali iako tamo ne bejah ja, setio se da me zna. Iako tamo ne bejah ja s iznenađenjem u očima rekla sam mu da sam mislila da umro je, pre mnogo, mnogo godina. A on će: (refren) O ne, ne ja, ja ne umirem nikada jer ti si sad s onim što prodao je svet.

Oprostismo se mi, i kući krenuh ja, tražeći zemlju što je odavno nestala. I mnogo ljudi s njom, tom zemljom prodanom, kao da smo umrli pre mnogo godina. (refren)

Ko zna, ne ja, ja ne umirem nikada jer ja sam sad s onim što prodao je svet. O ne, ne mi, mi ne gubimo nikada jer mi smo sad s onim što prodao je svet.

Pomenimo i izuzetno popularnu predstavu *Kir Janja* u režiji Dejana Mijača, jednu od prvih produkcija posle Drugog svetskog rata. . .

Da, to je bila jedna od prvih, ako ne i prva samostalna produkcija posle Drugog svet-

Milena Dravić sa Eženom Joneskom i Mirom Trailović

skog rata. Uloga Juce bila je veliki izazov za svaku glumicu, pa tako i za mene. Divna ekipa: Rade Marković, Mića Tomić, Branislav Lečić, Neda Arnerić i sjajni veliki glumac Jugoslovenskog dramskog pozorišta Milan Ajvaz, koga smo zvali čika Milan. Režiser je bio Dejan Mijač, genije. Vlada Marenčić je uradio scenografiju sa fenomenalnim rešenjem.

Predstava je imala veliki uspeh i igrali smo je mnogo, i svuda po zemlji, po ondašnjoj Jugoslaviji. Jedno veće stigli smo i u Tutin. Voja Mirić, divan glumac, s talentom i za organizaciju, u jednom skromnom tamošnjem prostoru na brdu pripremio je scenu da možemo da igramo. Kostimi su bili stilski, Neda i ja u krinolinama i žiponima...

Očekuje se početak predstave, ali nas dve molimo da svratimo načas u toalet. Moramo. Međutim, čovek iz Tutina zadužen za naše gostovanje kaže da moramo seći u auto, onaj koji nas je u Tutin dovezao, i da će nas šofer odvesti do onog velikog drveta sa ogromnom krošnjom... Pogledale smo se zapanjeno. Zasmejamo se... Al' nemaš kud, a moraš.

Tako i bi. Auto nas je odveo. Drvo, dve krinoline, čučanj i mesečina. Auto nas je brzo i vratio. Predstava je odigrana. A mi ispraćeni ogromnim aplauzom zahvalne publike. Inače, na svakoj predstavi koju smo igrali meni je bila važna reakcija čika Milana Ajvaza, koji je iza zavese, kada nije imao scenu, sa tako zaraznim smehom ispraćao naše scene.

Nikad tako nešto nisam više doživela. Hvala divnom čika Milanu Ajvazu.

Naslov Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji obeležio je vašu i pozorišnu i filmsku karijeru. Šta je bilo važno za jednu, a šta za drugu ulogu?

To je bio moj pozorišni debi. Imala sam malo vremena za pripreme jer sam uskočila u već skoro gotovu predstavu umesto Seke Sablić, koja je bila sprečena da završi rad na toj ulozi i predstavi.

Mira Trailović i Muci Draškić, koji je režirao taj sjajan komad Bore Ćosića, tražili su da je ja odigram. A ja – izbezumljena, jer oko mene ekipa veličanstvenih: Zoran Radmilović, Đuza Stojiljković, Maja Čučković, Renata Ulmanški, Taško Načić, Mija Adamović, Bule Butković, Petar Kralj.

Sva sam bila ustreljena – samo da se ne obrukam. Ali svi su mi pomogli. I s velikom radošću sam, istina i s tremom, odigrala ulogu Borke. Odigrali smo je više od sto puta. Gostovanja su praćena vriskom od smeha. Zoran, Đuza, Bule, Taško, Pera i ostali u ekipi činili su da budemo srećni i uspešni.

Veliku zahvalnost, naravno, dugujemo i Bori Ćosiću.

Istoimeni film u režiji fantastičnog Bate Čengića bio je veliki film. Ovih dana sam ga na TV-u gledala posle toliko godina i uvidela koliko je zaista dobar, i svi mi u njemu: Dragan, Bata Stojiljković, ja, Branka Petrić, Mića Tomić, Stole Arandelović i drugi.

U filmu, za razliku od predstave, igrala sam tetku. U pozorišnoj predstavi tu je ulogu igrala Renata Ulmanški. Film sazdan od fantastičnih scena zapravo raskrinkava ideologiju tog vremena. Bio je zabranjen odmah posle Venecijanskog festivala na kome smo skoro svi bili, a tom prilikom bili smo smešteni u Hotelu „Danieli“, u kome je Viskonti snimio film *Smrt u Veneciji*.

Kada je reč o vašoj raskošnoj filmskoj karijeri, nju su, s jedne strane, obeležili partizanski filmovi od kojih su mnogi i danas vrlo gledani?

Bile su to zahtevne uloge, veliki poslovi, veliki projekti... Često se radilo u vrlo teškim uslovima, dugo je trajao rad, odsustvovali smo od kuće mesecima... Snimali smo po čiči zimi, ukočiš se toliko da jedva govoriš... gazili ledene reke... Posle se razboljevali. Ne znam da li se to danas može i zamisliti. Ali se radilo svojski, vrlo ozbiljno. Zato su i danas gledani.

S druge strane, vašu filmsku karijeru snažno je obeležio i autorski film tog vremena, tzv. Crni talas? Ranko Munitić piše da ste kroz ceo period autorskog filma „bili ne samo glavna glumica i zvezda nego i sasvim osoben, nezamenljiv zaštitni znak čitavog tog bogatog, višeslojnog i zdravo individualizovanog talasa“.

U to vreme postojao je „Kino klub Beograd“, što je veoma važno jer upravo tu su ponikli sjajni reditelji, velike erudite i impresivne ličnosti, reditelji kakvi su Makavejev, Kokan Rakanjac, Žika Pavlović, Marko Babac, Vuksan Lukovac, Aleksandar Petković, Branko Perak i mnogi drugi.

Moje poznanstvo i rad s njima su za mene bili izuzetno važni. Veoma su mi bliske bile njihove ideje, a bili su superiorni i kao reditelji i kao ličnosti... Crni talas je, kao što znamo, ušao u svetske antologije filma. Ali filmovi Crnog talasa bili su i snažna, istinska kritika tadašnjeg društva.

I danas mnogi pričavaju kako ste spremajući ulogu u filmu *Kros kontri* imali trenera za trčanje. Šta je vama bilo najbitnije u oblikovanju te junakinje?

Da stigne ljubav za kojom juri. U to doba smo dobijali na vreme scenarije, pa smo imali vremena da promislamo o ulozi, šta i kako raditi... Kad sam pročitala scenario, uvidela sam da ima mnogo scena trčanja, trčanja za glavnim junakom. Morala sam dobro da se pripremam, i odlučila sam da sa pripremanjem krenem mnogo pre početka snimanja, te da mi treba trener.

Puriša Đorđević omogućio mi je velikog trenera tadašnjeg vremena, Draga Štritofa iz „Partizana“.

Ozbiljno smo shvatili zadatak. Trčala sam i po lepom vremenu, po kiši i po snegu i po ledu. Stakla sam neverovatnu kondiciju. Čak me je Štritof pitao – ako bi se snimanje malo odgodilo, da bi me on predložio za trku na 100 metara... Ipak, film je moja ljubav. Došao je i dan snimanja. Mogla sam da ponavljam i 10 i 15 dublova a da se osećam perfektno, nikako umorno. U jednoj sceni kamera je bila na ševroletu, snimala sa automobila koji se kretao nemalom brzinom. Trčala sam kroz Kablarsku klisuru. Molili su me da usporim. Da bi mogli da stignu da snime. Kud' češ veći kompliment. Posle završenog snimanja *Kros kontri* započeli smo snimanje šou-programa *Obraz uz obraz*, a ja sa takvom kondicijom. Videlo se sve.

Slovite za osobu sa naročitom intuicijom koja je, između ostalog, na poseban način bila interesantna Živojinu Pavloviću?

Da... imam to nešto... predosećanje, intuiciju... ne znam kako bih to tačno nazvala. Ali znam da se ispostavljalo kao greška kada je ne bi poslušala. A Živojin Pavlović je u knjizi *Belina sutra* napisao jedan deo o meni, o toj mojoj intuiciji... Bila sam u Americi, i on je bio, imala sam neke strašne slutnje, teške snove. Ispričala sam mu to, rekla da će se desiti nešto strašno. I desilo se. Smrt bližnjeg...

Foto: Dalibor Danilović

Foto: Vukica Mikača

Za knjigu scenografa Ješe Ivkova nisam stigla da moj tekst o Živojinu Pavloviću predam na vreme, ostao je neobjavljen.

Sa Žikom sam se upoznala davnih godina u „Kino klubu Beograd“.

Igrala sam samo u jednom njegovom filmu – *Zaseda*. Mislim da je bio zadovoljan našom saradnjom.

Kasnije u životu sretali smo se na ulici, ili na nekoj promociji, projekciji, ili na letovanju. Nekoliko nas beogradskih i nekoliko vrljevskih porodica letovali smo godinama na Vrniku, ostrvcetu kod Korčule. Tamo nas je okupio Ljuba Popović, velika slikarska legenda, i njegova porodica. Bivao je tamo i Žika sa svojim.

Uvek kada sam se s njim sretala, imala sam potrebu da s njim potpuno otvoreno razgovaram, da mu se čak ispovedam... Da zamolim za savet bilo da je to nešto u vezi mog privatnog života, bilo da je diskusija o nekim mojim, ili njegovim, poslovima, i uvek je imao vrlo precizne i duboke uvide i procene.

Bivalo je da se ne vidimo po godinu, dve, tri... Ali kada bismo se sreli, onda je to bilo kao da smo se juče rastali.

Poslednju poruku koju je imao za mene njegova supruga Nena mi je prenela posle Žikine smrti. Želeo je da mi kaže nešto o mojoj ulozi u filmu *Bure baruta*. Nena mi je prenela kako je kazao: „Uh, moram Mileni da se javim. Zaboravio sam da joj kažem...“ Nena zna šta. Hvala mu!

Impozantan je i impresivan vaš opus, a da li ste se u nekom trenutku sreli sa sopstvenom rutinom?

To ne. Nimalo rutine, nipošto rutina. Kada bih to osetila, onda ne bih radila. Jer to bi suštinski značilo prazninu, a onda to više nije to, onda to više nije ni igra, ni gluma... Rutina ne ide uz umetnost. Nikako.

Kad se osvrnete na svoju raskošnu karijeru i uporedite je s današnjim vremenom?

Nekada se radilo mnogo posvećenije. Problema je uvek bilo, ali je odnos prema poslu, što će reći i prema problemima bio drugačiji. Meni je žao što su sada sve produkcije prinudene na to da im je daleko najvažniji novac. A ja mislim da novac nije presudan. Bitne su ideje, bitan je način. Pitanje mere. Društveni parametri. U atmosferi i načinu života kakav je danas kod ljudi u borbi za opstanak proradi, nekad i otrovni, egocentrizam, potreba da zgaže onog do sebe, naročito ako je zaličilo da će biti bolji. To stvori jednu užasnu klimu. Uz to, danas se izbegavaju ljudi od iskustva, te tako dolazi do vladavine neznanja. Nezanjanje je veliki problem.

U jednom od intervjua rekli ste da vam nije jasno kako je moguće da neznanje i površnost nadvladavaju u svim sferama?

Nije mi jasno. Ni danas. Zbilja. Apsolutno ne mogu da shvatim kako su neznanje i površnost nadvladali u svim sferama, dobili legitimitet i čak postali preporučeni model ponašanja. Pa, valjda svako treba da radi svoj posao najbolje što ume i da da najviše od sebe, ne samo da bismo išli dalje, napred, nego da bismo opstali. A šta vidimo svuda oko sebe... Napravljena je opšta pometanja u kultur-

nom životu, u načinu života uopšte, u vrednosnom sistemu. To u kakvom smo vrednosnom sistemu zapravo je i uzrok i posledica sveopšteg posrnuća.

A šta je to čime ste se rukovodili kroz rad, kroz uloge, kroz karijeru?

Da u ekipi budem maksimalno fer, fer prema svima od far majstora preko kolega do reditelja i producenta. Poštovanje. Posvećenost. Profesionalnost.

Vidite, kad završiš scenu i kad vidiš da se cela tehnika utišala i gleda, znaš da je kadar dobar. Naravno, važan je reditelj, ali ekipa je pokazatelj.

LUDUS

Dobitnik ste jubilarnog 30. „Dobričinog prstena“, a intervju tim povodom je za takode jubilarni, 200. broj *Ludusa*...

Pre svega čestitam! Od srca. Zaista nisam u situaciji da se bavim medijima, dajem intervjue... Jer sve sam svoje snage usmerila na pitanje zdravlja. Ali za *Ludus* sam ipak smogla snage. Mislim da to dovoljno govori o mom odnosu prema našem esnafskom glasilu, kako kažu, jedinim pozorišnim novinama u ovom delu Evrope.

To je sjajan osećaj. A toga teško može biti bez poštovanja i bez ljudskih odnosa u ekipi. I potrebna je izvesna smirenost. Danas su svi nervozni, mnogo se radi na brzinu... bez dobrih priprema, bez dovoljno proba. Ali ima pametnih i talentovanih ljudi koji znaju šta treba i kako se radi.

Šta je gluma, umetnost glume?

Teško da tu ima preciznog, tačnog odgovora. U svakom slučaju jeste i nastojanje da se na neki način opredmeti žudnja, žudnja da se kroz razne likove, vremena, epohe, situacije, analize u stvari otvore novi vidici, otkriju nijanse čoveka... Bavljenje bogatstvom životnih mogućnosti.

KRALJICA SCENE

O Mileni Dravić, pozorišnoj glumici

Aleksandar Milosavljević

Kada neko, kao što je to slučaj sa Milenom Dravić, ostvari više od sto uloga na filmu i televiziji, pa još kad za mnoge od ovih realizovanih uloga dobije apsolutno sve nagrade – pre svega na domaćoj sceni, ali i prestižna priznanja na međunarodnoj – onda je sasvim očekivano da će u kontekstu takve glumačke karijere u drugom planu ostati pozorišne role. I zaista, o Mileni Dravić najpre govorimo kao o jednoj od najvećih glumačkih diva nekadašnje Jugoslavije i legendi srpskog filmskog glumišta, kao o osobi koja je ostavila duboke tragove i u televizijskoj dramskoj produkciji, tragovima potvrđenim i statusom neprikosnovene zvezde televizijskog zabavnog programa. Pa ipak, Milena nije ništa manje značajna i kao dramska umetnica koja, doslovce, blista u teatru.

Mnogobrojni glumci su već toliko puta svedočili o razlikama između glume pred kamerama, s jedne, i pred mrakom koji nevidljivo „rampom“ razdvaja prostor pozornice od sale u kojoj sede gledaoci, s druge strane. Bezbroj puta smo, dakle, slušali ili čitali da tu razlike zapravo i nema, jer je gluma – gluma. Ali smo se, isto tako, naslušali (i načitali) i priča o tome da neke glumce kamera voli, ili da gluma pred „okom“ kamere podrazumeva sasvim drugačiju vrstu koncentracije, budući da se gotovo po pravilu događa da su pojedini kadrovi iz istih filmskih scena snimani i po nekoliko puta, a neretko i u nekoliko dana, te dramski umetnik u sebi treba da na „duže staze“ sačuva odgovarajuću emociju da bi

ostvario kontinuitet dramaturgije lika i obezbedio logiku delanja.

Na drugoj strani su, međutim, svedočanstva o pozorišnom glumcu koji od podizanja zavese i početka predstave ima uspostavljen kontinuitet lika, scenske radnje i odnosa s partnerima, ali je u isti mah suočen s gledaocima – zastrašujućom nemani čiji dah i čije poglede oseća, ma koliko bio koncentrisan na ono što radi. A to nimalo nije lako niti jednostavno, jer je tokom snimanja filma uvek moguće čuti spasonosni uzvik reditelja: „Stop!“, dok predstava, uprkos svemu, pa i mogućim greškama, mora da bude privedena kraju bez „rezova“.

Sasvim je moguće ove dileme i teorije – kao i mnoge druge koje pripadaju ovoj sferi – svrstati u registar mistifikacija (jer svaka profesija je, kao uostalom i glumačka, u izvesnoj meri zavera protiv laika), no činjenica je da u praksi postoji demarkaciona linija koja razdvaja filmske od teatarskih glumaca, kao što je i egzaktno moguće pokazati da su u našem (i svetskom) glumištu mnogobrojniji primeri da pozorišni glumci češće ostvaruju uspešne karijere na filmu no što etablirani filmski glumci uspešno nastupaju u teatru.

Kako je Milena Dravić rešila ovu enigmu, i na koji je način premostila barijeru između svoje blistave filmske „priče“ i prelaska na „daske koje život znače“ – to ona najbolje zna, ali je lako utvrditi da je u pozorištu debitovala tek 1971. godine, u inscenaciji komada Bore Čosića *Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji*, koju je u beogradskom Ateljeu 212 režirao Ljubomir Draškić, dakle čitavih dvanaest godina pošto je snimila svoj prvi film *Vrata ostaju otvorena* i nakon četrdesetak odigranih filmskih rola – kao već formirana filmska diva s nekoliko pulskih Arena i zapaženim internacionalnim kinematografskim iskustvom.

No mora biti da je – delikatna, čestita i odgovorna kakvu ju je Bog dao – Milena u svet pozorišta stupila oprezno i pod posebnim pritiskom, opterećena svojom dotadašnjom umetničkom biografijom više nego što su se njenom karijerom opterećivali svi ostali. *Uloga moje porodice* pamtim više po subverzivnosti teme no po Mileni Dravić, ali se sećam da mi se Milenino pojavljivanje u ovoj pred-

stavi činilo logično jer je korespondiralo s ulogama ove glumice u filmskom Crnom talasu. Ne bi me čudilo da se tada, na početku ispisivanja svoje teatarske biografije, budući skromna, osećala kao uljez, kao filmska zvezda koja se našla na tuđem terenu. U svetu u kojem, poput početnice, tek treba da potvrdi razlog svog postojanja.

Još sasvim zelen u pozorišnim poslovima, 1981. sam na probama gledao (iz potaje balkona Ateljea 212) kako Milena gradi ulogu lekareve žene u *Dekameronu '81* Roberta Čulija, i video – tada još daleko od kritičarske vizure – kako ovom liku pristupa delikatno, kako ga nežno opipava sa svih strana, pažljivo osluškujući damare kolega na sceni; kako ulazi u predstavu prepuštajući se s poverenjem reditelju (nimalo fascinirana njegovim renomeom), usredsređena na složenu mrežu relacija koje se uspostavljaju između Čulija kao „glavnokomandujućeg“ i svojih partnera. I ništa „filmsko“ u njenoj glumi nisam tad video, niti prepoznao tragove kakvi se mogu očekivati od filmske zvezde. Ovu predstavu, osim po uzbudljivoj Čulijevoj režiji, pamtim upravo po njoj.

S Milenom sam, docnije, imao još jedan susret na probi predstave – kada sam nenajavljen banuo na probu predstave koju je pripremala u Centru za kulturu Tivat. S pozornice osvetljene reflektorima Milena, s kojom sam već imao srdačne odnose, nije videla ko se to usred njenog monologa muva po gledalištu, pa je mirnim tonom reagovala tražeći da u sali ostanu samo oni koji imaju veze s probom. Razume se, odmah sam se bez reči povukao. Nekoliko sati kasnije u sobi tivatskog hotela u kojem sam bio smešten zazvonio je telefon. Milena! Sva ustreptala, izvinjavala se zbog svoje reakcije: od reflektora nije videla da sam to ja ušao u salu i sada joj je neprijatno jer ću samisliti da me je izbacila s probe. Jedva sam je umirio iskreno tvrdeći da je greška moja, a da ona ima pravo da na probi ne bude uznemiravana. „Da“ – rekla mi je tada – „ali kada bih ja tražila da se sa filmskog seta uklone svi koji nemaju veze sa filmom, ne bih snimila nijedan kadar. U pozorištu je drugačije. Ono zahteva drugačiju vrstu koncentracije“, objašnjavala mi je.

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE • BROJ 8 • 5. JUN 1993. • GODINA II • CENA 100.000 DINARA

Ludus broj 8, jun 1993

Tivatskom *Bokeškom d-molu*, po tekstu Stevana Koprivice i u režiji Milana Karadžića, Milena je svojom glumom dala ključni pečat. Oslobođena pritiska, odigrala je ulogu žene koja je u stanju da majčinsku nežnost stavi na tas kantara na čijoj su drugoj strani i prirodna roditeljska briga, i stolećima građena stamenost vlastelinskog duha Perasta, i patriotski prkos i supružnička odanost.

Vraćajući se na dileme vezane za odnos filmske i pozorišne glume s početka teksta, možda će najbolje biti navesti sledeći citat: „Milena Dravić nije danas samo jednostavno glumica, njena umetnost je deo jedne mitologije, ona simboliše istoriju našeg osećaja života, našeg senzibiliteta. Što god ona danas igrala, u

svakom njenom gestu prisutna je ova istorija, ta mitologija. Reč je, dakle, o polifoničnom 'višku vrednosti' kakvim u Jugoslaviji malo koji umetnik raspolaže“, napisao je s jeseni 1986. godine Laslo Vegel u „Politici“, kritičarski svedočeći o inscenaciji drame *Ptic i ptica* Slobodana Stojanovića, koju je u Zvezdara teatru režirao Dejan Mijač. Ovom konstatacijom, zaoblizajući sva potencijalna „minska polja“ kakva nameće bavljenje distinkcijom dva pristupa glumi, Vegel je definisao suštinu glumačke harizme Milene Dravić. A učinio je to, pišući o njenoj pozorišnoj ulozi, savršeno precizno i tačno.

(Iz monografije „Milena Dravić – više od umetnosti“)

Bokeški d-mol, Centar za kulturu Tivat

LAUREATI DOBRIČINOG PRSTENA

XXX (2016)

MILENA DRAVIĆ (5. 10. 1940, Beograd), najznačajnija glumica srpskog i jugoslovenskog filma i trideseti laureat Nagrade Dobričin prsten za životno delo. Filmsku karijeru započinje 1959, filmom *Vrata ostaju otvorena*, a potom snima *Dilžansu snova*, *Zajednički stan*, *Uzavreli grad*... Reditelj Branko Bauer, film *Prekobrojna* i *Zlatna arena* u Puli označavaju prekretnicu u njenoj karijeri. Stalna snimanja sprečavaju je da dovrši studije glume na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Ognjanke Milićević. Tokom gotovo šest decenija ostvarila je opus od oko 200 filmskih, televizijskih i pozo-

rišnih uloga, od kojih su mnoge obeležile ne samo njenu karijeru već su postale nacionalni kulturni fond. Filmovi (izbor): *Devojka*, *Čovik nije tica*, *Rondo*, *Hasanaginica*, *Nemirni*, *Kros kontri*, *Samrtno proleće*, *W. R. Misterije organizma*, *Sutjeska*, *Grupni portret s damom*, *Rad na određeno vreme*, *Nedeljni ručak*, *Nije lako s muškarcima*, *Bure baruta*, *Nebeska udica*, *Zona Zamfirova*, *Ljubav i drugi zločini*... Za ulogu Kaće u filmu *Poseban tretman* Gorana Paskaljevića nagrađena je na festivalu u Kanu 1980. Dobitnica je najviših filmskih domaćih i inostranih nagrada i priznanja: *Zlatna ruža* festivala u Veneciji za ulogu u filmu *Jutro*, *Zlatni David* za najbolju evropsku glumicu na

Međunarodnom festivalu u Taormini za ulogu u filmu *Voda nešto nosi*, dve *Zlatne arene* i pet *Srebrnih arena*, *Pavle Vušić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma, *Aleksandar Lifka* za izuzetan doprinos kinematografiji Evrope, *Beogradski pobednik* beogradskog Festa... Na pozorišnim scenama ostvarila je 20 uloga (izbor): *Atelje 212 – Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji*, *Lulu*, *Dekameron 81*, *Kod lepog izgleda*, *Zvezdara teatar – Ptic i ptica*, *Urnebesna tragedija*, *Lari Tompson*, *tragedija jedne mladosti*, *Kruševačko pozorište – Čelava pevačica*, *Kult teatar – Oksimoron*, *Centar za kulturu Tivat – Bokeški d-mol*, *Beogradsko dramsko pozorište – Harold i Mod*, *Bitef teatar – Zigi*,

zvezdana prašina, samostalni projekti *Kir Janja*, monodrama *Milena u svetu muškaraca* i rimejk mjuzikla *Kosa*. Dobitnica je Nagrade *Žanka Stokić* za glumačku ličnost koja je obeležila pozorišni život Srbije, nagrade *Grand prix Tatjana Lukjanova*, *Zlatne kolajne* Festivala monodrame i pantomime, *Statuete Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, *Zlatnog ćurana* za životno delo... Njenu bogatu televizijsku karijeru obeležava i čuveni šou-program *Obraz uz obraz*. Milena Dravić je jedina glumica sa ovih prostora čije je ime uvršćeno u Svetsku enciklopediju filma s kraja 20. veka. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

Foto: Viktor Mikac

OD MLADOSTI OTACA DO NAŠIH DANA

Milica Kosović

Pre 70 godina, 1947, pokrenuto je, kako je prvobitno nazvano, Gradsko pozorište, prvi novoosnovani teatar u posleratnom Beogradu a uskoro je usledilo i ime – Beogradsko dramsko pozorište. Prva premijera *Mladost otaca*, po tekstu Borisa Gorbatova u režiji Petra S. Petrovića, izvedena je 20. februara 1948. godine. Budući da ovo pozorište u to vreme nije imalo svoju zgradu, probe su održavane u Domu kulture, a premijera je izvedena na „tuđem terenu“, u zgradi Narodnog pozorišta u Beogradu. U matično zdanje na Crvenom krstu tadašnji ansambl od 29 glumaca uselio se u sezoni 1948/1949. Na zvaničnom otvaranju premijerno je odigrano Nušičevo *Sumnjivo lice* u režiji Salka Repaka, a Gradsko pozorište je preimenovano u Beogradsko

dramsko pozorište. Prvi direktor ove teatarske kuće bio je Obrad Nedović.

Daleke pedesete godine prošlog veka donele su brojna iznenađenja. Bilo je potrebno pronaći alternativu akademizmu i konzervativizmu koji su negovala vodeća pozorišta u Jugoslaviji. U tom periodu u pozorišnoj kući na Crvenom krstu bio je primetan plodan, ali i kontroverzan angažman rediteljke Soje Jovanović. Njena predstava *Bal lopova* je već posle treće reprize skinuta sa repertoara na inicijativu tadašnje ministarke za prosvetu. Novo pozorište je pomoglo da se tadašnja publika upozna i sa onim što se dešavalo na vodećim svetskim pozornicama. To je ohrabrivalo prevode savremenog dramskog repertoara, ali i uspostavljalo novi pozorišni jezik.

Mladost otaca

Frederik ili Bulevar zločina

Čeif

Smrt trgovačkog putnika

dramskih pisaca, ali i plejadi reditelja, glumaca, scenografa, kompozitora koji su ovde ispisivali svoj umetnički rukopis. Pozorišni poklonici sa posebnim emocijama gledali su predstave *Smrt trgovačkog putnika*, *Majku Hrabrost*, *Mačku na usjanom limenom krovu*, *Staklenu menažeriju*, *Pogled s mosta* i mnoge druge u čijem scenskom iskazu su prednjačili Teja Tadić, Soja Jovanović, Vasilije Popović, Minja Dedić, Uroš Glovacki, Svetozar Rapajić, Nebojša Komadina...

Tog perioda sa posebnim emocijama se seća i reditelj Goran Marković čiji su roditelji Rade i Olivera Marković među prvima dobili angažman u ovom ansamblu. Angažovani su i Mika Viktorović, Vlasta Velisavljević, Deba Popović, Olgica Stanisavljević i Đuza Stojiljković. Sa njima su došli Tatjana Lukjanova, Mića Tomić, Bata Paskaljević i, kasnije, Ljuba Tadić i Pepi Laković. Poslednji je pristigao, sa još nezavršenom Akademijom, Zoran Radmilović. Marković ga se seća kako stoji za šankom bifea i očajava jer ga reditelj Milenko Maričić nije izabrao da igra premijeru već je za to odredio njegovu alternaciju Ivana Jagodića.

U pozorišnom bifeu, kako primećuje Marković, sve je bilo zadimljeno. Ispred vrata bifea nalazila se velika bista glumca Jovana Nikolića koju je izradio Sima Janičijević, prvak Drame i skulptor amater. Čika Jova je, inače, bio dobručina sa malim psihičkim problemom. „Bio je, naime, kleptomat. To su svi znali, pa kada bi se utvrdilo da su im džepovi po garderobama ispražnjeni, Mika Viktorović bi odlazio do Jove i nešto bi mu šapnuo, svi bi za trenutak otišli u bife i kada bi se vratili, sve je ponovo bilo na svome mestu.“

Od starijih glumaca bio je tu i Jovan Jeremić, koji je imao drugu manu: govornu. Ktrljao je slovo „r“ pa zbog toga nije mogao da napravi zapaženu glumačku karijeru. Ali čika Joca je imao drugih vrlina. Na primer, odlično je igrao remi. Na svim turnejama na koje je kretalo BDP znalo se u čiji džep odlaze dnevnicе. Ali kako se radilo o malim sumama, niko mu nije to uzimao za zlo. Treba pomenuti i glumca Branka Jovanovića, oca glumice Ksenije Jovanović, kao i Mišu Volića, kome je supruga za premijeru, ma kako sporednu ulogu njen muž igrao, spremala najbolje moguće ponude kojima su se svi čašćavali.

BDP su načinili velikim pozorištem mladi glumci pristigli sa Akademije. Ljuba Tadić je bio impozantna pojava među njima. Ljuba je bio nesrećno zaljubljen u Olgicu Stanisavljević, a ova srećno u Đuzu Stojiljkovića. To je, ujedno, bio prvi brak sklopljen među članovima ansambla ovog pozorišta.

Zapamtilo je BDP i brojne krize kroz koje je prolazilo, obogaćene povremenim uspesima, ali je zalazilo i putem stranputica, katkad bivalo dezorijentisano u odnosu na epohu, pa i na svoje primarne ciljeve. Bilo je godina kada su izvođene samo dve predstave nedeljno, bilo je i pozorišnih sezona kada je BDP izveo tek jednu jedinu premijeru. Danas, predstave igraju na dve scene, sedam dana nedeljno i gostuju po Srbiji i u inostranstvu. Ansambl BDP-a predvode Vesna Čipčić, Slobodan Boda Ninković, Milan Čučilović, Marko Živić, Paulina Manov, Ivan Tomić, Daniel Sič... koji iz večeri u veče igraju u predstavama: *Ne igraj na Engleze*, *Sviraj to ponovo*, *Sem*, *Oskar i mama Roz*, *Mleko*, *Derviš i smrt*...

Sabirni centar

UMETNIČKI UGLED – PRE SVEGA

Kakva je pozorišna praksa u Francuskoj, Nemačkoj, Turskoj, Švedskoj, Sloveniji, Hrvatskoj...

Vukica Strugar

O predstavi *Bure baruta* JDP-a *Ludus* je pisao u broju 28, juna 1995

Kada je pre nekoliko godina poznati makedonski reditelj Slobodan Unkovski na konferenciji za novinare najavljivao premijeru predstave *Život je san* u Narodnom pozorištu, istakao je kao kuriozitet činjenicu da tokom tromesečnih priprema niko od glumaca nije izostao sa proba!

Ovo, nesumnjivo, govori o autoritetu reditelja, ali i o pojavi koja je odavno uzela maha – odsustvovanju umetnika sa stalnog (ili honorarnog) radnog mesta zbog snimanja ili nekog drugog, možda isplativijeg posla. Nije tajna ni da teatri sve ređe postavljaju velike ansambl predstave, pošto nije lako „udenuti“ termin koji bi odgovarao svima u glumačkoj ekipi jedne iste večeri. Male plate a veliki krediti, najčešći je alibi zbog kojeg i pozorišne uprave gledaju kroz prste svojim umetnicima, pa se u oskudnim vremenima i same zadovoljavaju manje ambicioznim predstavama (bar kad je o broju učesnika reč), zamenom glu-

bi oni materijalnom nadoknadom pokrili gubitak u kasi zbog angažovanja njihovih glumaca.

Tek s uvođenjem Zakona o pozorištu (na koji se godinama čeka) valjda bi se uspostavio red i ustanovila neka jasnija pravila. Kao jedna od glavnih stavki ovog zakona predviđa se rad po ugovoru koji bi podrazumevao precizne obaveze glumca prema pozorištu, kao i pozorišta prema glumcu. Inače, naši upravnici često ističu da bi to bilo veoma korisno u organizaciji posla, ali i oslobađanju od određenog balasta, kako po profilu, tako i po gabaritu nekih glumaca. Tako, kako se često čuje u javnosti, u srpskim teatrima ima onih koji su se stalnim radnim odnosom osigurali do penzije (mada su malo ili nimalo na njih računali), dok s druge strane mladi ne mogu da dođu do posla. Zdrava konkurencija bila bi poželjna u teatru, ipak, protivnici angažmana po ugovoru kao argument iznose mogućnost zloupotrebe, neloyalne konkurenci-

snost intendantta odnosno ravnatelja, koja mora sadržati uslove obavljanja određenih poslova“...

A kakva su pravila u svetu?

Komedi fransez, nacionalni teatar Francuske, u ansamblu ima dvadesetak stalno zaposlenih umetnika, dok se ostali angažuju po sezoni. Glumac nema mo-

nici, dok se umetnici najčešće angažuju po ugovoru na jednu sezonu. Ali ako su petnaest godina u kontinuitetu obnavljali ugovore, u poziciji su da dobiju i onaj na neodređeno vreme – do penzije. Turska teatarska praksa pak praktikuje dobijanje glumačkog posla na otvorenom konkursu, odnosno audiciji. Potom sledi radni odnos, sa obno-

kod nas često tumače i kao (zlo)upotreba položaja, pa je stvar često obrnuta. U sopstvenim pozorištima umetnici se retko profesionalno angažuju, ali zato za honorar režiraju, glume, potpisuju scenografije i izbor muzike u drugim teatrima i medijima...

I na kraju, iako nema neposredne veze sa ovom temom, možda nije loše znati

Urnebesna tragedija, Zvezdara teatar (*Ludus* 35, mart 1996)

Brod za lutke, Srpsko narodno pozorište (*Ludus* 147, novembar 2008)

maca, alternacijama, promenom repertoara. Ako bi ova pojava uzela još više maha, uskoro bi mogli, kako su se dosetili Hrvati, da nemogućnost realizovanja nekih predstava naplate od producenata tako što

je, egzistencijalne nesigurnosti i slično.

Onde gde ima jasne regulative, jasna su i pravila. U Sloveniji, na primer, postoje precizni ugovori u kojima je navedena čak i klauzula da zbog mogućnosti povrede angažovani umetnik ne može da ide na skijanje! Doduše, tamo pozorišni prvaci imaju i do tri puta veće plate od prosečnih, pa je i raspon primanja unutar kuće mnogo veći nego kod nas. Poređenja radi, u našim teatrima obično je odnos plate glumca početnika i doajena kuće jedan prema dva, a između higijeničarke i vrhunskog baletskog umetnika – jedan prema tri i po...

U susednoj Hrvatskoj Zakon o kazalištima, između ostalog, predviđa da status nacionalnog prvaka dodeljuje ministar kulture na predlog stručnog povereništva koje se osniva pri nadležnom ministarstvu, a „sredstva za platu nacionalnog prvaka osigurava osnivač kazališta, odnosno kazališne družine“. Takođe, tamošnji pozorišni umetnici i drugi pozorišni radnici zaposleni u javnom pozorištu ili javnoj pozorišnoj družini mogu obavljati poslove izvan svoje matične kuće samo „uz pisanu sagla-

gućnost da odbije (ili ustupi, vrati, napusti) pod bilo kakvim izgovorom ulogu koju mu je dodelio upravnik bez njegove pisane saglasnosti. Podrazumeva se da prisustvuje svakoj probi, a u obavezi je da se pojavljuje na svim svečanostima ukoliko se to od njega zahteva. Ne može da igra ni u jednoj drugoj predstavi, učestvuje u emisiji za radio ili TV, snima film ili disk – ako prethodno ne dobije redovno odsustvo. A odsustvo će uvek biti odbijeno ukoliko konkretni posao podrazumeva izostanak više od dva umetnika Francuske komedije! Koliko se mora voditi računa o ugledu kuće, govori i sledeći podatak: tek od treće godine angažmana uz svoje ime glumac sme da doda da je „iz Francuske komedije“, kada (naravno, sa ovlašćenjem) radi negde na strani. Konačno, ukoliko je otišao iz ove renomirane kuće, zabranjeno mu je da ispred ili iza svog imena, na plakatima ili reklamama, dodaje da je nekada igrao u Komedi fransez. Izuzeci su retki – opet uz pisano odobrenje.

U Nemačkoj većina pozorišta ima stalno zaposlene samo u administraciji i teh-

vom ugovora svake naredne godine. Kao i u Francuskoj, angažovani umetnik je u obavezi da prihvati svaku ponudenu ulogu. Ako želi da radi na filmu ili televiziji, mora da dobije saglasnost uprave, koja zavisi i od procene da li je „ponudena uloga na nivou koji ne kompromituje državno pozorište“. Zanimljivo je i da, za razliku od naše prakse, ne postoji mogućnost da pozorište pozove glumca iz druge kuće ili iz redova slobodnih umetnika. I na kraju, činjenica koja se, takođe, ne može prenebrežniti, naprotiv: plate glumaca su do pet puta veće od prosečnih u Turskoj, pa njihova zarada dvostruko premašuje i primanja univerzitetskih profesora.

Da su neki propisi gotovo nezamislivi u našem iskustvu, potvrđuje i slučaj Dramatena, švedskog Kraljevskog pozorišta, u kome upravnik tokom svog mandata ne sme da radi ni u jednoj kući osim sopstvenoj. Tako je reditelj Stefan Valdemar Holm mogao da dođe u Beograd da u nacionalnom teatru postavi na scenu *Bahantkinje* tek kad je napustio upravničku funkciju. Ono što se u Švedskoj smatra lojalnošću,

za još jedno švedsko pravilo. Bez obzira na materijalne mogućnosti i izdašnost sponzora, ne znači da svako može priložiti donaciju Dramatenu. Uslov je, pre svega, ugled koji firma ima. Podrazumeva se da ne imponuje sponzor pozorištu, već pozorište sponzoru.

Kate Kapuralica, NP Sombor (*Ludus* broj 27, maj 1995)

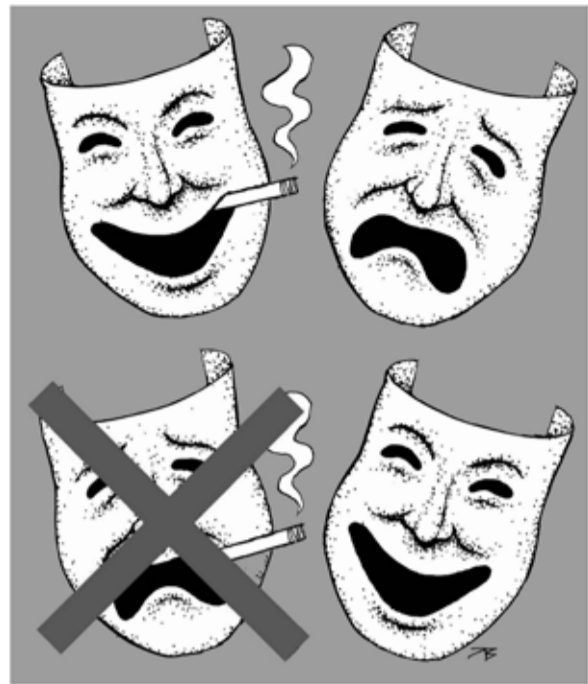
Ludus broj 195, jun 2015

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE • BROJ 168 • DECEMBAR 2010. • GODINA XVIII • CENA 100 DINARA

Ludus broj 168, decembar 2010

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE • BROJ 5 • MART 1993. • GODINA I • CENA 500 DINARA

Ludus broj 5, mart 1993

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE • BROJ 22 • DECEMBAR 1994. • GODINA II • CENA 1 DINAR

Ludus broj 22, decembar 1994

AVANTURA: LUDUS, LUDUS, LUDUS... I TAKO 200 PUTA

Priзнајem, kada me je početkom 1992. godine Feliks Pašić pozvao da mu se pridružim u avanturi pravljenja pozorišnih novina, nije mi palo na pamet da će se one zvati „Ludus“, niti mi je nakraj pameti bilo da će potrajati sve do ovih dana.

Predlog o imenu novina Feliks je, sećam se, izgovorio oprezno na prvom sastanku redakcije, premda sam ja već znao da je Pašić to samo formalno podelio s nama, članovima njegovog uredničkog tima, a da je on, zapravo, odavno smislio kako će se novine zvati. Znao je, takode, i da se „Ludus“ ni pošto neće baviti ludorijama (što je bila jedna od optužbi s kojom smo se suočili, jer bože moj, bezobrazluk je povezivati teatar i ludilo, pisao je neki čitalac), no je to akronim – L(ist) U(druženja) D(ramskih) U(metnika) S(rbije). Znao sam i da su Ceca Bojković, tada predsednica Udruženja, i Feliks prethodno razradili plan finansiranja i strategiju publikovanja novina, kao i da je Džo Ristić uveliko osmislio dizajn logoa i grafičko rešenje „preloma“ budućih novina. Tada, priznajem, nisam mogao znati kakvi će nas sve problemi uskoro čekati.

Nisam, eto, slutio, a ni verovao, da će nas proganjati jer „Ludus“ šampamo latinično, a to nismo činili jer smo „iredenta“, kako nas je optuživao jedan ovdašnji pronosirani smutljivac, nego zato što latinica zauzima manje prostora (podrazumeva manju količinu hartije, jeftinija je, dakle), a i da bi vesti iz pozorišnog života Srbije bile dostupnije, pa i čitane na teritoriji cele nekadašnje Jugoslavije. „Ludus“ je i te kako bio čitan, ovde kao i u celoj bivšoj SFRJ, gde su naše novine s nestrpljenjem i znatiželjom bile iščekivane, pa i u ratnim danima kada su primerci „Ludusa“ do određena putovali zaobilazno, preko Mađarske i Austrije. Tada, na početku, nisam znao da će Pašić od Mucija Draškića, iz Ateljeovog fundusa, morati da pozajmi odelo kako bi se pojavio u „Metropoli“ na donatorskoj večeri koju je organizovala Ceca ne bi li bio obezbeđen novac za štampanje novina, niti da će nas pojedini štampari, zbog entuzi-

jazma, strpljivo i s punim poverenjem kreditirati samo da bi „Ludus“ održao kontinuitet izlaska.

Nisam, takode, predvideo ni ostrašćeni bunt pojedinih ovdašnjih mediokriteta koji su „Ludus“ mrzeli samo zato što im se ime nikako ne pojavljuje u ovim novinama, a nije se pojavljivalo zato što je Pašić uporno insistirao da „Ludus“ beleži samo relevantna teatarska događanja, jer ćemo jedino tako steći i sačuvati ugled novina. Ni danas, međutim, nisam siguran da li sam Feliksu uistinu poverovao da nam je neki anonimni ljubitelj „Ludusa“ donirao petsto maraka, i to u doba kada mesečna plata jedva da je dostizala šest. Tek, pare smo dobili.

Bio sam svestan da „Ludus“ ima mnogo prijatelja, svakako više od neprijatelja, te da je snaga „Ludusa“ upravo u tome što su svi ti naši prijatelji listom odlični u poslu kojim se bave. Znao sam i da mnogi naši saradnici neće tražiti pare za svoje priloge, tekstove, fotografije, crteže... no i da Pašić neće dozvoliti da honorari kasne ili, sačuvaj bože, izostanu. I zaista nisu! Znao sam i da će nam prijatelji na razne načine pomagati, donacijama u novcu ili novinskoj hartiji, rodendanskim tortama, nenajavljenim a izvanrednim prilozima...

Dobro sam poznavao Feliksa i od samog početka, praktično već od prvog broja, bio sam potpuno svestan i da ćemo svi iz redakcije „Ludusa“ uz Pašića proći vrhunsku školu novinarstva, koja je za mnoge od nas, možda, i najozbiljnija u karijeri, a bio sam svedok i besa onih čije je tekstove glavni urednik morao da odbije, jer čak ni on od njih nije mogao da napravi ozbiljan materijal za čitanje. A valja znati da je Feliks bio jedan od najstrpljivijih urednika s kojima sam imao priliku da saradujem.

Nisam verovao ni da će Feliks napustiti mesto „Ludusovog“ urednika, a kada je to ipak učinio, nisam nameravao da se prihvatim pozicije njegovog naslednika, sve dok mi Tika Stanić, novi predsednik Udruženja, nije rekao da je to jedini način da novine prežive...

A kada se „Ludusa“ u jednom času dokopao dvojac iz četvrtog pasusa ovog teksta, mnogi od naših redovnih čitalaca nisu poverova-

li da Feliksovi učenici, zajedno sa mnom kao glavnim urednikom, mogu da sročaju ove novine na tako nizak nivo. U to doba su mi se javljali prijatelji i pitali da li sam normalan, a ja sam im odgovarao da pogledaju tada aktuelni „Ludusov“ impresum te provere da li će tamo naći moje ime – kao urednika, člana redakcije ili saradnika ovih do danas jedinih pozorišnih novina. Srećom, nije dugo trajalo, i nakon te „pauze“ „Ludus“ je ostao na tragu koji je trahirao Feliks, vodeći nas do danas kroz uistinu veliku avanturu.

No, kad smo već kod „prvih i jedinih pozorišnih novina“, i ovom prilikom podsećam čitateljstvo da je Jovan Ćirilov, takode jedan od tvoraca ovih novina, uvek govorio da se, putujući širom sveta, nagledao i načitao pozorišnih časopisa, revija, magazina i najraznovrsnijih teatarskih publikacija, ali da su „Ludus“ jedine pozorišne novine u regionu, tvrdio je u početku, a docnije je proširivao geografske odrednice, pa smo tako preko Balkana i Evrope, dospeli do – sveta. Ne znam da li je to tačno i, ako ću da budem pošten, to me i ne zanima (pogotovo danas, kada Jovan više nije sa nama), ali volim da mislim da je Ćirilov govorio istinu. (Jedno, međutim, zasigurno znam: Željko Hubač, koji uporno insistira na tome da Narodno pozorište publikuje izdanje koje su takode novine, nije upravo, jer – ime nije uvek znak, a publikacija na koju misli je – podlistak, budući da izlazi kao periodični dodatak velikih dnevnih novina.)

Ubrzo pošto smo pokrenuli „Ludus“, pozeleo sam i najozbiljnije o tome maštao da će ove novine jednog dana dobiti i svoje elektronsko izdanje, ali nisam pretpostavio da će doći i vreme kada će elektronski „Ludus“ biti i jedini mogući oblik njegovog preživljavanja. No Maša Stokić je učinila sve da do toga ne dođe, a kada su e-novine postale neizbežnost, trudila se da sačuva feliksovski nivo.

Verovao sam i da ćemo bez većih problema organizovati i obezbediti normalnu distribuciju „Ludusa“ po kioscima, ali se pokazalo da u ovoj državi tako nešto nije mogu-

će, pa smo u jednom času obavestili da distributeri bacaju bale „Ludusa“ u jarak pokraj pančevačkog drumca. Mrzelo ih je, valjda, da se bave poslom za koji su plaćeni. Feliks je onomad uveo praksu redovnih promocija „Ludusa“ širom Srbije, što je ujedno bila i prilika da novine prodajemo, a i sam je raznosio sveže šampane primerke novog broja od jedne do druge beogradske knjižare i novinarice. Tika je, u doba kada je bio predsednik Udruženja, takode distribuirao „Ludus“ po kioscima, a to su činile i devojke iz Udruženja, kao i članovi redakcije. I sada Tanja koristi svaku priliku da organizuje promocije „Ludusa“. Eto, nedavno smo o novinama govorili u Zajčaru. Problem je, međutim, što primerke novina nismo prodavali nego džabe delili.

Problem prodaje „Ludusa“ do danas nismo sistemski rešili. A to bi bilo moguće, samo kada bi... Kada bi, na primer, ovdašnja pozorišta samo malo povećala narudžbine... Ili samo kada bi pozorišta kojima UDUS redovno šalje naše novine redovno uplaćivala novac... Ili samo kada bi svi koji „Ludus“ čitaju i priložili koji dinar (da ne kažem: kada bi platili primerak koji uzimaju)... Tada bi budućnost ovih novina bila obezbeđena. Ili, tačnije, bila bi obezbeđena njihova sadašnjost. Jer i ona je dovedena u pitanje, a budućnost je nešto maglovito pred nama.

No tako valjda uvek biva, a i mora da bude, sa svakom pravom avanturom.

Aleksandar Milosavljević

Kakva je slika koju javnost i mediji imaju o Vama?

Kolika je verovatnoća da ćete uočiti vest ili članak o Vama u nekoj od dnevnih novina ili časopisu ili na internet sajtu?

Novinske isečke skenirane u visokoj rezoluciji dostavljamo na CD-u ili elektronskom poštom, tako da možete da napravite trajnu arhivu svih medijskih objava koje će Vam uvek biti dostupne.

899,00 dinara mesečno

U saradnji sa Udruženjem dramskih umetnika Srbije za njihove članove naš specijalizovani servis za press clipping pratiće štampu za Vas, da znate šta je, gde i na koji način objavljeno.

Metro Market
011/3285-020
www.clipping.rs
office@clipping.rs

KRATAK PREGLED VREMENA

Piše: Zorica Pašić

Ne sećam se da li je jesen 1992. bila kišna ili suva. Sećam se da Srbija nije bila u ratu, a žestoko se ratovalo. Nisam sigurna da li su te jeseni Dafina i Jezda već završili svoju patriotsku misiju, da li su već bili redovi za zejtin i šećer a prodavnice opustošene, da li su se ljudi otimali za besplatni hleb na Trgu, da li su neki slutili da nailazi vreme inflacije i šta je to. E, u tu neku jesen „kao za vreme okupacije, samo malo drukčije“ uprava glumačkog esnafa zaključila je da je vreme za Ludus. Feliks Pašić, radoznao i pomalo sklon nemogućim izazovima, prihvatio se da uređuje pozorišne novine, i to – jedine na Balkanu! (Sve se na ovim prostorima meri balkanskom jedinicom i mi smo uvek najbolji.) Pozorište, da, i kad smo goli i bos, ali novine, da li su neophodne? Ima li novca za taj neverovatni poduhvat? Odgovor na pitanje o novcima je neodređen. Ko će pisati u tim novinama? Neće pisati oni koji bi pisali „kao u svojim novinama samo malo drugačije“. Godinama sam samo bila svedok kako se prave te novine. Nisam pisala. Onda je bio potreban „pogled malo iskosa“, i tako je nastala Hronika pozorišnih zbivanja. Ta se moja spisanija zvala „dobrovoljni prinudni rad“.

Ko će biti tehnički urednik, ko će im odrediti vizuelni identitet? Đorđe Ristić, naš kum. To je nepotizam, sukob interesa ili već tako nešto! To već

tako nešto uključilo je i našu decu, Jelenu da prekucava tekstove – kompjutera neće još dugo biti – Damjana da raznosi novine. Ljubica Beljanski Ristić tražiće vinjete, prelistavati prашne knjige i artije tražeći prigodne ilustracije i naslovne strane, i neće objaviti nijedan tekst o Školigrici ili dramskom obrazovanju. Redakcija Ludusa bila je na Terazijama, a porodična manufaktura se bokorila na Dorćolu.

Ta fotografija nije objavljena, a na njoj su Dejan Đurović (skoro da sam sigurna, ali ipak ne proveravam da je on obnovitelj ideje o Ludusu), Marija Crnbori, Svetlana Bojković, Feliks Pašić, tu je i velika bela torta, poklon poslastičarnice „Petković“ Bratislava Braće Petkovića, reditelja i dramskog pisca a potomjeg ministra kulture, a tu su i sitna svečano obučena deca. Petog novembra te 1992. u gornjem foajeu Ateleja 212 proslavljen je izlazak prvog broja Ludusa. Bila je svečarska atmosfera, pilo se vino, dar Milutina Tineta Stojšića iz Prigrevice, zahvaljivalo Čedi Tasiću na papiru – danas je taj papir žut i krt, sklon samouništenju.

Prvo pitanje ima li novca za Ludus, bilo je na mestu. Novca, naravno, nije bilo. Uz predsednicu Bojković i urednika Pašića, svi su imali sveti zadatak da nekako „namaknu“ novce za sledeći broj. Ludus je stalno bogoradio i blagodario. U jednom broju objavljena je Oda donatorima Ljubivoja Ršumovića, tadašnjeg upravnika Pozorišta „Boško Buha“, koje je baš

krenulo u obimnije sređivanje (valjda bi bilo zatvoreno da nije!), pretpostavljam da je neko obećao novac, ali ga nije dao, i upravniku je preostalo samo da zahvaljuje za svaku paru.

Procena da postoje i drugi pozorišni novinari, a ne samo oni iz dnevnih listova, bila je ispravna. Pozorišnici nisu propustili da se uključe u novinarsku misiju. Pisali su i glumci, i reditelji, i scenografi, i kostimografi, i koreografi, i kompozitori scenske muzike... Branka Petrić svoj prvi tekst objavljen u Ludusu završava sa: „Ovo je napisano godine 1993. u stanu gde je temperatura

starkom: tema je zakon o pozorištu, a pokušaće da dobiju i neku paru. Slika sa tog trojnog razgovora je lepa, a poruka u tekstu još lepša: Zakon o pozorištu biće donet do kraja godine! Da li je taj zakon, konačno, donet?

Prebirajući po iskricama sećanja, stižem i do pokušaja uvođenja pozorišne kritike u Ludus. Profesor Slobodan Selenić preporučuje dva svoja odlična daka: Miomir Petrović i Ivan Medenica. Valjda druga godina studija. Pisaće u svakom drugom broju. Sami biraju po dve predstave. Istina, ne pišu o premijerama već o predstavama koje su malo odstojele. Prva četiri teksta su sjajna. Sve je na mestu, sve je obrazloženo i – nemilosrdno presudeno. Imali su priliku još jednom da biraju i sude. I opet su bili nepodmisljive sudije. Zasad mira u kući, nema više kritike. Kakvi su bili na početku, ostali su i do danas.

Novembra 1995. u galeriji „Sabastijan“ fotografkinja Vesna Pavlović i Srđan Valjarević predstavljaju projekat Zimski dnevnik. Vesna izlaže 120 zimskih fotografija snimljenih u 120 dana one prošle zime. Vesna, a svi je zovemo Umjetnica, tek je preskočila dvadesetu. Portreti koje objavljuje u Ludusu dobijaju najviše ocene. Ne samo u mom nego i mnogim sećanjima, objavljivanja bezbroj puta je ona Dejana Mijača kako izviruje iz pozorišne zavesе. Često pomislim i na onu proročku: Slobodan Selenić u dugom crnom kaputu, okrenut leđima, umorno izlazi iz Studentskog parka. Ubrzo zatim Selenić se preselio u naša sećanja.

Ne znam kada je Umjetnica otišla u daleku Ameriku. Evo je sada na Univerzitetu Vanderbilt, Nešvil, država Tenesi, predaje, priređuje izložbe, dobija nagrade. Poslednja slika koja stiže je sa ženskog marša protiv Trampa. Ko jednom prohoda beogradskim ulicama u protestu, to ne zaboravlja.

Bez dnevnika Jovana Ćirilova teško bi bilo zamisliti ove novine. Za mene, a verujem ne samo za mene, bili su rušenje zida kojim smo bili okruženi i uverenje da iza tog zida postoji neki drugi svet do kojeg ćemo, jednom, i mi umorni stići. Njegov Pozorišni kalendar nasledila je Jelena Kovačević i vodi ga prilježno.

Zapravo, „sve će to, mila moja, prekriti snjegovi i šaš“. Da bi se zaborav na devedesete i prvih 67 brojeva Ludusa koje je uredio Feliks Pašić malo usporio, nastala je i knjiga Kratak pregled vremena. „Glumci su kratak pregled i istorija vremena“, kaže Hamlet, dramski pisci, reditelji i pozorišni kritičari dodaju svoje priloge i istoriji i vremenu.

Onda su Feliks Pašić i Đorđe Ristić otišli iz Ludusa. Manufaktura sa Dorćola je zatvorena. I, kako je vreme prolazilo, odlazili su u naša sećanja. Novo je vreme, došli su novi ljudi da bogate svoja i sećanja drugih.

Moja nedoumica od pre četvrt veka, da li su potrebne pozorišne novine kad smo gladni i bos, otklonjena je. Dvesta bojeva Ludusa su ogromna i tačna građa za istoriju pozorišta na ovim prostorima i časna legitimacija pozorišnicima.

Čestitam onima koji su verovali i istrajali.

Ludus broj 12, maj 1993

9 stepeni, u godini rata i sivila i kretanja ka dnu do kojeg još nismo stigli. Tamna je noć.“

Ako je u zimu 1993. bila tamna noć, sledeća godina slutila je nabolje. Ministarka kulture je Nada Popović Perišić. S kulturom je lepše. Predsednica i urednik septembra meseca odlaze na zakazani razgovor sa mini-

Anketa povodom jubilarnog, 200. broja Ludusa

DRAGOCENO SVEDOČANSTVO I MOST KOJI NAS SPAJA

O jednim pozorišnim novinama u ovom delu svetu govore reditelji, glumci, upravnici, pisci, scenografi...

Dejan Mijač, reditelj

VREDNOST KOJOM SE PONOSIM

Ludus je jedino pozorišno glasilo u Srbiji, ako izuzmemo muzejske časopise koji više pripadaju istoriji teatra i hronologiji. U ovom moru brojnih novina i tabloida Ludus su jedine životne novine koje prate naša scenska dešavanja. Zato ga treba negovati – zbog svoje originalnosti i doslednosti.

Uprkos svim nedaćama sa kojima se susretao tokom proteklih turbulentnih godina, on odoleva vremenu i traje. Možda i zbog svoje svestranosti, pristupa prema svojim sagovornicima, izbora tema i događaja o kojima progovara. Poseban akcenat Ludus praktično od svog osnivanja poklanja intervjuima, a svi mi znamo koliko je to zahtevna forma kako za novinara, tako i umetnikasagovornika. Naravno, budući da u Beogradu ima više događanja s obzirom na veću pozorišnu mapu, najčešće su u žiži in-

teresovanja velegradska dešavanja, ali isto tako daje se akcenat i scenskim iskoracima iz unutrašnjosti. Ludus su zapravo i novine koje povezuju umetničke porodice sa kraja na kraj Srbije. I tu je njegova dodatna veličina i vrednost. Isto tako Ludus nisu samo novine u kojima ti je pružena mogućnost da se oglasiš, već je to i esnafski list koji nas na pravi način obaveštava o nekim našim problemima, događanjima, ali i nedaćama i dilemama. On je vrednost kojom se ponosimo. Srećan vam jubilej.

Dejan Mijač, foto Vesna Pavlović (Ludus broj 9, septembar 1993)

Branka Petrić

NEPONOVljivo SVEDOČANSTVO

Evo, na desetine *Ludusa* su preda mnom, što u nekim kutijama malo požutelim, što u fasciklama. Kažem sebi, stisni srce, oslobodi se delimično tog mnoštva brojeva, zauzimaju prostor i sakupljaju prašinu. Krenem u odabir, počnem da čitam, uživam, nalazim prave bisere i na kraju odustanem. Skoro svaki broj mi deluje kao dragoceno i neponovljivo svedočanstvo. To dovoljno govori o mom odnosu prema *Ludusu*.

Sve moje misli i emocije su prvenstveno vezane za Feliksa Pašića, koji je tako znalački, kvalitetno i s ukusom i pravim novinarskim nervom, osmislio i vodio taj naš *Ludus*. Još davne 1994. imao je poverenje i pristao je da pročita i na kraju štampa nekoliko mojih priloga, što se posle produžilo u dugu saradnju, pošto ga je uspešno zamenio Aleksandar Milosavljević.

Iako nas je Feliks napustio, *Ludus* je njegovo delo i on dalje živi.

Nasumice vadim broj, godina 2009. Sada je urednica Tatjana Nježić.

Anita Mančić na naslovnoj strani, na poslednjoj tekst Jovana Čirilova *Putujem, mislim, osećam*. Dragi Jovane, toliko nedostajete Beogradu, nama glumcima, i naravno *Ludusu*. Zatim reprint – Felikssov intervju sa Slobodanom Stojanovićem *Bez pokajanja nema nam spasa*. Otišao je od nas i gospodin Stojanović. Zatim, Mira Banjac o sebi, crteži kostima za *Malu si-renu*, Caci Mihailović – spomenar Ateleja, govori i piše Zoran Radmilović o sebi, Mihailo Vukobratović o Pozorištu na Terazijama, o trijumfu predstave *Derviš i smrt*, Ana Tasić zapisuje pozorišna dešavanja, pre je to na osoben način zapisivala Zorica Pašić. Olga Savić, koja nas je takođe napustila, znala je da nas obraduje svojim tekstovima visoke lepote i pismenosti. Takođe i Varja Đukić.

Onda, 1994, briljantan portret Rahele Ferari iz glave i talenta Marije Crnobori, sećanja Mire Stupice, Ksenija Jovanović o Miši Žutiću; Branka Krilović piše o *Tamnoj noći* u Njujorku, skice Borisa Čakširana, Koraksove karikature. U jednom broju nailazim na napis Bajce Bačića (ni njega više nema), a bio je jedan od najboljih i najnežnijih pesnika s ovih prostora, sa sećanjem na Pepiju Lakovića i pesmom posvećenoj njemu. Na zadnjoj stranici Jovanov *Pozorišni kalendar*, koji je posle zanimljivo ispisivala Jelena Kovačević.

To su samo deli dragocenih naslova u nekoliko brojeva, na brzinu pregledanih.

Sve me je to ispunjavalo i ispunjava do današnjeg dana nekom vrstom esnafskog ponosa što postoji takav časopis (i ljudi koji ga osmišljavaju), preko puta

svoga što čini pozorište i koje svu složenost sa sobom nosi, beležeći sve promene, tragedije i radosti koje su nam se dešavale.

Neki od poslednjih brojeva su više intelektualna arena, nedostaje im nešto od života. Htela sam ponekad da napišem nešto, ali čitajući o čemu se piše, učinilo se da bi ti moji zapisi delovali prosto kao zalutali, pa sam odustala.

Mali je prostor da bih napisala sve što mislim. Nadam da će se pojaviti neko ko će zapisivati na svoj način *Putujem, mislim i osećam*, da će se i mladi glumci upuštati u avanture pisanja o drugima, pozorištu, pa i o sebi, kao što su činili Gojko Šantić, Sekana Vukojčić, Gordana Đurđević i mnogi drugi.

Mihajlo Nestorović,
Narodno pozorište Sombor

NE SMEMO DA DOZVOLIMO DA LUDUSA NE BUDE

Osvrnemo li se oko sebe, primetićemo da smo u džungli, do grla zakopani treš štampom, koja sebe naziva dnevnim novinama, magazinom ili, ne daj bože, časopisom. Sa naslovnica nam se keze u lice polupismene spodobe. Masnim slovima u oči nam uleću pretenciozni i vulgarni naslovi, nesuvisli tekstovi sa beznačajnih događaja...

E, u tom moru gluposti, kao ostrvo spasa, opstaje, ne znam kako, *Ludus*, novine koje jedino mogu da čitam. I kada ih pročitam, presavijem ih, i tužan shvatim da nas je malo! Da, možda, nismo ni važni. Jer kome je još potrebna grupa nekih hiljadu i nešto ljudi koje zanima umetnost. Eto, to mi je žao. Žao mi je što bi retko kome palo na pamet da ove novine kupi na kiosku. Žao mi je što ne možemo ove novine da delimo komšijama kao što nam hiljade raznih uvaljuju u poštanske sandučice pred izbore. I to s masnim, kolornim stranicama sa kojih nam se smeše „momci“, kojima su pomoću fotošopa „uvalili“ kravate. Eto, to mi je žao.

Ludus je važan i koristan. Možda čak koliko i svaka naša nova predstava. Ne smemo da ga skrajnemo ponovo. Ne smemo da dozvolimo da ga nema zato što nema para.

Kada u naše pozorište stigne tih nekoliko primeraka *Ludusa*, na trenutak, dok se otimamo o novine, stvori mi se slika kao da smo u nekakvom skloništu, a novine o koje se otimamo jedini prozor u spoljašnji svet. Možda i jesu.

Ako je već tako, hajde da se još bolje upoznamo. Da u svakom broju predstavimo što više glumaca. Da upoznamo tu grupu zaverenika koja se trudi da svake večeri, nekome, bar malo oplemeni život. Neka se čuje za njih. Oni to zaslužuju.

Ludus među čitaocima u Narodnom pozorištu, aprila 1997, foto: Đorđe Tomić

Igor Bojović, dramski pisac,
direktor Pozorišta „Boško Buha“

ZANIMLJIVO, KORISNO, VAŽNO

Ludus su novine kojima bi se svaka zemlja ponosila. Reč je o vrlo značajnim novinama za kulturni i umetnički milje Srbije. Zahvaljujući ovim novinama brojni reditelji, glumci, pozorišni poslenici imaju na jednom mestu uvid šta se dešava u njihovom esnafu na celoj teritoriji zemlje, a neretko i u regionu. Teme koje *Ludus* obrađuje su veoma zanimljive i korisne, jer *Ludusu* se umetnici, stiče se utisak, upravo zbog svoje jedinstvenosti, poveravaju na suptilniji način. I doživljavaju ga kao svoje matično štivo. Zato bi intervju sa značajnim stvaraocima mogli biti sakupljeni i objavljeni u nekoj antologiji, jer svaki za sebe ima svoju vrednost.

Ipak, sugerisao bih *Ludusu* da više pažnje posveti kritici predstava za decu jer ona u potpunosti nedostaje. U sklopu toga trebalo bi obratiti pažnju i na prikaze repertoara dečjih pozorišta, festivala... jer i ove teatarske kuće imaju i te kakvih predstava i uspeha kojima mogu da se pohvale.

Zoran Karajić,
upravnik Šabačkog pozorišta

I ČITA SE I PREPRICAVA

Ludus takav kakav je zavređuje velikom pažnjom. Svojim profilom i kvalitetom potvrdio je da moramo da ga sačuvamo i da ga negujemo, i da vodimo računa o njegovoj budućnosti. To je, rekao bih, obaveza svih nas pozorišnih umetnika. On je naša spona, most koji nas spaja. Znamo da je umetnički, odnosno kulturni segment društva uopšte u velikoj meri finansijski zaklinut, ali to ne mora da se re-

flektuje i na *Ludus*. Zato bi pozorišne kuće širom Srbije trebalo u okviru svojih redova da pronađu prostor da pomognu objavljivanje naše esnafske novine. To bih jednostavno nazvao apelom. Na nama je da pomognemo da *Ludus* opstane jer nas ove novine svojim sadržajima obaveštavaju o svim važnim događajima. *Ludus* je dragocen za istoriju pozorišta, njegov razvoj i kontakt sa svetom. Ako ne postoji mogućnost da država stane iza ovih novina, umetnici bi trebalo da se izbore za njihov opstanak. Konkretno, u Šapcu se *Ludus* i te kako čita, ali nažalost zbog malog tiraža nismo u mogućnosti da dobijemo onoliko primeraka koliko bismo želeli. Zato se *Ludus* u našem pozorištu najčešće nalazi u klubu gde ga čitaju članovi našeg ansambla. Pojedini intervjuji, prikazi događaja prepričavaju se u pauzama proba ili uoči predstava. To je najbolji pokazatelj koliko je važno što *Ludus* postoji.

Darko Nedeljković,
arhitekta, scenograf, vanredni profesor

RADUJEM SE SVAKOM NOVOM BROJU

Ludus doživljavam kao pozorišne novine koje su ogledalo teatarskih zbivanja kod nas i šire. Za 25 godina postojanja nikada nisu „požutele“, niti dobile opšti budalasti ton danas dominantan u dnevnoj štampi. *Ludus* nije teorijski časopis već novine koje su ozbiljan i relevantan svedok svih pozorišnih događaja, tendencija i umetničkih pravaca u dramskom i pozorišnom stvaralaštvu. Kao što sam kao dete s nestrpljenjem čekao *Politikin zabavnik* petkom i „Dečju stranu“ četvrtkom, u dnevnom listu *Politika*, tako se i danas radujem svakom novom broju *Ludusa*.

(Rođen sam u Beogradu, a kao scenograf angažovan sam u pozorištu Ateleja 212 daleke

1992. Moja prva scenografija bila je za predstavu *Iza kulisa* Majkla Frejna, u režiji Alise Stojanović. Ona je objavljena u knjizi *World Scenography 1990–2005*. Jubilej *Ludusa* se tako poklapa i sa 25 godina mog scenografskog rada.)

Verujem da *Ludus* višestruko utiče na pozorišni život, ali mnogo manje na našu kulturnu sredinu, jer su to pozorišne novine koje najviše interesuju pozorišne stvaraocima i teoretičare. Na sreću, pozorišna umetnost objedinjuje mnoge druge umetnosti: književnost, režiju, muziku, arhitekturu (scensko-gledališni prostor...), scenografiju, kostimografiju, dizajn svetla, zvuka, izvođačku umetnost (glumačku, opersku, baletsku...), slikarstvo, vajarstvo, grafički dizajn, fotografiju, umetničke i druge pozorišne zanate, tako da su brojni umetnici i teoretičari umetnosti zainteresovani za pozorišne događaje o kojima piše *Ludus*.

Dolaze nove generacije pametnih i talentovanih pozorišnih stvaralaca. Tu, pored dramaturga, reditelja, glumaca, scenografa, kostimografa itd., mislim i na mlade teoretičare i buduće kritičare. Potrebno ih je uključiti u redakciju *Ludusa* i upoznati sa ozbiljnim problemima sa kojima se danas suočava pozorišno stvaranje u Srbiji. To nije samo nedostatak novca već pre svega nedostatak obrazovanih i stručnih ljudi u pozorištima, čija su zanimanja ugašena dolaskom „demokratije“ i „liberalnog kapitalizma“, a na način kako su ih protumačili bivši komunisti. Mnogi pozorišni zanati, a sa njima i zanatlije, nestaju zauvek, potrebno ih je vratiti i sačuvati. Treba reći budućim pozorišnim stvaraocima da su pozorišta vodili veliki stalni umetnički timovi, u kojima je bilo mnogo uglednih pisaca, dramaturga, teatrologa, reditelja, scenografa, kostimografa, slikara, vajara, arhitekata, dizajnera, dok danas, na primer, u Ateleju 212, jednom od naših najznačajnijih pozorišta, stalni umetnički tim je sveden na direktora, dva dramaturga i jednog dizajnera-scenografa. Slična situacija je i u ostalim teatrima. Da li ovo ljudi primećuju, da li su zabrinuti, ili se pred ovom činjenicom žmuri!?

Milena Marković, pisac

DOBAR I NEUPADLJIVO NEZAVISTAN

Ludus je jedan dobar i pošten esnafski list koji je uvek ravnopravno i nepristrasno, raznovrsno i sa stilom, na svoj način, kroz godine ovakve i onakve, pokazivao šta se sve kod nas dešavalo i dešava u pozorištu.

Navikla sam se da *Ludus* postoji. Ne znam da li treba nešto da se menja. *Ludus* je ozbiljan, kontinuirano dragocen upravo zbog svoje neupadljive nezavisnosti. Kada bi sada on rastao, i bio časopis sa debelim koricama, onda bih imala razne ideje. I da se štampaju drame, i ovo i ono...
Ovakvo je po meri. I da traje!

Jelena Kovačević, Milica Kosović

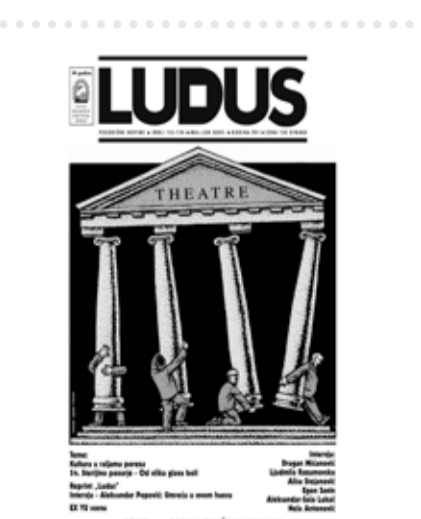
Tamna je noć, Kult teatar (*Ludus* broj 24, februar 1995)

Ludus broj 43, januar 1997

Ludus broj 48, jun 1997

Ludus broj 153-154, jun 2009

U SLAVU RADMILOVIĆA

U Zaječaru su sredinom decembra 2016. održani 25. Dani Zorana Radmilovića

Aleksandar Milosavljević

Kada mi se telefonom javio Milutin Vešković, stari drugar iz Zaječara i glumac tamnošnjeg pozorišta „Zoran Radmilović“, i rekao mi kako stoje stvari s terminima eventualnog održavanja jubilarnih, 25. Dana Zorana Radmilovića – da nas, dakle, u tom času od jedinog mogućeg datuma početka Festivala deli tek nekoliko sedmica, te pošto me je obavestio kakva je trenutna situacija u teatru koji nosi Radmilovićevo ime, da im je upravo deblokiran račun, da su vratili ogromne dugove prethodne uprave pa su sada na „pozitivnoj nuli“, ali i da su aktuelna uprava i Fondacija „Zoran Radmilović“ spremni da učine sve kako bi sačuvali manifestaciju, pa mi predlažu da budem selektor – sve mi je namah bilo jasno. A pre svega da Zaječarce muče iste muke kao i većinu ovdašnjih teatarata, da je odlaganje Dana praktično nemoguće (jer bi se docnije „sudarili“ s drugim festivalima), kao i da „preskakanje“ ovogodišnjih Dana neizbežno vodi njihovom gašenju. Dabome, pristao sam.

Vremena je malo, no ipak dovoljno da saberem utiske o predstavama koje sam video u poslednje vreme, otkad ponovo pišem kritiku, kao i da zatražim snimke predstava od pozorišta do kojih ne mogu da dobacim. U obzir, naravno, dolaze produkcije prijavljene za Festival, a taj spisak nije mali. Apsurdno je, ali moju selektorsku poziciju umnogome olakšava činjenica da Fondacija, organizator Festivala, nema para, tačnije: raspoložbe obećanjem Opštine da će dobiti izvesna finansijska sredstva koja im moraju biti dovoljna za održavanje Dana. Dobro! I to je nešto.

Bilo je, dakle, potrebno načiniti selekciju koja će se uklopiti u finansijski okvir koji samo možemo pretpostaviti. No da li se selektori drugih naših festivala nalaze u boljem položaju? Zar sterijanci ili bitefovci, u času kad njihovi selektori počnu da gledaju predstave, znaju s koliko novca raspoložbu? Zar se sve češće ne dešava da konačne selekcije i naših najvećih festivala bivaju „krojene“ na osnovu naknadno „prikupljenih“ para? Zašto bih se onda ja sada žalio. Moj je prvenstveni zadatak bio da obezbedim umetnički kvalitet predstava koje se uklapaju u finansijski „ram“, a s pozorištima su pregovarali Davor Marušić, preduzimljivi, entuzijastični i hrabri direktor zaječarskog teatra, i Veško.

Čast da otvore Dane pripala je domaćinima, ne samo zbog statusa no pre svega otuda što je *Dosije vojnika Čonkina* odlična predstava koja afirmiše vrline zaječarskih glumaca. Priča Vladimira Vojnovića u režiji Saše Volića korespondira sa situacijom u kojoj se pojedinac sudari s besmisлом autoritarnog režima koji, praveći „najbolji od svih svetova“, previdi logiku života.

Tradicija nalaže da na Festivalu bude izvedena predstava Ateljea 212, gde je Radmilović ostavio najdublje glumačke tragove, a *Magbet* u režiji Anđelke Nikolić nije na Festivalu samo zbog tradicije već zato što afirmiše ateljeovsku smelost. Na osnovu Jone-skove parafraze Šekspirovog *Magbeta* rediteljka je napravila oštru, duhovitu i opominjuću predstavu o patologiji borbe za vlast.

Na sličnom tragu je i niški *Herostrat* Dimitrija Gorina u režiji Irfana Mensura. Ova predstava, nastala na tragu opominjuće, promišljene stilizacije dramskog predloška, britka je i „čitka“ u rediteljskom i glumačkom postupku, a suptilni Mensurov rediteljski prosede našao je adekvatne odjeke u glumačkom ansamblu niškog teatra.

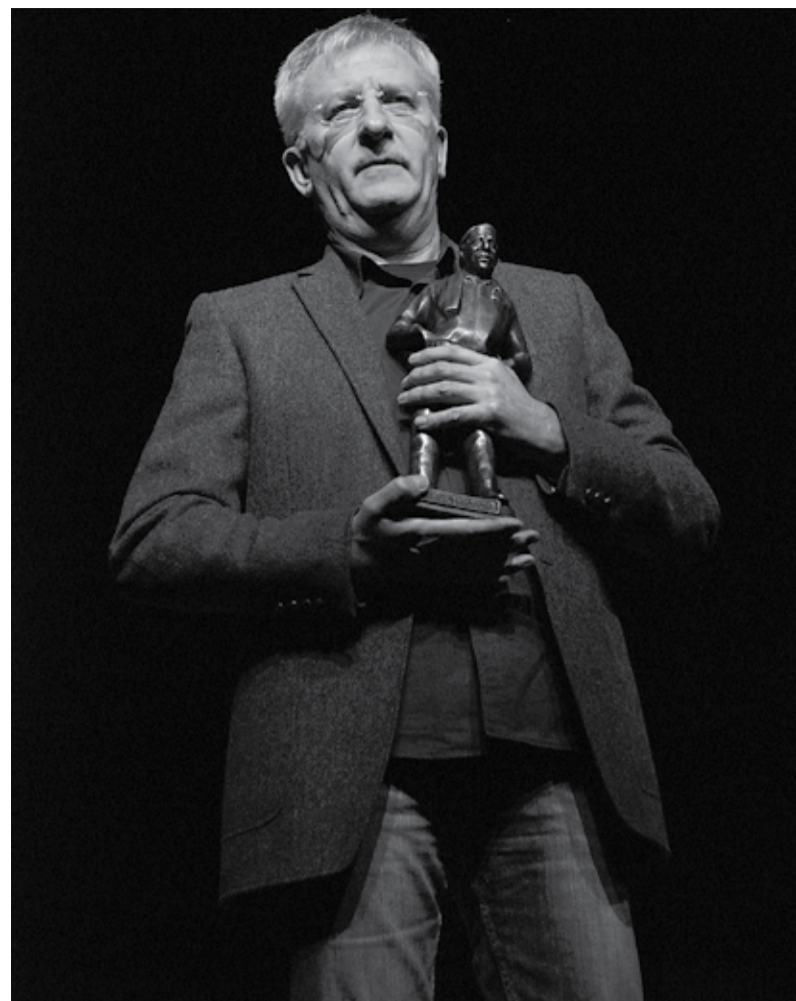
U vremenima žestoke borbe za pozorišnog gledaoca, kad se pozorište „takmiči“ s „rijaliti stvarnošću“, u selekciji su i produkcije nastale po filmovima *Konje ubijaju, zar ne?* Sidnija Polaka i *39 stepenika* Hičkoka. Osim što po umetničkim kvalitetima zaslužuju da dođu na Festival, obe su zasnovane na odličnoj glumi. Prva – zemunske Opere i teatra „Madlenanum“ po tekstu Horasa Mekoja i u adaptaciji Milice Konstatinović te režiji Borisa Todorovića – referiše na aktuelnu stvarnost našeg sveta, kada se život sve češće svodi na beskrupuloznu borbu za najelementarniju egzistenciju, i to u okolnostima navodne zabave, dok druga – Pozorišta „Boško Buha“, nastala po romanu Džona Bekena, a u režiji Vladimira Aleksića – uverljivo dokazuje da teatar minimalističkim sredstvima može da odgovori izazovima film-

ske umetnosti, pa i onda kada malo glumaca igra brojne uloga. Da, ali kakvih glumaca!

Iz Banjaluke sam pozvao inscenaciju drame Mate Matišića *Sinovi umiru prvi*, sjajnu tragično-komičnu predstavu koja, u režiji Marka Misirače, na potresan način preispituje posledice ratova iz 90-ih godina prošlog veka. Dramski teatar iz bugarskog grada Gabrova je nastupio s predstavom *Još jedan Džekson* Artura Nufilda i režiji Nevene Mitve, a van konkurencije, u čast nagrađenih, izvedena je predstava *Frenki i Džoni* Terensa Mek Nelija u režiji Tee Puharić, beogradskog Narodnog pozorišta.

Dane je duhovitom besedom u slavu Radmilovića otvorio dramski umetnik Petar Božović.

Tokom Festivala, u okviru pratećih programa, postavljena je izložba *Pozorišna fotografija u Srbiji do 1914. godine* Mirjane Odavić iz Muzeja pozorišne umetnosti Srbije, Miroslav Miki Radonjić, direktor, i Goran Ibrajter, direktor

Laureat Nagrade „Zoran Radmilović“: Branimir Brstina

tor Festivalskog centra, predstavili su izdavačku delatnost Sterijinog pozorja, Tatjana Nježić je govorila o svojoj knjizi *Mira Banjac – Ne daj se!* i *Ludusu*, a o svom dramskom stvaralaštvu je svedočio Željko Hubač, pisac i v. d. direktora Drame beogradskog Narodnog pozorišta.

Javnost već zna da je žiri – Miloš Latinić, književnik i direktor BITEF-a, Milija Vuković, dramski umetnik, te Željko Hubač – odlučio da laureat Nagrade „Zoran Radmilović“ bude dramski umetnik Branimir Brstina (Dankan u *Magbetu*), po ocenama publike najbolja predstava je *39 stepenika*, kojoj je stručni žiri – Maja Živić, Mirko Stokić i Radmilo Nikolić – dodelio i Nagradu „Krstimir Milovanović“ za vizuelni identitet. „Zoranov hrk“ su, kao najbolji glumci večeri, dobili: Dejan Tončić, Aleksandar Krstić, Violeta Goldman, Dimo Dimov, Aleksandar Stojković, Branimir Brstina, Goran Jevtić i Sloboda Mićalović.

Na redu su, dakle, 26. Dani Zorana Radmilovića.

Na redu su, dakle, 26. Dani Zorana Radmilovića.

Nagradu za najbolju predstavu (*39 stepenika* Pozorišta „Boško Buha“) po oceni publike primio je Igor Bojović

IZDANJA UDRUŽENJA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE – Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten“

MARIJA CRNOBORI
Priredio Aleksandar Milosavljević

MATA MILOŠEVIĆ
Priredile Ksenija Šukuljević-Marković i Olga Savić

LJILJANA KRSTIĆ
Priredila Ognjenka Milićević

PETAR KRALJ
Priredila Ognjenka Milićević

OLIVERA MARKOVIĆ
Priredio Feliks Pašić

RADE MARKOVIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović

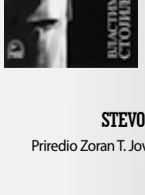
STEVAN ŠALAJIĆ
Priredio Petar Marjanović

MIRA BANJAC
Priredio Zoran Maksimović

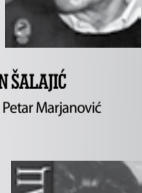
VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović

STEVO ŽIGON
Priredio Zoran T. Jovanović

MIHAILO JANKETIĆ
Priredio Veljko Radović

PETAR BANIĆEVIĆ
Priredio Raško V. Jovanović

SVETLANA BOJKOVIĆ
Autor: Ksenija Šukuljević-Marković

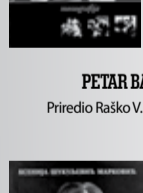
BORA TODOROVIĆ
Autor: Dragana Bošković

KSENIJA JOVANOVIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović

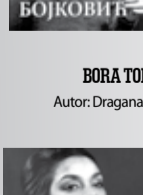
PREDRAG EJDUS
Priredio Zoran T. Jovanović

DIJALOZI VOJI BRAJOVIĆ
Autor: Dragan S. V. Babić

JELISAVETA SABLJIĆ
Priredile: Zoran T. Jovanović i Tamara Bijelić

RUŽICA SOKIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović

A KO SI TI?
Automonografija Predraga Manojlovića
Saradnik na rukopisu: Jelena Kovačević

TRANZICIJA U ZRELOST

Knjiga *Tragedija inicijacije ili nepostojani princ* Ivana Medenice

Nedavno promovisana knjiga profesora Ivana Medenice *Tragedija inicijacije ili nepostojani princ* (Clio i FDU) izazivala je pažnju i pre nego što je objavljena – pre svega iz dva razloga: prvi, autor ove knjige je autoritet naše kulturne scene, direktor Međunarodne asocijacije pozorišnih kritičara, umetnički direktor Bitefa, profesor Fakulteta dramskih umetnosti i uvaženi pozorišni kritičar, i drugi, knjiga se bavi istorijom i teorijom pozorišta, što kod nas nije česta pojava.

Tragedija inicijacije ili nepostojani princ, objavljena u „Clio“ biblioteci „ArsScena“, zbirka je šest eseja o šest drama: *Hipolit*, *Hamlet*, *Mizantrop*, *Lorencačo*, *Don Karlos* i *Leons i Lena*, a svaki od njih se bavi, kao što otkriva naslov, mladim junacima tih komada tokom inicijacije koju su im odredili Euripid, Šekspir, Molijer, De Mise, Šiler i Bihner. Zašto bi, međutim, inicijacija bila „tragička“? Sintagma „tragedija inicijacije“ odnosi se na specifičnu dramsku situaciju koja, u različitim varijetetima, postoji u osnovi svake od ovih drama, napisao je u uvodu profesor Medenica. „Reč

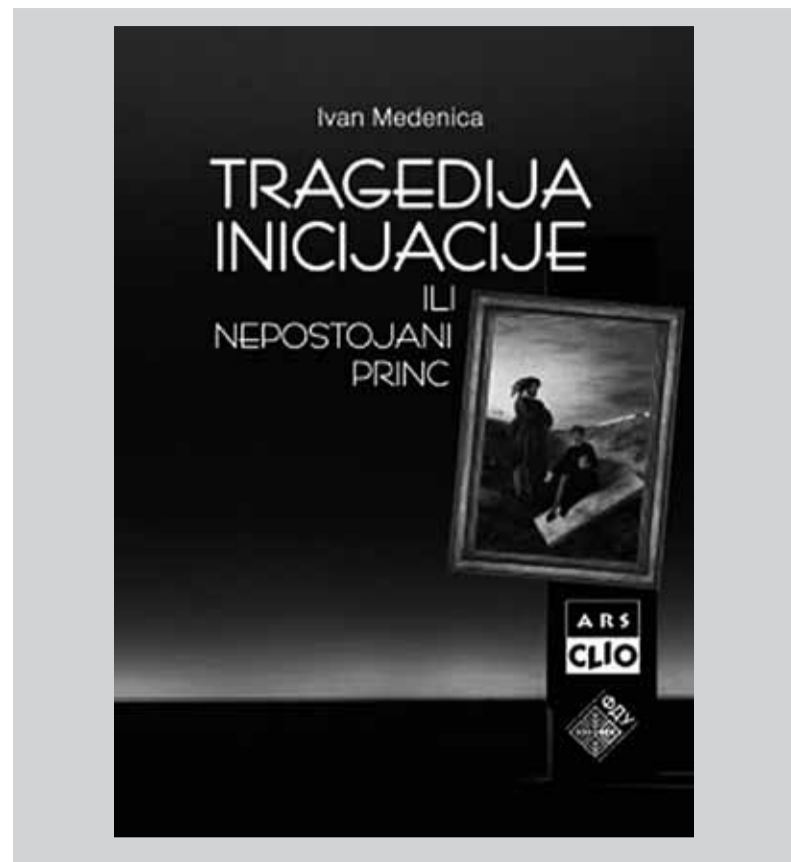
je o 'egzistencijalnoj zaglavljenosti' junaka u situaciji inicijacije, nemogućnosti da je ostvari, da kroz nju prođe, nasilnog prekida tog procesa ili nemogućnosti da se on obnovi, a za šta sve odgovornost snosi, u izvesnoj meri, i sam junak. Ovde se tragičko jezgro nalazi u tome što alternativa sazrevanju, odrastanju ili inicijaciji – ne postoji.“ Naime, iako svi ovi komadi imaju karakteristike žanrova kojima pripadaju, „oni ujedno imaju, bar kako mi to ovde postuliramo, univerzalno tragičko jezgro. Ono se svodi, s jedne strane, na uzvišenost junaka koji neće da poklekne pred za njega spornim zahtevima sveta odraslih i, s druge strane, gordost junaka iskazanu upravo u beskompromisnom odbacivanju/negiranju antropoloških i/ili društvenih neminovnosti, ili bar čvrstih konvencija vremena u kome žive, a koje su povezane sa pitanjima odrastanja i sazrevanja“.

Međutim, da se ne shvati pogrešno: mladost junaka nije sama po sebi predmet istraživanja. „Mladi junak posmatra se u jednoj konkretnoj životnoj situaciji, koja je glavni razlog njegove tragičke sudbine: u situaciji

inicijacije“, objašnjava autor knjige, i nešto dalje poredi je sa tranzicijom između dečastva/mladosti u zrelo doba.

Nebojša Bradić, urednik biblioteke „ArsScena“, doprineo je drugom delu naslova: dodao je „ne“ ispred aluzije na *Postojanog princa*, baroknu dramu Pedra Kalderona, odnosno istoimenu čuvenu predstavu Ježija Grotovskog, a Ivan Medenica objašnjava da se toj igri reči s pravom nije moglo odoleti. Naime, „svi protagonisti ove studije, sa izuzetkom Alsesta, jesu prinčevi, ili su kneževici u najboljem srodstvu s vladarom, te mogući pretendenti na presto kao što je Lorencačo. S druge strane, ta njihova 'egzistencijalna zaglavljenost', nesposobnost ili nesprenost da ostvare psihološku i socijalnu tranziciju iz jedne u drugu životnu fazu, opravdava metafizičko određenje 'nepostojani'“.

Na konferenciji za novinare na kojoj je „Clio“ predstavio knjigu profesora Medenice konstatovano je da je bitno baviti se i ovakvim, svakako univerzalnim fenomenima jer nam oni mogu reći nešto o našoj svakodnevnici iako nam istorijski deluju daleko. Kako je rečeno, ideja da se ne učestvuje u tom svetu takođe je politička, te je ideja da „ja ne

ću u ovom svetu da se igram“ legitimna i mi moramo imati poštovanja prema onima koji odustaju, iako smo po svojoj prirodi ljudi koji se bore. A upravo je deo „tragedije inicijacije“ reči „ne“ užasima koje živimo.

Zanimljivost za kraj: na poslednjih nekoliko strana uvoda Ivan Medenica, objaš-

njavujući zašto u njegovom izboru nije bilo mesta za *Britanika*, analizira pomenutu Rasinovu dramu sa stanovišta tragedije inicijacije. Možda nagoveštava nastavak teme u drugoj knjizi (koja se, istina, pominje kao analiza ženskih likova)?

Sonja Ćirić

ZAPIS O KRITIČARSKOM KARAVANU

Kad glumci i kritičari srdačno razgovaraju

Kao i obično, Dušana Nikolić je savršeno isplanirala ovo putovanje – sve se odvija po unapred predviđenoj satnici (za divno čudo čak i Medeničin polazak iz Beograda, i dolazak automobila po mene u Novi Sad), a i „prolazno vreme“ starim somborskim drumom je odlično. Auto elegantno klizi kroz zimsko, hladno panonsko veče, a mi usput pričamo o Ivanovim „bitefovskim“ planovima, knjigama na kojima trenutno radim, o njegovoj situaciji na FDU i mojoj poziciji u SNP, no najviše o tribini koja će u somborskom Narodnom pozorištu biti održana po završetku predstave koju ćemo videti.

U Somboru stižemo predveče, smeštamo se u hotel i odmah odlazimo do pozorišta po ulaznice. Naravno, rezervisane su i čekaju nas. U Kritičarskom karavanu smo ovog puta samo Medenica i ja. Izneverili su nas Sanja Glovacki, Ana Tasić, Nataša Gvozdenović i Igor Burić, s kojima obično u Karavanu krstarim Srbijom. Oni su već gledali *Gogolend* Andraša Urbana, nastao po romanu Janoša Hercoga. Malo je falilo da u Somboru dođem sam; ne znam da li bi se u tom slučaju moj dolazak uopšte računao u aktivnost Karavana. Ivanu, razapetom između nedavne besmislene gužve na FDU, redovnih predavanja, rada na završetku knjige eseja, selektorskih putovanja i ostalih obaveza, iskrsao je slobodni termin. Neverovatno da obojica nismo videli *Gogolend*, predstavu o kojoj se na sve strane priča kao o novom uspehu – i Andraševom i somborskom pozorištu.

U Somboru sam kao kod kuće. Nekoć, kada sam redovno pisao kritiku, dolazio sam na somborske premijere, tu sam saradivao kao dramaturg, bivao u žirijima festivala, SNP je sa Somborcima razmenjivalo predstave, pravilo koprodukcije, zajednički smo maštali o velikom projektu ko-

ji bi, uz pomoć Zajednice profesionalnih pozorišta Vojvodine, uključio sve vojvodanske teatre, ovde imam dobre prijatelje, ne jedino pozorišne, a Sombor je i rodni grad mog kuma Branka Maširevića, sada Parižanina. Imao sam čast i da nedavno govorim na svečanoj akademiji kojom je obeležen jubilej ovdašnjeg pozorišta. I sada su Somborci sve savršeno organizovali, nenametljivo i profesionalno.

Pravila Kritičarskog karavana su jasna: predstave za Karavan mogu da prijave sva pozorišta u Srbiji, osim beogradskih i novosadskih (jer u ovim gradovima postoji etablirana pozorišna kritika, a i kritičari redovno pohode tamošnje premijere); učesnici Karavana (članovi Udruženje pozorišnih kritičara i teatrologa Srbije) ne dolaze na premijere (jer za njih najčešće domaćini organizuju prevoz); učesnici Karavana putuju i, eventualno, noće u gradu gde gledaju predstave o trošku Udruženja; u Kara-

vanu učestvuju samo kritičari čije redakcije objavljuju ili emituju kritiku uz napomenu da je ona deo projekta Kritičarskog karavana koji podržava Ministarstvo kulture i informacija; domaćin može da organizuje i tribinu u odgledanoj predstavi, a u razgovoru učestvuju kritičari, domaćini i publika.

Iskustvo veli da su učesnici Karavana uvek razgovarali s domaćinima o viđenoj predstavi, i vazda su to bili otvoreni razgovori, no ipak su se za tri godine koliko Karavan krstari Srbijom jedino Somborci prijavili da organizuju zvaničnu tribinu. Možda ostali misle da ovi razgovori ne zanimaju publiku, ili zaziru od javnog susreta s kritičarima? Kao da je desetak minuta između spuštanja zavese i početka tribine dovoljno da kritičar sabere utiske i pripremi se za javni nastup? Kao da glumac nije uvek u prednosti kada se na sceni nađe s kritičarem? Ipak, šta god da je

razlog, svaki teatar koji u goste pozove Karavan samo je na dobitku, jer će se o njihovoj predstavi pisati i govoriti, a potencijalna tribina je jedan od oblika otvorenog razgovora o Pozorištu. Razgovor je, znamo, uvek blagotvoran.

Gogolend je, pokazalo se, odlična predstava, a i zahvalna za razgovor. Našem somborskom je prisustvovala kompletna ekipa predstave (reditelj je bio u Makedoniji), a u publici je bilo 20-ak gledalaca. Sasvim dovoljno. Medenica i ja smo, najpre, objasnili da pisanje kritike podrazumeva proces tokom kojeg se u autoru uspostavlja unutrašnji dijalog, pa se često dogodi da kritičar započinjući pisanje ima stav koji se tokom procesa promeni. Otuda, rekli smo, samo 15-ak minuta po odgledanom *Gogolendu*, od nas mogu čuti tek prve utiske, a ako bude uspostavljen konstruktivni dijalog, možda uspemo i da definišemo kritičarske sudove. Dijalog je bio

konstruktivan; kritičari su postavljali pitanja, proveravali svoje utiske, iznosili radne teze, a glumci su ništa manje otvoreno odgovarali. Pokazalo se da smo, zahvaljujući iskustvu, „napipali“ i neke neuralgične tačke predstave, definišući ih slično kao i glumci, ali iz bitno drugačije perspektive. A opet, glumci su, dabome govoreći iz vlastitog ugla, jasno pokazali da je dijalog, ma koliko stanovišta aktera i kritičara bila različita, ipak moguć. Kada je otvoren, iskren i pošten, razgovor može da bude instruktivan i publici. Pa i zabavan.

A uistinu je ovaj naš somborski to i bio. Akteri *Gogolenda* – Biljana Keskenović, Branislav Jerković, Ivana V. Jovanović, Milica Janevski, Nenad Pećinar, Saša Torlaković i Irena Popović – bili su sjajni sagovornici, spremni da otvoreno i iskreno analiziraju i svoj angažman i proces rada s rediteljem, da čuju zamerke, no i da se ne uznesu izrečenim pohvalama, a kada se atmosfera još više opustila, somborski glumci su priznali i da je upravo jedan od prisutnih kritičara neposredno inspirisao neke od replika iz predstave. Kritičari su pak postepeno, kroz diskusiju, definisali svoje sudove i stavove, a Medenica je čak upriličio i mini-performans animirajući publiku s namerom da obrazloži odnos gledalaca i aktera na pozornici.

Zaključak: razgovor vođen u sali somborskog teatra trajao je duže od predstave i niko ga nije napustio, a docnije je, dabome u užem sastavu, produžen u pozorišnom klubu do u sitne sate. Siguran sam da će biti nastavljen, nadam se u narednom ciklusu Kritičarskog karavana, i to ne samo u Somboru, jer ovaj projekat je jedan od najkonkretnijih vidova borbe za očuvanje i popularizaciju teatarskog života u Srbiji.

Aleksandar Milosavljević

Kritičarski karavan u Somboru

JUBILEJ NARODNOG POZORIŠTA NIŠ

Narodno pozorište u Nišu postoji i radi 130 godina! Istorija niškog teatra započinje još davne 1887. godine, kada su ljubitelji pozorišne umetnosti osnovali putujuće pozorište „Sindelić“...

Prezicnije, prvi poznati pozorišni događaj u Nišu zabeležen je 1883. godine na plakatu za jednu predstavu putujuće družine koja je izvedena prigodno, povodom godišnjice stupanja u brak kralja Milana i kraljice Natalije Obrenović.

Spajanjem pozorišnih družina D. Jovanovića i M. Dimića, početkom 1887. godine, osnovano je niško pozorište „Sindelić“. Prva predstava bila je *Srpski ajduci* Sterije Popovića, a održana je 11. marta 1887. godine u gostionici „Knez Mihailo“.

Inicijatori osnivanja pozorišta „Sindelić“ bili su: niški profesor Stevan Sremac, učitelj Milorad Petrović, Stevan Nikšić Lala, Henrich Liler i Špira Kalik. Prvi upravnik bio je Mihajlo Dimić. Igrani su komadi: *Ukročena goropad*, *Mizantrop*, *Dva cvancika*, *Podvala*. Pozorište „Sindelić“ je ušlo u drugu etapu razvoja u periodu od 1890. do 1900. godine, u vreme velikih partijsko-političkih okršaja u poslednjoj deceniji vladavine dinastije Obrenović. Svoje predstave je igralo u gostionici

„Evropa“. Godine 1892. pozorište je obustavilo svoj rad, da bi godinu kasnije, 1893, konačno bilo osnovano niško pozorište „Sindelić“. Tada je Niš postao treća srpska metropola.

Iako se stalno govorilo o potrebi podizanja pozorišne zgrade, „Sindelić“ je i dalje izvodio svoje predstave u gostionicama: „Evropa“, „Kruna“, bašti „Mačedonija“, „Pariz“, kasnije takozvanoj „Zelenoj gimnaziji“, te „Bulevar“. Godine 1906. sazidana je sala „Ruski car“. Posle dvogodišnjeg odsustva Niš je ponovo dobio svoje pozorište pod upravom Koste Delinija (1904–1912).

Godine 1915. ponovo obustavlja rad. Od 1921. do 1929. životari skoro improvizovano pozorište. Zauzimanjem Branislava Nušića i udruženja glumaca, 1921. spojile su se družine „Sindelić“ i „Gundulić“. Novo pozorište se zvalo Povlašćeno gradsko pozorište. Godine 1922. na sednici niške opštine, na predlog Dragiše Cvetkovića, određeno je zemljište za podizanje pozorišne zgrade. U periodu 1929–1930. pozorište radi pod imenom

Pozorište Moravske banovine. U zgradi zanatskog doma bilo je 400 sedišta, a 1931. pozorište je otvorilo sezonu u Nišu izvođenjem *Smrti Majke Jugovića*. Sedam godina pozorište je radilo u Zanatskom domu, a 1936. prvi put je prenošena preko beogradskog radija predstava – drugi čin komada *Zona Zamfirova* S. Sremca – Sime Bunića.

Prvog januara 1939. godine u novosazidanoj zgradi na Sindelićevom trgu prikazana je prva predstava *Zidanje Ravanice* ili *Zadužbina cara Lazara*, u režiji Dragoslava Kandića. Pozorište je imalo 687 sedišta. Prvo veliko obnavljanje zgrade bilo je 1968, drugo 1986, treće 2002/2003. godine.

Dakle, 1939. je završena zgrada Narodnog pozorišta u Nišu – i osnovan stalni glumački ansambl – u kojoj pozorište i danas radi. Zgrada u centru Niša na Sindelićevom trgu je i spomenik kulture pod zaštitom države. A za 130 godina u Niškom narodnom pozorištu izvedena su najznačajnija dela srpske i svetske književnosti. Publici su pred-

stavljana najpoznatija dela Šekspira, Dostojevskog, Tenesija Vilijamsa, Judžina O'Nila, ali i domaćih pisaca Jovana Sterije Popovića, Stevana Sremca, Bore Stankovića. Plejada glumaca, reditelja, kostimografa, scenografa, stasavala je na sceni Narodnog pozorišta i time ispisivala stranice istorije srpskog teatra. Pozorište ima salu u obliku amfiteatra sa 371 sedišta u parteru, te balkon sa 156 sedišta i dva centralna foajea u parteru i na spratu. Ispred velike scene koja ima mogućnost rotacije projektovano je i udubljenje za orkestar, rekonstruisano 2009. godine. Time je stvorena prilika za igranje operskih predstava, pa se iste izvode od 2013, čime je Narodno pozorište u Nišu svrstano na mapu operskih kuća Srbije. Za 130 godina bilans nagrada na naj-

značajnijim pozorišnim festivalima u zemlji je impozantan. Na Sterijinom pozorju Narodno pozorište u Nišu osvojilo je pet nagrada, a tu su i brojna priznanja sa prestižnog pozorišnog festivala u Užicu, Joakima Vujića (više od 100 nagrada), Joakim festa i Dana komedije u Jagodini. Narodno pozorište saradivalo je sa brojnim teatarskim kućama i umetnicima iz Rusije, Bugarske, Poljske, zemlja bivše Jugoslavije, a naše predstave videle je publika u više od 15 evropskih država.

Proslava 130 godina pozorišnog života u Nišu započeta je premijerom komada *Na čistini* po tekstu Svetislava Jovanovića i Dušana Petrovića, inspirisanom pripovetkama Stevana Sremca koje se ubrajaju kako u nišku, tako i srpsku kulturnu baštinu.

LUDUS REPRINT (Ludus broj 9, septembar 1993)

SPASA NEMA, PROPASTI NE MOŽEMO

Siniša Kovačević, upravnik Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu: „A onda možemo polesopodne svi na buvlju pijacu, pa ćemo tamo sretati primabalerine, koncert-majstore, glumce, kako trguju. Neko će da prodaje slavine koje je doneo iz Ukrajine, neko će prodavati cigarete...“

Kako preživeti sezonu 1993/94? Ne znam. Ja sebi, na ovom mestu, ličim na čoveka koji je, recimo, rešio da iskoči padobranom, a nikad nije skakao padobranom, a pri tom su mu ruke vezane liscicama, a ključ je ostao kod pilota. E sad, pitanje je hoće li se taj padobran otvoriti ili neće. U pozorišnom smislu on se obično otvara. Pozorište ima tu neku neverovatnu vitalnost i tu osobinu da preživljava i u trenucima kad misle da je definitivno mrtvo. Čini mi se da situacija nikada nije bila gora. Posebno iz aspekta Srpskog narodnog pozorišta. Reč je o enormnim troškovima ove zgradurine koja je stravična. Bez obzira na sav entuzijazam u Kući, na želju za radom i potrebu za radom, kad se na to nakaleme strašni troškovi oko pripreme predstave, onda...

Evo, za informaciju samo podatak: predstava u onom svom robnom delu jednako košta kao i pre tri godine. Kila tutkala, kila eksera, kila platna, kubni metar građe, košta kao i pre pet godina. Koštalo je toliko maraka, danas košta isto toliko maraka. Jedino što je pojeftinilo i što je strašno obezvređeno je ljudski rad. Nekad su vrhunski glumci dobijali 1.000–2.000 maraka za igranje u predstavi, danas dobijaju deset maraka. Ja, kao pisac, dobijao sam 15.000–20.000 maraka za pozorišnu dramu, a danas sam u situaciji da mogu dobiti šest upravnčkih plata, što smatram, u principu, krajnje korektnim, a to sve u svemu, uz neke tantijeme iznosi 100–150 maraka. Eto, takva je situacija. Da parafraziram Pašića: „Spasa nam nema, pro-

Ludus broj 9, septembar 1993

pasti ne možemo.“ Da li će ovog puta Pašić biti u pravu ili neće biti u pravu, da li ćemo ovog puta zaista doživeti to da stavimo ključ u bravu ili ne, ja ne znam. Neću ovde da fraziram ili citiram istorijske fakto da je pozorište radilo u najgorim mogućim situacijama i da je obaveza pozorišta da radi, da je radilo i

na Solunskom frontu, i u Vijetnamu, i u vreme Drugog svetskog rata, da su pozorišta radila u Berlinu dok su bombe padale itd., itd. To se ne postavlja kao nepoznanica i kao pitanje uopšte. Ono što je pitanje ovog trenutka, to je situacija koja se može vezati za pasulj, za jogurt, za mleko, za cipele, za stru-

ju, za goli opstanak. A šta će se dogoditi, ja jednostavno ne smem da predviđam, jer bi to bilo neozbiljno i neodgovorno s moje strane.

Srpsko narodno pozorište je opet napravilo jedan kvaliteta i koherentan repertoar, i u Operi i u Drami, i u Baletu. Prošle godine smo imali precizan tajming sa precizno određenim počecima proba i datumima premijera, a ove godine to, jednostavno, ne smemo da radimo jer je neodgovorno i neozbiljno. Opet smo se vezali za sponzorski dinar, opet očekujemo značajnu pomoć od Vojvodanske banke koja je mecena i dobrotvor Srpskog narodnog pozorišta, u pravom smislu te reči. Međutim, ni sponzorima ne cvetaju ruže. S druge strane, Srpsko narodno pozorište, sa svojim dignitetom, ne može uzimati sponzore koji nisu neka nacionalna elita. Kao što se nije vezivalo za razne bankare koji su sad negde odjezdili, tako se neće vezivati ni ubuduće. Unutrašnjih, takozvanih, rezervi nema. „Trodono“ pozorište mora da ima toliko i toliko članova orkestra, toliko i toliko članova hora, baleta, toliko i toliko glumaca, toliko i toliko stolara, tapetara, šminkera, da ne nabrajam dalje. Vi se možete lišiti nekih ljudi iz administracije, ali to je na broju 600 ljudi kao klata vola zbog kilo mesa. Glumački ansambl je jedini koji se ne osipa, upravo zbog toga što je glumcu jezik zavičaj, kao i piscu. Međutim, ljudi koji komuniciraju s umetnošću i sa svetom univerzalnim jezicima, poput pevača, baletskih igrača, muzičara, oni listom odlaze. Najlakše bi sad bilo staviti ključ u bravu. Ako je trebalo dvadeset godina da srpska kultura dobije dve opere i dva baleta, i ako to sad utrne, trebaće ponovo dvadeset godina da do toga opet dođe...

Dao sam nogo intervju, ali nisam u životu bio konfuzniji, ne zbog toga što nemam jasno vođenju misao, nego zato što jednostavno ne znam šta da vam odgovorim. Nek nam Bog bude u pomoći, jedino to. Nameće se, recimo, jedno rešenje: redukovaćemo repertoar, pravićemo restrikciju repertoara.

Pa, šta ćemo onda s onim jednim svetom kojemu je jedina oduška u tom nekom sirotom pozorištu? Na kraju krajeva, tako si smutna, i gurava, i tužna, i ozbiljna i odgovorna vremena, da je obaveza u tom smislu povećana. I sad, kako da vi na tako nešto ne reagujete time što nećete igrati ili što ćete smanjiti repertoar? Teže pitanje nisam odavno imao. Ali ni odgovor mi nije teže padao, ne pamtim od kada. Kako preživeti? Uzdaćući se u svoje sposobnosti, u pomoć sponzora, u štednju, tako što ćete svaki dinar tri puta prevrnuti kroz prste pre nego što ga potrošite, u neke nabavke blagovremene unapred – eto, to je recept. A onda ćemo posledone svi na buvlju pijacu, pa ćemo tamo sretati primabalerine, koncert-majstore, glumce, kako trguju. Neko će da prodaje slavine koje je doneo iz Ukrajine, neko će prodavati cigarete...

Što se tiče repertoara za nastupajuću sezonu, mogu vam reći šta je u Drami Srpskog narodnog pozorišta planirano (jer je Ludus, u prvom redu, okrenut dramskom repertoaru). Planiran je *Arsenik i stare čipke*, planiran je *Pelagić* Veljka Radovića koji treba da režira Branislav Mićunović, planiran je *Sterija* i *Ženidba i udaba* koju treba da režira Egon Savin, planirana je *Gospoda ministarka* koju treba da režira Branko Popović, planiran je Čehov, njegove jednočinke u adaptaciji i režiji Ljuboslava Majere, planiran je Jonesko, planiran je Brecht, planiran je Basara i njegov odličan komad *Crna hronika*, planiran je komad Moline Udovički *U ime oca i sina*, napravljen je ugovor s Ljubomirom Simovićem da novi komad, ako ga završi, da Srpskom narodnom pozorištu... To je ona varijanta: kad bi bilo... Ili, kao što kaže jedna poslovica u Srbiji: „Može da bidne, a ne mora da znači.“ Šta će od svega toga biti, šta će izaći, to je u Božjoj ruci.

Minja Lagator

POZORIŠTE U UZLETU

Najvažnije je što su se gledaoci vratili u kragujevački teatar. Posebno me raduje što smo privukli i zadržali omladinsku i studentsku publiku – kaže Vojo Lučić, čelnik Knjaževsko-srpskog teatra Kragujevac

Slovi za uspešnog upravnika jer rezultati to potvrđuju, na kraju je prvog mandata, medijima ležerno kaže: „Pišite o pozorištu, a ne o meni“, a na insistiranje da baš on bude sagovornik, srdačno se osmehuje: „Dobro, ali kratko... koliko da pobrojimo“ – Vojo Lučić, prvi čovek Knjaževsko-srpskog teatra Kragujevac.

Četiri godine upravljanja su prošle...?
Četiri godine upravljanja rada u najstarijem pozorištu u Srbiji su prošle brzo, a obeležene su mnogim različitim aktivnostima.

Jezikom brojki?
Četiri puta je organizovan Međunarodni pozorišni festival „JoakimInterfest“, na kome je učestvovalo više od 40 ansambala iz 10 zemalja, takođe četiri puta održana je Revija pozorišnih predstava u čast domaćeg pisca „Joakimovi dani“, gde je nastupilo više od 20 ansambala iz Srbije i regiona. Organizovali smo i na desetine pratećih programa, promocija, izložbi, radionica, performansa, panela i sl.

Koliko je bilo premijera?
U pomenutom periodu imali smo 16 premijera, u vreme kada se izdavanja za kulturu smanjuju a pozorišna produkcija jedva opstaje. Više od polovine novih predstava su ve-

like, u njima je i po dvadeset glumaca na sceni, ali i u produkcijskom smislu su zahtevne, na primer *Zeleni zraci* (G. Marković/ M. Kralj), *Ubiti pticu rugalicu* (H. Li/ N. Bradić), *San letnje noći* (V. Šekspir/Pjer Valter Polic) i druge.

Učestvovali smo na više od 70 festivala, a samo u 2016. kragujevački teatar se predstavio na 17 pozorišnih smotri u zemlji i inostranstvu. Nakon 23 godine odsustvovanja kragujevački teatar se opet našao u zvaničnoj konkurenciji Dana komedije u Jagodini, i to tri godine zaredom, sa predstavama *Moje bivše, moji bivši* (Di. Si. Džekson/S. Kilibarda), *Do gole kože* (Pjer Valter Polic) i *Jelisavetini ljubavni jadi zbog molera* (M. Jelić/M. Misirača). Pored festivala organizovali smo više od 60 gostovanja u zemlji i van granica iste (u Mađarskoj, Rumuniji, u zemljama regiona itd.) i prvi put u svojoj istoriji gostovali u Rusiji.

Osvajali smo više od 30 nagrada, među kojima su mahom bila glumačka priznanja, što na moju veliku radost govori o kvalitetu kragujevačkog ansambla. Naše predstave su pobeđivale i na različitim festivalima u zemlji i regionu.

Šta je najvažnije?
I profesionalno i meni najvažnije je što su se gledaoci vratili u kragujevački teatar. Poseb-

no me raduje, a to smatram i jednim od svojih najznačajnijih rezultata, što smo privukli i zadržali omladinsku i studentsku publiku. Kragujevac je univerzitetski centar u kom živi i studira 10.000 visokoškolaca, pa smo se trudili da popularizujemo pozorišnu umetnost kod ove populacije.

Kakva su iskustva u tom smislu?
Uverio sam se da tradicionalna marketinška praksa, poput plakata, flajera, radio-reklama, ne funkcioniše baš najbolje. Zato smo pronašli drugačiji način da pridemo akademcima. Povezali smo se sa studentskim organizacijama i udruženjima koja čine mladi ljudi, kancelarijom za mlade, redovno smo organizovali promotivne sastanke s njihovim predstavnicima i to je zaista dalo efekta. Mladi su, slobodno možemo reći, danas najbrojniji gledaoci naših predstava. I to ohrabruje.

Uveren sam da Knjaževsko-srpski teatar nakon četiri godine rukovođenja ostavljam u mnogo boljem stanju nego što sam ga zatekao. U svakom slučaju, ostavljam ga s mnogobrojnim predstavama na repertoaru, uigranim i izuzetnim glumačkim ansamblom i sa imidžom pozorišta u repertoarskom uzletu.

Verujem da je kragujevačko pozorište na dobrom putu da povratni sjaj zlatnih sedamde-

Vojo Lučić

setih kada je bilo među vodećim teatrima u bivšoj Jugoslaviji.

Na koje predstave ste najponosniji?
Predstave na koje sam kao upravnik posebno ponosan su *Kir Janja* (J. S. Popović/D. Varagić), već pomenuti *San letnje noći*, *Ubiti pticu rugalicu* i *Zeleni zraci*, zatim *Vrapčić* (N. Ilić/M. Jagodić), *Bašta sljezove boje* (B.

Čopić/M. Misirača) i *Hladnjača za sladoled* (R. Vasić/P. Behler). Ponosan sam i na naša izdanja objavljena u protekle dve godine, monografiju o Mileni Dravić i prethodno o Vlastimiru Đuzi Stojiljkoviću, a u okviru edicije „Joakimovi potomci“ posvećene dobitnicima Statuete „Joakim Vujić“.

A. Jakšić

JEDNA OD NAJUSPEŠNIJIH GODINA U NOVIJOJ ISTORIJU KRAGUJEVAČKOG POZORIŠTA

„Protokla kalendarska godina u kragujevačkom teatru bila je u znaku Šekspira i Sterije. Premijere predstava po delima dvojice klasika obeležile su pozorišni život u Kragujevcu, ali i šire. San letnje noći u režiji nemačkog reditelja Pjera Valtera Polica sa velikim uspehom premijerno je izveden u aprilu 2016. godine povodom obeležavanja četiri veka od Šekspirove smrti, a sam kraj 2016. bio je u znaku premijere Sterijine *Kir Janje* u režiji Dragane Varagić. Predstavu *San letnje noći* stručna javnost i žiriji različitih festivala na kojima je učestvovala najčešće su nazivali produkcijskim podvigom kragujevačkog teatra, dok je *Kir Janja* prepoznat kao jedna od najznačajnijih predstava u 2016. godini u srpskim pozorištima uopšte. U protekloj godini ansambl Knjaževsko-srpskog teatra učestvovao je na 13 festivala u zemlji i inostranstvu na kojima je osvojeno sedam nagrada, a među najznačajnijim je i Glavna nagrada stručnog žirija za predstavu *San letnje*

noći na festivalu „Teatar u jednom dejstvu“, koji se tradicionalno već tri decenije održava u Mladenovcu. Takođe, tokom protekle godine kragujevački teatar je prvi put u svojoj istoriji gostovao u Rusiji – na festivalu „Most prijateljstva“ u gradu Joškar Ola. U okviru ovog festivala, a pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Ruske Federacije, održana je i Međunarodna naučna konferencija na temu „Pozorišna saradnja – podsticaj kulturnom razvoju i socijalnoj integraciji“ na kojoj je o uticaju internacionalnih teatarskih festivala na razvoj pozorišne produkcije na lokalnom nivou govorio i direktor teatra mr Vojo Lučić. Knjaževsko-srpski teatar je u 2016. uspešno organizovao i dva pozorišna festivala: u maju „Joakimove dame“ – reviju pozorišnih predstava u čast domaćeg pisca, a u oktobru 11. Međunarodni pozorišni festival „JoakimInterFest“ u okviru koga je izvedeno devet predstava iz pet zemalja.

Poslednjih dana 2016. godine objavljena je monografija Milena Dravić – više od umetnosti, koju je Knjaževsko-srpski teatar publikovao u okviru edicije „Joakimovi potomci“, a koja je deo prestižne nagrade Statueta „Joakim Vujić“, čiji je laureat bila i proslavljena glumica 2013. godine. Premijere, gostovanja u zemlji i inostranstvu, učešća na različitim festivalima (među kojima su i prestižni Dani komedije u Jagodini, Bucini dani, Festival klasike u Vršcu...), brojna publika, podignuta vidljivost i ugled pozorišta u zemlji i van nje, organizacija festivala i drugih za Kragujevac i širu zajednicu važnih manifestacija, samo su neki od pokazatelja da se 2016. godina može smatrati jednom od najuspešnijih u novijoj istoriji našeg pozorišta. Aktuelan, hvale vredan momenat, u životu i radu ovog pozorišta je i predstava *Vrapčić*, premijerno izvedena 28. januara. Ova uzbudljiva pozorišna priča o životu Edit Pjaf, po tekstu Nataše Ilić i u režiji Miloša Jagodića,

realizovana je u koprodukciji najstarijeg pozorišta u Srbiji Knjaževsko-srpskog teatra i najmlađeg pozorišta u zemlji Puls teatra iz Lazarevca. Naslovnu ulogu tumači Jasmina Dimitrijević, a igraju i Čedomir Štajn, Nenad Vulević, Ivana Nedeljković, Lara Simić, Jelena

Cvijetić, Maja Sofronijević, Darko Bjeković, Aleksandar Trmtić i Predrag Paunović. Scenografiju potpisuje Dejan Pantelić, kostim Sonja Kotoršević, prepev pesama Jasmina Dimitrijević, muzički aranžman Gabor Lendel, a koreografiju Irina Mitrović.

LUDUS REPRINT

UZ POMOĆ „VELIKIH“ I „MALIH“

Branko Popović, upravnik Narodnog pozorišta u Užicu: „Ako ne obezbedimo oko pedeset tona goriva, ne treba veliki novac ni ulagati u predstave, niti ga uludo bacati“

Početak nove pozorišne sezone počinje u mnogim pozorištima pitanjem: ne šta i kako igrati, već kako pripremiti predstave? Drugim rečima: kako preživeti narednu sezonu? Užičko narodno pozorište ima nešto drugačiji problem. Kako se nisu mogli pohvaliti nekom naročito izdašnom pomoći osnivača, Skupštine opštine, u pozorištu, u poslednje dve godine, predsta-

ve pripremaju i opremaju najviše zahvaljujući sponzorima. Pomoć raznih preduzeća iz „male“ i „velike“ privrede čini i do devedeset odsto sredstava uloženi u predstavi. Na taj način će biti i finansirane i premijere u sezoni 1993/94. Već se zna da je pokrovitelj predstave *Crna hronika Svetislava Basare* – premijera se očekuje u septembru – Invest banka iz Požege. Na

sličan način biće finansirane *Nikola Alomanović Save Telečkog* i *Gospodica Ive Andrića*. I Branko Popović, upravnik, brine neumetničke brige. „Ako ne uspemo da obezbedimo oko pedeset tona goriva, što je minimum za grejnu sezonu, ne verujem da će bilo šta moći da se uradi, pa prema tome ne treba veliki novac ni ulagati u predstave, niti ga uludo bacati.“

Plan je da se, uz tri pomenute predstave, pripremi i nekoliko malih, pokretnih projekata koji će, kao i u prethodnoj sezoni, moći da se igraju na scenama u mestima zlatiborskog okruga. Na repertoaru će pozorište zadržati četiri predstave: *Rado ide Srbini u vojne Bore Čosića*, *Princ Rastko – monah Sava i Kralj i njegov komediograf* Milovana Vitezovića i Čehovljevog *Galeba*. Pokušaće se i sa obnovom Simovićevo *Čuda u Šarganu*. U protekloj sezoni bilo je izmena u ansamblu, ali, po rečima upravnika, upražnjena mesta su već popunjena. Došli su Jelena Obradov, prvakinja pozorišta iz Tuzle, i mladi glumac iz niške srednje glumačke škole Ivan Manić. Mesta ima i za nove članove. U ovim teškim vremenima užički teatar čini za glumce više nego druga pozorišta u Srbiji. Obezbeđuje

im, pre svega, plaćen stan za sve vreme dok su u ansamblu. Što se tiče odnosa sa osnivačem, u užičkom pozorištu nisu naročito zadovoljni. Finansijska pomoć opštine svodi se na minornu sumu koje jedva da pokrivaju plate u visini najniže cene rada, a troškove za struju, telefon i ostalo, takozvane materijalne troškove, pozorište pokriva kako zna i ume. I ta sredstva se namiču kojekako, od ulaznica koje je nemoguće prodati po realnoj ceni. Nedostaje i publika. „Užičko pozorište nije ni lako napuniti“ – objašnjava Popović. „Sala ima šest stotina mesta, a grad šezdesetak hiljada stanovnika. S druge strane, prosek od oko dve stotine gledalaca nije zanemarljiv.“

Nada Selaković
(Ludus br. 9, septembar 1993)

SVET REDITELJA IVA VAN HOVEA I FILMSKE I TV ZVEZDE NA TEATARSKIM DASKAMA

Aleksandra Jakšić

Trijumf Rut Wilson u ulozi Hede Gabler (foto: Jan Versweyvel)

Džejs Bond na Brodveju igra Jaga ili Daniyel Krejg i Dejvid Ojelou tumače glavne uloge u Šeskirovom *Otelu* u dinamičnom videnju dobitnika Tonija Sama Golda na sceni New York Theatre Workshop-a. Publika okružuje aktere sa tri strane na drvenim klupama, scenografija oslikava vojnički baraku, scena je prekrivena šperpločom, razbacanim dušecima, vojnim telefonima, sanducima municije, sve vrvi od mišića i noževa, ali neprijatelj neće doći, već će se nasilje pokrenuti iznutra. U ovoj produkciji umanjeno je pitanje rase i rasizma, fokusirana je na to što je *Otelo* stranac, te kako ga njegov status autsajdera tera da preispituje svoju poziciju u društvu. Goldovo videnje počinje u mraku i naglašava zatvorenost likova koji nemaju poverenja u svoje prijatelje, ne veruju neprijateljima, ali ni sebi. Publika je, piše *Gardijan*, posle više od tri sata bila oduševljena.

Moderno videnje Ibzenove *Hede Gabler* u tumačenju „usijane“ Rut Wilson (zvezde serija *Luter* i *Afera*) i režiji Iva Van Hovea odbacuje ubičajeno, utešno, profeminističko čitanje gde heroina čini strašne stvari jer je žrtva. Debi belgijskog reditelja za londonski National Theatre je, kritika kaže, zanosan. Velika, ogoljena, gotovo prazna soba Hedinoj i Tesmanovog novog doma je neprijateljska i gruba, „prozračna i prostrana“ kako njen muž insistira, dok se njen otpor ogleda u zakucavanju cveća na zidove. Prostor polako bleedi zahvaljujući izuzetnim svetlosnim rešenjima Jana Versweyvela, dok zbunjuje i uznemirava elektro „zanovetanje“ dizajnera zvuka Toma Gibsona. Jedino olakšanje pružaju ironično raspoređeni delovi pesme *Blu Džoni Mičel* koji opisuju svaku scenu. Sve doprinosi osećanju velike odvojenosti i dezorijentacije, zalazeći tako sve dublje u okviru Hedine izolacije. A ludi duh vreba u telu društvene konzervativke u igri Rut Wilson.

„Reč je o kliničkoj evaluaciji teškog komada. Iako radnju prenosi u sadašnjost, ovo nije samo apdejtovan Ibzen ili pak verzija u kojoj Heda napušta naš svet. Lukavije je od toga i samosvesnije. Umesto da ublaži Ibzenov tekst savremenim govorom, adaptacija Patrika Marbera veliča original: čudno je kruta, pomalo formalna i nejasno uznemirujuća... Ovo je trijumf za Vilsonovu i reafirmacija Van Hoveove veličine. Ali takođe je podsetnik kakvu je sjajnu godinu imao Nacionalni teatar“, piše magazin *Varajeti*.

Ivo van Hove je već režirao ovu Ibzenovu dramu u Americi 2004. godine i dobio nagradu Obi. „Volim da se ponekad vraćam istim tekstovima. Brillantno je da je Ibzen, pišući pre više od veka, sve video tako precizno. Heda je isfrustrirana domaćica, ali drugačija od Nore. Norini izbori su jasni, Heda ostaje enigma. Rut i ja smo radili na tome da odgovorimo zašto je to tako. Nema jedne istine. Kao reditelj ili glumac morate da tumačite niti... Volim da stvaram svet u kome će drama najbolje procvetati“, kaže reditelj za *Njuzvik*.

Stiče se utisak da je Ivo van Hove, vrlo specifičnog senzibiliteta i jakog izraza, među najpopularnijim svetskim rediteljima – radi gotovo svuda, jureći iz projekta u projekat. Nakon pomenute produkcije *Hede Gabler* bacio se na adaptaciju Viskontijevog filma *Opsesija* gde glavnu ulogu tumači Džud Lo (produkcija Barbican Theatre i njegove kuće Tonelgroep Amsterdam), premijera je zakazana za kraj aprila. Kao što je *Ludus* već pisao, Van Hove se za Avinjonski festival bavio adaptacijom *Prokletih* (ili *Sumrak bogova*), još jednog Viskontijevog ostvarenja. „Pretvaranje filma u pozorišnu predstavu je veliki izazov, kao da ste prvi reditelj koji je režirao npr. *Hamleta*. Radeći film vi ste bog kreacije i na kraju sve montirate, što nikada ne može da se desi u pozorištu. Tamo pak

moram da postavim teatarski svet...“, izjavio je reditelj za *Njuzvik*.

Međutim, treba se osvrnuti i na njegov mjuzikl *Lazarus* (New York Theatre Workshop), koji je nakon nešto više od godine prikazivanja u Americi (karte su rasprodane za nekoliko minuta), u neku ruku obeležavajući godišnjicu smrti Dejvida Bouija, izvođen u Londonu krajem januara. Svojevrsan nastavak knjige *Čovek koji je pao na Zemlju* Voltera Tevisa iz 1963, i istoimenog filma iz 1976. u kojem je slavni muzičar igrao glavnu ulogu, napisali su Boui (uz pesme specijalno nastale za ovu of-brodvejsku produkciju) i Enda Volš. „Boui je učestvovao u radu na predstavi, njegov životni san je bio da stvori, kako je govorio, 'komad sa mojom muzikom'“, rekao je Van Hove za *Gardijan*. Tomasa Njutona, „čoveka“ koji ne može da umre i kojeg glave utopljene u džinu progoni bivša ljubav, igrao je čuveni TV junak Dekster, tj. Majkl C. Hol. „Oproštajni poklon Dejvida Bouija svetu. Superiorno režirano i pe-

vano. Majkl C. Hol je hipnotički briljantan“, piše *Independent*, „*Lazarus* deluje kao Bouijeva poslednja turneja, testament i ekscentrični projekat upakovani u jedno“, prenosi *Tajm aut*. „Proći će sigurno mnogo vremena dok ponovo ne vidimo džuboks mjuzikl toliko neobičan, skoro nerazumljiv i čudno intrigantan poput *Lazarusa*“, razmišlja kritičar *Gardijana*. Reditelj pak ne vidi šta je tu nerazumljivo: „Odmah sam uvideo da se radi o egzistencijalističkom komadu o čoveku koji je živi mrtvac, on večno pati za ljubavlju svog života, pitajući se kako da sve to dobije neki smisao... Interesuju me dve osnovne stvari. Naša egzistencija, kao u *Lazarusu*. Zašto smo ovdje? Može li ona da bude smislena? Možemo izvršiti samoubistvo. Zašto ne bismo? A takođe me interesuje i politika, ali samo u antičkom smislu – polis kao društvo... Neki ljudi kažu da pozorište neće preživeti 21. vek, ja kažem da će postati umetnička forma. Zašto? Jer je živo. Ono je svet mašte. Teatar je prostor u kome možemo raditi

šta nam je volja. Ako nećeš da rizikuješ, ne moj biti u pozorištu. A čini mi se da isto važi i za život“, zaključuje Van Hove u intervjuu za *Njuzvik*.

U vezi navedene činjenice da su se karte za *Lazarusa* prodavale tek za nekoliko minuta, budući da je iza ostvarenja stajao trio Boui, Majkl C. Hol i Van Hove, zanimljivo je pomenuti da je debi Kejt Blanšet na Brodveju (Ethel Barrymore Theatre) doneo adaptaciji Čehovljevog *Platonova* (komad u videnju supruga dvostruke oskarovke Endrua Aptonu nazvan *The Present*) čak milion dolara u samo jednoj sedmici prikazivanja, iako je predstava dobila podeljene kritike, mahom saglasne u odličnom tumačenju lika Ane, udovice koja puni 40 godina. Poređenja radi, a imajući u vidu da su ovolike sume rezervisane samo za mjuzikle, ovosezonska produkcija *Višnjika* inkasirala je u najposećenijoj nedelji nepunih 400.000 dolara. Zvezde zaista garantuju finansijski džekpot...

2018 – GODINA EVROPSKOG KULTURNOG NASLEĐA

Naredna, 2018. godina biće „Godina evropskog kulturnog nasleđa“, na osnovu dogovora Evropskog parlamenta i Malte, koja trenutno predsedava Evropskom unijom.

Suočena s političkim, ekonomskim i brojnim drugim podelama, kao i opasnostima od terorizma, Evropa će slaviti 2018. godine različitost i bogatstvo svog kulturnog nasleđa, koje uključuje spomenike, lokacije, tradicije, nematerijalno nasleđe i druge vidove kreativnosti, kao i vredne zbirke koje čuvaju muzeji, biblioteke i arhivi.

Cilj te inicijative je da se unapredi svest o evropskoj istoriji i vrednostima, kao i da se ojača osećanje evropskog identiteta. Istovremeno, biće skrenuta pažnja na mogućnosti koje pruža oblast kulturnog nasleđa, ali i na izazove s kojima se suočava, kao što su posledice razvoja tehnologije ili sve češći primeri krijumčarenja artefakata.

Glavni ciljevi proglašenja 2018. „Godinom evropskog kulturnog nasleđa“, kako je

navedeno u saopštenju Evropske komisije, jesu promovisanje kulturne različitosti, interkulturalnog dijaloga i društvene kohezije, isticanje ekonomskog doprinosa kulturnog nasleđa razvoju kulture i kreativnih sektora, uključujući mala i srednja preduzeća, te lokalni i regionalni razvoj. Takođe, želja je da se naglasi uloga kulturnog nasleđa u spoljnim odnosima EU, a to se odnosi i na doprinos prevenciji konflikata, postkonfliktnom pomirenju i obnovi uništene kulturne baštine.

Evropska godina kulturnog nasleđa biće finansirana iz postojećih budžetskih izvora, a imaće namenski finansijski okvir u iznosu od osam miliona evra.

„Kao Evropljani, imamo posebno bogato kulturno nasleđe naše zajedničke istorije“, istakao je ministar pravde, kulture i lokalne samouprave Malte Oven Boniči, dodajući da će 2018. godina omogućiti svima u Evropi da proslave zajedničku baštinu i

budu ponosni na sve ono što čini zajednički evropski identitet.

Nakon što bude završena administrativna procedura proglašenja 2018. „Godinom evropskog kulturnog nasleđa“, što podrazumeva i formalno usvajanje odluke u Evropskom parlamentu, biće omogućeno i usvajanje nove legislativne koja će omogućiti Evropskoj komisiji i članicama EU da na vreme obave neophodne pripreme.

Predstavnici Evropskog parlamenta biće u mogućnosti da učestvuju kao posmatrači na sastancima nacionalnih koordinatora koji će biti organizovani povodom „Evropske godine kulturnog nasleđa“.

Ideja o „Evropskoj godini kulturnog nasleđa“ prvi put je istaknuta 2014, a Evropska komisija ju je formalno predstavila u avgustu 2016. godine.

(SEEcult.org)

Ludus broj 32, decembar 1995

Priče iz Bečke šume u zagrebačkoj Gavelli

SRPSKI REDITELJI U HRVATSKOM KAZALIŠTU

Dok se još čuju i odjekuju hvalospjevi posle gostovanja Zagrebačkog kazališta mladih u Beogradu s predstavom *Hinkeman* u režiji Igora Vuka Torbice (koju izvodi izvanredan glumački ansambl predvođen Ozrenom Grabarićem i Rakanom Rushaidatom), treba pomenuti još jednu uspehu hrvatsku produkciju našeg mladog reditelja. Naime, na samom kraju 2016. u zagrebačkoj Gavelli postavio je Torbica pučki komad u tri dela *Priče iz Bečke šume* Edena fon Horvata.

Tekst jednog od najvažnijih austrijskih dramatičara međuratnog razdoblja je adaptiran, pa je drama, izvorno oštra kritika (bez)vrednosti i licemerja bečkog (malo)građanskog društva neposredno pre dolaska na vlast fašista 1934. godine, pretvorena u gotovo nakaznu metaforu samog društva. Predstava *Priče iz Bečke šume* donela je na scenu polusvet lišen junaka u komadu koji na temeljima avangardnog dramskog teksta Fon Horvata iz razdoblja između dva velika rata razvija malograđansku grotesku 21. veka.

Fabularna okosnica Fon Horvatovog teksta je tužna sudbina devojke Marijane, kćeri vlasnika radnje igračaka koja, nakon

što se zaljubi u šarmantnog i bezosećajnog kockara Alfreda, odluči da raskine veridbu s dosadnim, ali pouzdanim mesarom Oskarom. Raskid pokreće lavinu koja Marijanu odvodi sve dublje u tragediju...

„Torbica je tekstu pristupio široko, upotreblivši ga kao uzor prema kom razvija vlastitu dramsku situaciju, pozivajući se na aluzije i analogije izvornika. Oduzeo mu je prostornu odrednicu, pa iako ne beži od toponima – Beč se uzgredno spominje u nekoliko navrata, kao i zloglasni Dahu – od njih se udaljio dovoljno da posve izbledi izvornu Fon Horvatovu kritiku jačanja fašizma. Vizuelno i auditivno Torbica se ogradio od Fon Horvata: oduzeo je *Pričama* i bečke valcere i salonsku malograđansku estetiku, iz prostora krajnje ugođe koji sugerišu Štrausovi valceri svoje je junake premestio u prostor svakovrskih preterivanja. Zadržao je Fon Horvatov odnos prema pojedincu kao 'ne-osobi' – likovi u toj drami jesu 'svet u malom', svet sastavljen od ljudskih bića koja odbijaju da budu osobe. No Torbica je taj nedostatak 'osobe u ljudima' predstavio kroz preterivanje koje je samo sebi svrha. Transponirajući realistično u maštu, u nešto što nije život već

teatar, pomešao je razne motive, pa tako na sceni spaja beduina, balerinu, mesara i mladog austrofašistu, nevinu devojku milog lica i njenu čudovišnu sadiistički erotizovanu majku“, piše kritičar *Jutarnjeg lista*.

„Igor Vuk Torbica nadmašio je očekivanja *Pričama iz Bečke šume* (...) Po mnogo čemu *Bečka šuma* svojevrsni je nastavak *Hinkemana*, ali je i veliki autorski korak napred, realizovan s jasnom idejom i preciznom koncepcijom, u saradnji s dramaturgom Katarinom Pejović“, dodaje *Večernji list*, dok *Novi list* konstatuje da „nema nijedne uloge koja nije studiozno napravljena“.

Torbicu čeka još jedna premijera. U maju riječka publika imaće priliku da pogleda njegovo viđenje Molijerove drame *Kritika škole za žene* na sceni HNK „Ivana pl. Zajca“.

U pomenutom HNK „Ivana pl. Zajca“ u januaru premijeru je imala rediteljka Ana Tomović. Bergmanovu porodičnu dramu *Jesenja sonata* dramatižovali su Vuk Ršumović i Olga Dimitrijević a uloga majke poverena je Miri Furlan.

„Spoj teksta, osećanja koje on nosi, rediteljke, te celog autorskog tima koji je sa sobom dovela, kao i zaista idealna glumačka podela

za komad, proizveli su predstavu koja je istovremeno i savremena i vrlo prisutna, koja se tiče svih nas. A blizina glumaca na pozornici omogućava nam da još više sudelujemo u onome što gledamo. Zaista sam zadovoljna, pre svega načinom na koji je odabrano kako će se raditi taj tekst, načinom na koji je radeno s glumcima i načinom na koji su glumci izneli ovaj izuzetno težak zadatak“, naglasila je upravnica Hrvatske drame Jelena Kovačić.

„Predstavu o jednom od najsloženijih odnosa, onom majke i kćeri, rediteljka Tomović prikazala je kao kompleksan unutrašnji svet osećaja, strahova, čežnji, unutar kojeg svi likovi preuzimaju obrise Bergmanove duše koja ima samo jednu čežnju, onu za ljubavlju. Ingmar Bergman, švedski majstor pozorišta i filma, te portretisanja kompleksnih i zamršenih ljudskih odnosa, u *Jesenjoj sonati* koncentriše se na lik slavne pijanistkinje Šarlote koja se, potresena smrću svog muža, nakon godina odsutnosti ponovo susreće s kćerima – Evom i Helenom koje i dalje žive posledice nedostatka majčine ljubavi“, piše *Novi list*.

„Scena Ljerke Hribar koja odiše toplinom, podloga u bojama jeseni, lišća i su-

ve trave, jedna klupa kao centar događanja i pročelje kuće s četiri prozora iza kojeg je hladni svet koji ne vidimo, ali ga osećamo u svetlima koja se pale i gase, u senama koje promiču, u mračnim oknima... Slike su to što gledalac želi da zadrži... Rediteljka Ana Tomović sve je podredila osnovnoj muzičkoj formi, sonati – muzičkom obliku s tri ili četiri stava suprotstavljenih ritmova, pisanoj za solo instrument, najčešće klavir, rede za dva instrumenta. Čista, oslobođena od suvišnih pokreta i rekvizita, ogoljena i oslonjena na snažan tekst dve glavne protagonistkinje, majku Miru Furlan i ćerku Mariju Tadić... Poput skalpelom odrezenih filmskih scena oslikavaju se stavovi – susret majke i ćerke, nakon sedam godina, koji nosi želju za neizgovorenim strahovima, pitanjima, optužbama, rasutom i izgubljenom ljubavlju koje su obe željne. Svaka u svom poimanju života, grešaka, istinske čežnje za ljubavlju, odrastanja, nemoći i neuhvaćenih niti odnosa prepunih mogućnosti za približavanje koje samo obe strane treba da prepoznaju u datom trenutku“ (HRT Radio Rijeka).

Aleksandra Jakšić

Milan Caci Mihailović IZ „USPOMENARA 212“ DŽAJPUR

Davne 1978. Ljubomir Draškić režira na Televiziji dramu Leonida Andrejeva „Misao“. U glumačkoj ekipi su Nikola Simić, Svetlana Bojković, Milan Mihailović, Irfan Mensur, Branko Cvejić, mlada Gorica Popović... Drama počinje dvadesetominutnim kadrom, u kome su Nikola Simić, Milan Mihailović i veliki šimpanzo Džajpur, za tu priliku doveden iz Zagreba. Pošto je trebalo da deluje bolesno, kao da je na samrti, pre snimanja su majmuna obilno nahranili svim i svačim, a naročito gomilom banana i hlebom. Zamračili su studio i čekali da on zadrema.

I zaista, Džajpur se smirio u svom kavezu, pridremao, ali kada su popaljeni reflektori, a pogotovo kada su glumci prišli kavezu da odigraju važnu scenu, šimpanzo se uznemirio, počeo da skače, da se vere po metalnim šipkama, da bučno vrši nuždu i pušta vetrove. Pozvan je

Mića Tomić, Ljubomir Muci Draškić i Marija Crnobori na susretu penzionera Udruženja dramskih umetnika Srbije, 1996, Atelje 212

ve veterinar da mu da sredstvo za umirenje. Džajpur je iskoristio nesmotrenost čuvara i izašao iz kaveza. Svi su pobegli iz studija pred „kolegom“ koji od šale može da savlada trojicu odraslih. Počela je nervozna šetnja kroz studio, a onda je ušao u prostoriju u kojoj je bila gomila monitora, pa je postojala opasnost da naš Džajpur napravi neprocenjivu štetu.

Prolazili su sati i sati, glumci su čekali da Džajpur prestane da se majmunniše, da se urazumi, da uđe u kavez i da odigra bolesnog majmuna. U jednom trenutku nosilac glavne uloge Nikola Simić, vidno iznerviran, viknuo je: – Pa, dobro, ljudi, ko je ovde važniji, ja ili majmun?

– Majmun! – čuo se iz režije glas Ljubomira Draškića, reditelja drame „Misao“.

Ta jedna jedina reč značila je da je ovaj snimajući dan na Televiziji zauvek izgubljen.

LUDUSOV KALENDAR: LUDUS OD 1 DO 200

Jelena Kovačević

5. novembar 1992, broj 1 Objavljen prvi broj pozorišnih novina LUDUS (List Udruženja dramskih umetnika Srbije). Udruženjem predsedava Svetlana Bojković, a list uređuje Feliks Pašić.

Na gradskim ulicama – beda. U Bosni – rat, Sarajevo pod opsadom. U prilogima Slobodan Selenić, Slobodan Stojanović, Aleksandar Tišma, Mair Musafija, Boro Drašković, Slobodan Novaković, Filip David, Ljubomir Simović... pitaju se o smislu pozorišta u besmislenom svetu. Ponekad referiraju na Beketa, nadrealiste, Korneja, Šekspirovog *Hamleta*.

U Jugoslovenskom dramskom pozorištu igra se *Hamlet* u režiji Gorčina Stojanovića. Hamlet je Branislav Lečić.

Prilog o predstavi Dah teatra *Ova vavilonska pometnja*.

Prati se šta se zbiva u pozorišnom svetu u drugim republikama.

Prvi veliki *Ludusov* intervju dao je Jovan Hristić.

Prvi broj koštao je 500 dinara.

5. oktobar 1994, broj 20 28. Bitez – kao *revija visoke mode*, a predstava *Titanik* dobi- ja Gran pri „Mira Trilović“. U žiriju su bili: Mladen Popović, Alisa Stojanović, Ješa Denegri, Ivana Stefanović i Tanja Bošković.

„Situacija da nemam svoj jezik da se igram, lažem, ili se krijem, i da imam engleski je- zik uglavnom kao prepreku koju treba da savladam, pojačala je sve moje instinktivne reak- cije“ – javila se Dragana Varagić iz Toronta.

Za lik Maneta u predstavi *Tamna je noć* Dragan Mićanović dobio je Nagradu „Zoran Radmilović“.

Zločin i kazna u režiji Egon Svina u Makedonskom narodnom teatru vraća na sce- nu Meta Jovanovskog (Porfirije), a Nikola Ristanovski (Raskoljnikov) stupa kao njena ve- lika nada.

Ludusov veliki intervju sa Slobodanom Mašićem.

Novine koštaju 2 dinara.

5. mart 1995, broj 25 *Ludus* prati pojavu novih dramskih studija i akademija.

Mira Sutpica daje portret svoje prijateljice i kolegice Marije Crnobori, a Marija se odu- žila – Olgi Spiridonović.

Jagoš Marković postavio je *Romea i Juliju* u „Bošku Buhi“, a protagonisti su Dragan Mi- ćanović i Isidora Minić.

„U programu predstave *Garderober* nećete naći ime Nenada Kostića. Tu je ironija potpu- no zatvorila krug priče iz komada.“ Naime, Nenad je bio garderober Petra Kralja pa je *Ludus* (Slavica Vučković) pisao o njemu i njegovom zanimanju.

Knjiga o Milošu Žutiću Slobodana Jokovića i Radoslava Dorića; zbornik o Bati Stojkovi- ću priredio Milo Gligorijević; *Glumci velika deca* Buce Mirkovića; *Drame* Slobodana Stojano- vića; *Crnjanski i pozorište* Petra Marjanovića.

Rekonstruisana scena Komedi fransez.

Mariborski SNG otvoren premijerom *Ruske misije* Nenada Prokića u režiji Tomaža Pan- dura. A o predstavi piše u časopisu *Die deutsche Bühne*.

Feliks Pašić sa prijateljima *Ludusa*: donator Čedomir Tasić i Petar Kralj

5. oktobar 1995, broj 30 U Beograd, na BITEF, došao je Bob Wilson. Dao je intervju Olji Milošević za *Ludus*.

Branka Šelić igra Kate Kapuralicu u režiji Jagoša Markovića, u NP Sombor.

Goran Šušljik dobio Sterijinu nagradu i Nagradu „Zoran Radmilović“.

Ksenija Jovanović objavljuje dnevničke zapise. Piše o izbeglicama iz Srpske Krajine koji su „krenuli u nepoznato, u nigde – tražeći spas za goli život“.

Tatjana Žerajić, glumica iz sarajevskog Kamernog teatra, igra sada u *Gospodici* u dra- matizaciji i režiji Ljubiše Ristića u KPCT.

15. oktobar 1997, broj 50 „*Art*“ najavljuje naočit, moderan, zgodan tim, kakav dolikuje beogradskom, urbanom identitetu omiljenog pozorišta: hit-mejker Alisa Stojanović u avan- turu režije ne kreće bez izazovnog komada – piše (Branka Krilović) o Atelejevov predstavi po tekstu Jasmine Reze.

Šnajderov *Zmijin svlak* Čulijevog Teatra a.d. Rur izveden 8. i 9. septembra u filmskom studiju u Košutnjaku.

Na srpskom objavljena *Tajna umetnost glumca* Eudenija Barbe i Nikole Savarezea.

Ćirilov predstavlja ovogodišnjeg nobelovca Darija Foa. Foovi crteži su vinjete 50. bro- ja *Ludusa*.

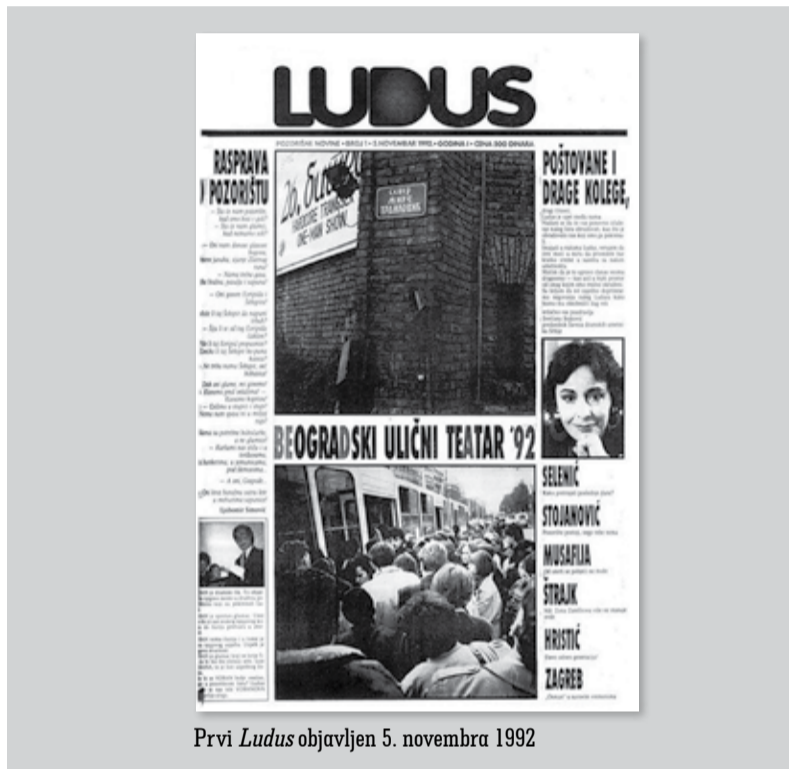
Zapisi Varje Đukić kako tokom leta sprema predstave i za Bar i za Budvu – već treće le- to zaredom – ima po dve probe dnevno. „Postajem glumica na 50 m prsno... Ne znam da li ta- ko mora, ali znam da može.“

Ludus izveštava o predstavama naših autorki na nemačkim scenama: *Heimatbuch* (*Knjiga o zavičaju*) Kaće Čelan postavljena je u bonskom Schauspielu, a *Priču o Karmen* Na- de Kokotović izveo je Stadttheater u Konstanci.

Odlazak Predraga Pepija Lakovića (28. mart 1929 – 9. septembar 1997).

23. decembar 2002, broj 100 *Ludus* se reklamira – izlazi na 36 stranica (prvi brojevi bi- li su na 20, a potom na 28 stranica).

Restriktivni potezi Sekretarijata za kulturu grada Beograda i Ministarstva kulture Srbi- je ujedinili su umetnička udruženja; ona traže – smenu nadležnih, Gorice Mojović i Branisla- va Lečića. Petar Kralj izjavljuje da sebe smatra umetnikom, a ne socijalnim slučajem, ali da mora da apeluje u ime kolega koji ne mogu ni da overe zdravstvene knjižice, dok se za kultu-

Prvi *Ludus* objavljen 5. novembra 1992

ru izdvaja svega 0,7 odsto budžeta. Najavljuvan je i novi zakon o kulturi, ali su učesnici skupa bili protiv parcijalnih izmena a za donošenje sistemskih zakona u oblasti kulture i umetnosti. „U Beogradu se pre svega neguje dobar glumački teatar, a ja dolazim iz dramaturško- rediteljskog pozorišta“, izjavila je Mira Erceg, u vreme kad radi na *Faustu* u Narodnom po- zorištu.

Ludus predstavlja glumice: Mašu Dakić, posle *Skupa i Lepotice i zveri*; Milicu Mihajlo- vić, dobitnicu nagrade za glumačku bravuru „Zoran Radmilović“ na Sterijinom pozorju; Ol- gu Odanović, posle komične uloge u *Skupu* i dramske u *Domu Bernarde Albe*, Branku Šelić, još jednu Jagoševu glumicu iz *Doma Bernarde Albe*.

Predstavljeno je Pozorištanice „Puž“, večitno sveže i novo pozorište za najmlađe Branka Miličevića i Slobodanke Aleksić.

Leskovačko pozorište ponovo gostuje u Zrenjaninu, Kikindi, Novom Sadu, Šapcu i Vršcu, a ima i sa čim: *Kući!* u režiji Nenada Todorovića, *Prosjakča opera* u postavci Katarine Petro- vić i Molijerov *Žorž Danden* u viđenju Radoslava Milenkovića.

Hteo je da se njegova smrt prećuti, bar tog 5. novembra, „ali je zaboravio da će smrt sa- ma objaviti svim njegovim prijateljima da ga je odvela“, zapisala je Marija Crnobori o Petru Slovenskom (1924–2002).

U Beču, na festivalu Kontekst: Evropa, predstavljeni brojni mladi umetnici iz Srbije i drugih zemalja jugoistočne Evrope.

U Mostaru još uvek nema mosta, ali Sead Đulić, direktor Mostarskog teatra mladih pravi mostove u pozorišnim susretima s celim svetom na festivalu, koji neguje godinama.

Novine uređuje Aleksandar Milosavljević.

Februar 2009, broj 150 Bitez je inicijator i osnivač evropske mreže izvođačkih umetnosti ENPARTS, iza kog stoji namera da se baštini trajna saradnja između institucija izvođačkih delatnosti u Evropi, kao što su La bienale di Venezia, Berliner Festspiele, Musik der Jahrhunder- te iz Štutgarta, Musikadhoy iz Madrida, Eclat i Dansens Hus iz Stokholma i drugih.

„Čovek je osuđen na to da živi od malih, ili eto, malo većih radosti“, izjavio je Đuza Sto- jiljković prilikom primanja Zlatnog ćurama za životno delo u Jagodini. Nagradu su do tad do- bili vladari smeħa, Čkalja, Bata Stojković, Mira Banjac, Pendula, Nikola Simić, Olivera Mar- ković, Bora Todorović.

Atelejeova predstava *Posetilac*, u kojoj Sigmunda Frojda igra Vojislav Brajović, a Dragan Nikolić Nepoznatog, izazvala je veliko interesovanje u Zagrebu, a štampa je pisala: „Nadme- tanje legendi na pozornici *Gavellé*“.

Mala trilogija smrti Beogradskog dramskog pozorišta u režiji Nebojše Bradića izvedena je u Marselju u Teatru „Turski“. U predstavi po delu Elfride Jelinek igrali su: Đurđica Cvetić, Dra- gan Petrović, Nebojša Dugalić, Milica Zarić.

U Bitez teatru igra se *Slučaj Vojcek–Hinkeman* u režiji Ane Tomović. To je „pokušaj sagle- davanja srpske posleratne stvarnosti iz perspektive generacije koja je potpuno nesvesno proš- la kroz devedesete“.

Urednica *Ludusa* je Tatjana Nježić.

LUDUS

LUDUS
Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983

Copyright©1992 Udruženje
dramskih umetnika Srbije
Prvi broj objavljen 5. novembra 1992.

Tiraž: 1100 primeraka

Izdaje
Udruženje dramskih umetnika Srbije
11158 Beograd, Studentski trg 13/VI

Telefoni: +381 (0) 11/2631-522,
2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
www.udus.org.rs, www.ludus-online.rs
e-mail: udus@udus.org.rs

Matični broj: 07067283
PTB 100040788

Tekući račun:
200-2711270101033-28
(Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd)

Predsednik
Vojislav Brajović

Glavni i odgovorni urednik
Tatjana Nježić

Redakcija
Aleksandra Jakšić,
Jelena Kajgo,
dr Jelena Kovačević,
dr Ivan Medenica,
Aleksandar Milosavljević,
Olivera Milošević,
Vukica Strugar

Lektura i korektura
Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije
Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:
ludus@udus.org.rs
radmila.sandic@udus.org.rs

Dizajn LUDUSA
Đorđe Ristić

Redizajn LUDUSA
AXIS studio

Priprema i štampa
JP SLUŽBENI GLASNIK
BEOGRAD, Lazarevački drum 13-15

ISSN 0354-3137

9 770354 313002 >

Prijatelj Udruženja
dramskih umetnika Srbije